

PELASTUSOPISTO

NouHätä? Nuorten turvallisuuskoulutuksen vaikuttavuus

Dan Sundblom, Saana Rikkilä, Tiina Ahonen, Brita Somerkoski

PELASTUSOPISTO

NouHätä? Nuorten turvallisuuskoulutuksen vaikuttavuus

Dan Sundblom, Saana Rikkilä, Tiina Ahonen, Brita Somerkoski

Pelastusopisto
Kuopio 2025

PELASTUSOPISTO

Kannen kuva: Saana Rikkilä

Pelastusopisto
PL 1122
70821 Kuopio
www.pelastusopisto.fi

Pelastusopiston julkaisu
B-sarja: Tutkimusraportit 7/2025

ISBN 978-952-7217-94-8 (pdf)
ISSN 2342-9313 (pdf)

Pelastusopisto

Dan Sundblom, Saana Rikkilä, Tiina Ahonen, Brita Somerkoski

NouHätä? Nuorten turvallisuuskoulutuksen vaikuttavuus

Julkaisu/Tutkimusraportti, 69 s., 2 liitettä (7 s.)

Maaliskuu 2025

Tiivistelmä

Tämän työn tavoite oli tutkia NouHätä!-pelastustaitokampanjan vaikuttavuutta nuorten turvallisuuspääomaan sekä kampanjan toteutusta. NouHätä!-kampanja on 8.-luokkalaisille suunnattu Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön koordinoima turvallisuuskoulutusinterventio, jota toteutetaan koulujen ja pelastustoimen yhteistyönä. Turvallisuuspääoma koostuu turvallisuustaidoista, tiedoista, asenteesta, luottamuksesta ja turvallisuudentunteesta. Hankkeessa tutkittiin turvallisuuspääoman kehittymistä pitkittäistutkimuksen menetelmin. Kampanjaan osallistuneet ja osallistumattomat nuoret vastasivat kyselyihin kolmena eri ajankohtana. Laadullista tietoa kampanjan toteutuksesta ja nuorten käsityksistä siitä kerättiin haastatteluiden avulla. Nuorten pelastustaitoja tarkastelimme havainnointiaineiston avulla.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että NouHätä!-kampanjan toteutuksessa yläkouluilla on suuria variaatiota. Vaihtelevuutta on mm. opettavassa tahossa, opetuksessa sisällöissä, tuntien määrässä, tuntien toteuttamispaikassa (esim. luokahuoneessa tai pelastuslaitoksella), ja siinä, onko opetus teoriapohjaista vai tehdäänkö harjoituksia. Toteutuksen vaihtelevuus asettaa haasteita pelastustaitokampanjan tavoitteiden saavuttamiseen.

Pitkittäistutkimuksen tulosten perusteella kampanjan vaikuttavuus nuorten turvallisuuspääoman kehittymiseen ei ole yksiselitteinen. Kampanjalla näyttäisi olevan vaikutusta tiedon ja taidon osa-alueiden kehitykseen, mutta tämän todentaminen vaatii vielä jatkotutkimusta. Asenteisiin, luottamukseen sekä turvallisuudentunteeseen on tulosten perusteella hankalampi vaikuttaa ja sitä vaikutusta on myös hankalampi mitata.

Johtopäätöksenä kampanjaa tulisi kehittää nykyistä yhdenmukaisemmaksi ottaen kuitenkin huomioon ne erilaiset puitteet, joita sen toteutukselle on. Jatkossakin tulisi panostaa pelastustoimen osallistamiseen kampanjan toteutukseen. Pelastustoimi on tärkeässä osassa muun muassa kampanjan näkyvyyden ja kiinnostavuuden kannalta. Työn pohjalta on laadittu suositukset kampanjan kehittämiseen.

Avainsanat: Turvallisuuskoulutus, vaikuttavuus, NouHätä!, interventio, implementaatio, yhteistyö

Pelastusopisto

Dan Sundblom, Saana Rikkilä, Tiina Ahonen, Brita Somerkoski

NouHätä? Nuorten turvallisuuskoulutuksen vaikuttavuus

Julkaisu/Tutkimusraportti, 69 p., 2 appendix (7 p.)

March 2025

Abstract

The aim of this work is to study the impact of the NouHätä! rescue skills campaign on young people's safety capital and the implementation of the campaign. The NouHätä! campaign is a safety training intervention coordinated by The Finnish National Rescue Association and implemented in cooperation between schools and rescue services. Safety capital consists of safety skills, knowledge, attitude, trust and a sense of safety. The development of safety capital was studied using longitudinal research methods. Young people who participated in the campaign and those who did not participate answered surveys at three different times. Qualitative data on the implementation of the campaign and young people's perceptions of it were collected through interviews. Young people's rescue skills were examined using observational data.

The study showed that there is great variation in the implementation of the NouHätä! campaign in middle schools. Variability is due to, for example, the teacher's profession, the content taught, the number of hours, where the lessons take place (e.g. in a classroom or at a rescue facility) and whether the teaching is theory-based or practice-oriented. Variability in implementation poses challenges to achieving the goals of the rescue skills campaign.

Based on the results of the longitudinal study, the effectiveness of the campaign on the development of young people's safety capital is not clear. The campaign seems to have an impact on the development of knowledge and skills, but verification of this still requires further research. Based on our results, it is more difficult to influence attitudes, trust and a sense of safety and to measure that influence.

In conclusion, the campaign should be developed more uniformly, while considering the different frameworks for its implementation. Efforts should continue to be made to involve the rescue service in the implementation of the campaign. The rescue service plays an important role, among other things, in terms of the visibility and interest of the campaign. Recommendations for developing the campaign have been drawn up based on the work.

ABI/INFORM: Safety training, effectiveness, NouHätä!, intervention, implementation, cooperation

Alkusanat

NouHätä!-pelastustaitokampanja on merkittävä turvallisuuskoulutus, johon valtaosa Suomen 8.-luokkalaisista osallistuu. Tutkimushankkeemme tarkoitus on ollut tarkastella, millä tavalla NouHätä!-kampanja tukee nuorten, koulujen sekä kuntien turvallisuuspääoman kehittymistä kampanjan aikana ja sen jälkeen.

Hanke alkoi 1.1.2021, ja sillä on ollut vaiherikas kehityskaari, johon vaikuttivat muun muassa henkilövaihdokset ja korona. Kiitämme hankkeen alullepanijoita Alisa Puustista ja Tiina Ahosta, sekä hankkeen asiantuntiakumppaneita Brita Somerkoskea Turun yliopiston opettajankoulutuksesta ja Tomi Mäki-Opasta Itä-Suomen yliopiston Vaikuttavuuden talosta. Kiitos myös Pelastusopiston opettajille Samuli Kräkin ja Ilkka Kaarakainen työpanoksestanne. Kiitämme SPEK:n Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön NouHätä!-kampanjatiimiä mieluisasta yhteistyöstä.

Kiitos myös hankkeen ohjausryhmällä, johon kuuluivat: Puheenjohtaja Jari Lepistö, sisäministeriö; Markus Söderlund NouHätä!-kampanjan ohjausryhmä, varajäsen Tomi Timonen; Torbjörn Lindström, Pelastuslaitosten Kumppanuusverkosto, varajäsen Annukka Saine-Kottonen; Kaisa Eskelinen, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, varajäsen Tuula Kekki; Sanna Aaltonen, Itä-Suomen yliopiston, Vaikuttavuuden talo, varajäsen Hanna Ristolainen; Laura Hokkanen, Pelastusopisto, varajäsen Minna Hirvonen.

Kiitos Palosuojelurahastolle tutkimuksen rahoittamisesta.

Kuopiossa 16.12.2024

Sisällys

1	Johdanto	8
1.1	Keskeiset käsitteet	10
1.2	NouHätä!-kampanja	12
1.3	Aiempi tutkimus	13
1.4	Tutkimuskysymykset	16
2	Aineistot ja menetelmät	17
2.1	Haastattelut	17
2.2	Videotallenteet, havainnointi	19
2.3	Kyselyt	20
2.4	Analyysi	22
3	Tulokset liittyen NouHätä!-kampanjan toteutukseen	24
3.1	Osallistuminen	24
3.2	Toteutus luokassa – vaihtelevat käytännöt	28
3.2.1	Perusturvallisuusopetus.....	29
3.2.2	Syventävä opetus.....	31
3.3	Yhteistyö eri tahojen välillä	32
3.4	Koetut vaikutukset	33
4	Tulokset liittyen NouHätä!-loppukilpailun toteutukseen	38
5	NouHätä!-kampanja nuorten kokemana	41
5.1	Nuorten ajatuksia turvallisuuskoulutuksen toteuttamisesta	42
5.2	NouHätä!-kilpailuun osallistuvien opetus	44
6	Käytännön pelastustaidot ja toimijuus loppukilpailussa	45
7	8.-luokkalaisten pitkittäiskyselyn tulokset.....	49
8	Turvallisuuspääoman mittaaminen	52
9	Turvallisuuspääoman kehittyminen.....	57
10	Kampanjan vaikuttavuus ja nuorten turvallisuuspääoma	60
11	Kehittämissuunnitelma ja -ehdotukset.....	62
12	Yhteenveto.....	65
	Lähteet.....	67
	Liite 1.....	70
	Liite 2.....	73

1 Johdanto

Mene varovasti! Älä koske, se on kuumaa, poltat sormesi! Ei saa juosta parkkipaikalla! Ei toista saa lyödä.

Turvallisuuskasvatus on tärkeä osa lasten ja nuorten sosialisatioprosessia. Pienestä pitäen lasta opetetaan, kuinka olla maailmassa turvallisesti itseään, muita eläviä ja asioita vahingoittamatta. Turvallisuutta opitaan tekemisen ja kommunikaation kautta, ja turvallisuus kehkeytyy tällä tavoin oleelliseksi kollektiiviseksi arvoksi. Me opimme esimerkiksi, mitä varoa ja välttää, kuinka käyttäytyä eri tilanteissa ja milloin, keneltä ja miten kutsua apua. Varttuessamme mahdollisuutemme toimia kasvavat ja opimme toivottavasti vaikkapa, kuinka voimme auttaa onnettomuustilanteissa. Joka tapauksessa sosialisatio turvallisuuteen on niin yhdessäolon, hyvinvoinnin kuin muun oppimisen edellytys. Näistä syistä yhteiskunta panostaa turvallisuuskoulutukseen niin päiväkodeissa kuin kouluissa. Kasvatus- ja koulutusinstituutit ovat avainasemassa turvallisuustietoisuuden kehittämisessä.

Turvallisuuskasvatus on osa kuntien yhteistä perusasteen opetussuunnitelmaa, ja turvallisuusosaaminen on kirjattu paitsi yksittäisten aineiden tavoitteisiin, myös laaja-alaisen oppimisen sisältöihin (POPS 2014). Selkeimmin tämä tulee esille kohdassa *Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot*, jonka sisältönä on vaaratilanteiden ennakointi ja niissä toimiminen tarkoituksenmukaisesti (POPS 2014, 22). Lisäksi valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa 2020–2030 (VANUPO 2020) on erillisenä painopistealueena nuorten turvallisuuspääoman kasvattaminen, johon pyritään muun muassa turvallisuusviestinnän ja -koulutuksen keinoin.

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014) turvallisuus on sisällytetty eri oppiaineisiin kuten terveystietoon, musiikkiin ja liikuntaan sekä työturvallisuuden näkökulmasta käsityöhön, kotitalouteen, fysiikkaan ja kemiaan. Tutkijat ovat huomauttaneet, että perusopetuksen opetussuunnitelmasta puuttuu yleisdidaktiset turvallisuusaiheet kuten kansalaisen turvataidot, palo- ja liikenneturvallisuus sekä ensiapu. (Somerkoski ym. 2019, 266)

Tuoreimmissa turvallisuuskasvatuksen alaan liittyvissä tutkimuksissa on saatu viitteitä, että nimenomaan yläkouluikäisten oppilaiden osaamista voidaan kehittää turvallisuusopetuksella (Lindfors, Somerkoski, Kärki & Kokki 2017; Rekola, Itkonen & Saine-Kottonen 2017; Somerkoski, Kärki & Lindfors 2019). Turvallisuuskoulutuksen esimerkkejä ovat erilaiset valtakunnallisesti koordinoit, mutta kunnallisesti toteutettavat kampanjat, kuten yhteistyössä pelastustoimen kanssa toteutettava NouHätä!-kampanja. VANUPO:n (2020) mukaan seurantamittarina käytetään kampanjaan osallistuneiden koulujen määrää. Osallistujien määrä ei kuitenkaan itsessään kerro kampanjoiden vaikutuksista tai vaikuttavuudesta suhteessa nuorten turvallisuuspääoman kasvamiseen.

NouHätä!-kampanja on jokavuotinen kouluilla 8.-luokkalaisille järjestetty valtakunnallinen pelastustaitokampanja. Kampanjan tarkoitus on opettaa nuorille, kuinka ennakoida ja estää vaaratilanteita sekä kuinka toimia onnettomuustilanteessa. Kampanjan koordinoi Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) ja se järjestetään yhteistyössä koulujen ja pelastuslaitosten kanssa (NouHätä! 2023).

Tutkittua tietoa NouHätä!-kampanjan vaikuttavuudesta nuorten turvallisuustaitojen tai -pääoman kehittymiseen pitkällä aikavälillä ei tällä hetkellä juuri ole (ks. esim. Rekola, Itkonen & Saine-Kottonen 2017). Vaikuttavuudella tarkoitamme sitä, kuinka hyvin NouHätä!-kampanja saa aikaan sille asetettujen tavoitteiden mukaisia muutoksia nuorten turvallisuuspääomassa. NouHätä!-kampanjan vaikuttavuutta voidaan tarkastella toisaalta yksilöiden eli nuorten, mutta myös organisaatioiden ja laajemmin yhteiskunnan tasolla. Kokevatko nuoret osaavansa alkusammutuksen vuoden kuluttua kampanjaan ja koulutukseen osallistumisen jälkeen? Entä vaikuttaako NouHätä!-kampanja pysyvämpään turvallisuusasenteiden muutokseen tai antaako se esimerkiksi syyksien hakeutua pelastusalan koulutus- tai harrastustoiminnan pariin? Nuorten ohella kampanjan vaikutuksia koulu- tai kuntatason turvallisuuspääoman kehittymiseen ei ole aikaisemmin analysoitu eikä ole tiedossa, kuinka hyvin kampanja yhdistyy ympärivuotisesti esimerkiksi koulujen ja kuntien turvallisuustoiminnan sisältöihin.

Turvallisuuspääoma on vaikuttavuuden ohella tutkimuksen keskeisin käsite, jonka mittaamiseen ei sen aiemman määrittelemättömyyden vuoksi ole suoraan olemassa valmiita mittaristoja tai malleja. Turvallisuuspääoman voidaan yksilötasolla ajatella koostuvan turvallisuuden tunteesta, asenteesta, luottamuksesta, taidoista ja kyvystä toimia oikein. Ryhmä- ja yhteisötasolla turvallisuuspääoma voidaan nähdä yksilöiden yhteenlaskettuna turvallisuuspääomana. Toisaalta on mielekästä tarkastella, kuinka yhteisö ja ympäröivät rakenteet voivat tukea turvallisuuspääoman kehittymistä. Hankkeessa rakennetaan ja pilotoidaan mittaamisen menetelmää, jolla nuorten turvallisuuspääoman kehittymistä voitaisiin tulevaisuudessa seurata ja analysoida.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme turvallisuuskoulutuksen vaikuttavuutta. Rajaamme tarkastelun nuorille suunnatun NouHätä!-kampanjan vaikuttavuuteen. Vaikuttavuutta mittaamme muutoksina nuorten turvallisuuspääomassa. Selvitämme myös, mitkä asiat lisäävät ja toisaalta vähentävät kampanjan vaikuttavuutta.

Hanke koostuu 3 työpaketista: 1. Vaikuttavuus ja turvallisuuspääoma; 2. Vaikuttavuus ja kampanjan kehittäminen; 3. Onnettomuuksien ehkäisyn (OE) koulutuksen kehittäminen. Vaikuttavuus ja turvallisuuspääoma-työpaketissa tavoitteena on tarkastella, millä lailla NouHätä!-kampanja onnistuu vaikuttamaan turvallisuuspääoman kehitykseen nuorissa. Tätä varten toteutetaan kyselytutkimus yläasteikäisille pitkittäisasetelmalla kolmella kyselykierroksella. Erillinen kysely tehdään aluekilpailuihin osallistuneille nuorille. Kyselyiden lisäksi havainnoimme NouHätä!-loppukilpailun rasteja. Vaikuttavuus ja kampanjan kehittäminen-työpaketissa tutkimme sitä, millä lailla kampanjaa toteutetaan, yhteistyötä eri tahojen välillä ja nuorten kokemuksia kampanjasta. Näiden perusteella laaditaan suositukset. Onnettomuuksien ehkäisyn koulutuksen kehittäminen-työpaketissa pureudumme OE-koulutuksen ja etenkin turvallisuusviestinnän ja NouHätä!-loppukilpailun järjestämisen kehittämiseen opiskelijoiden haastatteluiden pohjalta.

1.1 Keskeiset käsitteet

- **Turvallisuus**

Turvallisuus on jokaiselle tuttu käsite. Tieteissä ja soveltavassa käytössä se taas on muovautuva ja kiisteltykin käsite, jolla tarkoitetaan eri yhteyksissä eri asioita. Poliitikassa käytettynä turvallisuus viittaa muuhun kuin esimerkiksi teknisessä, hallinnollisessa tai filosofisessa käytössä. Kuitenkin käsitteen yleisyys ja toisaalta kontekstisidonnaisuus saattaa merkitä sitä, että käsitettä ei välttämättä koeta tarpeelliseksi määrittää, ja eri aloilla onkin vakiintuneet omat merkitykset ja käyttötavat (Virta 2011).

Turvallisuuskäsite onkin joidenkin arvioiden mukaan kokenut inflaation, ja aikaisemmin muilla käsitteellä kuvattuja asioita on alettu jäsentää turvallisuuden kautta. Esimerkkinä tästä opetushallitus (Oph.fi) jaottelee turvallisuuden osa-alueita fyysiseen, sosiaaliseen, psyykkiseen ja pedagogiseen turvallisuuteen. Toinen esimerkki, joka painottaa turvallisuuden psykologisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia, on termi turvallinen tila, eli tila, jossa ei esiinny syrjintää ja jossa henkilöiden fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta kunnioitetaan.

Näistä esimerkeistä käy ilmi käsitteen moninaisuus. Voi todeta, että tässä tutkimuksessa turvallisuudella pääasiallisesti tarkoitetaan fyysistä turvallisuutta. Eräs jaottelu on kuitenkin tarpeen, eli erottelu fyysisen tilan turvallisuuteen ja turvallisuuteen tehtynä toimijoiden luomana. Jälkimmäisessä ajattelemme turvallisuutta toimijoiden aktiivisen tekemisen kautta, miten turvallisuus rakentuu toimijuuden kautta. Perinteisesti turvallisuustoimijat, kuten viranomaiset, nähdään turvallisuuden tuottajina, mutta turvallisuuskoulutuksella halutaan nimenomaan opettaa turvallisuustaitoja myös muille, esimerkiksi kahdeksaluokkaisille NouHätä!-kampanjan avulla. Yksilön turvallisuustoimijuuden kuvaamista varten käytämme käsitettä turvallisuuspääoma.

- **Turvallisuuspääoma**

Olemme hankkeessa määritelleet turvallisuuspääoman käsitettä erillisessä julkaisussa, jonka pohjalta toteutettu käsiteanalyysi julkaistiin vertaisarvioinnin jälkeen huhtikuussa 2024.

Turvallisuuspääoman nähdään muodostuvan turvallisuusosaamisesta, asenteesta, luottamuksesta ja turvallisuudentunteesta (ks. Sundblom ym. 2024, Kuvio 1).

Turvallisuusosaaminen sisältää tiedot ja taidot, kun taas luottamus koskee sekä yksilön luottamusta omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiin toimia että luottamuksesta toisiin ihmisiin ja viranomaisiin. Tunteella viitataan erityisesti turvallisuudentunteeseen ja asenteella turvallisuuteen kohdistuviin asenteisiin.

Yksilötasolla turvallisuuspääoman voidaan kiteytetysti sanoa olevan sisäistettyä osaamista ja asenteita ihmisten, rakennusten ja muun omaisuuden, järjestelmien sekä ympäristön turvaamiseen. Asenteen lisäksi myös luottamus turvallisuustoimijoihin ja muihin ihmisiin sekä turvallisuuden tunne ovat yhteydessä ympäröivään maailmaan, ja nämä kehittyvät suurilta osin vuorovaikutuksessa toisiin. Turvallisuuspääoma voidaan käsittää paitsi yksilön, myös ryhmän, organisaation tai yhteisön resurssiksi. Näin turvallisuuspääoma muodostuu paitsi yksilöiden

pääomien summana, mutta myös institutionalisoituneena turvallisuuden muotona, kuten jaettuina käsityksinä toiminnasta vaaratilanteissa. Edellä mainittujen lisäksi turvallisuuspääomaan linkittyy myös objektivisoitunut turvallisuuspääoma eli erilaiset fyysiset ratkaisut ja teknologiat, jotka minimoivat vaaratilanteita tai varoittavat niistä sekä omalta osaltaan pienentävät onnettomuuksien vaikutuksia. (Sundblom ym. 2024, 123–124)

Suomessa turvallisuuspääoma-käsitteen laajempi käyttö on saanut alkunsa valtiohallinnosta. Jari Lepistön ja Jonna Heliskosken sisäministeriölle (2019) laatimassa julkaisussa *Turvallinen ja onnettomuudesta vapaa arki 2025 - Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi* esitetään tavoitteeksi, että jokainen lapsi ja nuori pyritään tavoittamaan turvallisuuspääoman kehittämiseksi 4 kertaa ennen 25 ikävuotta. Toiseksi esitetään, että lasten ja nuorten tavoittamiseen hyödynnetään monipuolisia keinoja.

- **Vaikuttavuus**

Arkipuheessa vaikutuksella tarkoitetaan syy-seuraussuhdetta, joka tieteessä tunnetaan kausaalisuutena. Vaikuttavuutta taas arvioidaan tarkastelemalla, mikä vaikuttaa mihinkin, miten, milloin ja millä edellytyksellä (Dahler-Larsen 2005, 7). Vaikuttavuus- ja arviointitutkimuksessa pyritään parantamaan toimintoja tai interventioita tieteellisen tutkimuksen keinoin. Vaikuttavuuden arviointi perustuu prosessien ja tulosten yhdistelmään, ja siinä tarkastellaan interventiosta johtuvien oletettujen tulosten toteutumista. Tutkimuksessa voidaan esimerkiksi tarkastella, onko toimenpiteillä halutut vaikutukset, jolloin vaikuttavuustutkimus voi antaa tärkeää tietoa interventioiden kehittämiseen. Tässä tutkimuksessa NouHätä!-kampanja nähdään koulutusinterventiona, jonka vaikutuksia tarkastelemme. Käsittelemme vaikuttavuuden käsitettä tutkimushankkeeseen ja laajemmin pelastusalaan liittyen tarkemmin artikkelissa *Vaikuttaaks tää? Kampanjan vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät pelastusalalla – tapaus NouHätä!* (Rikkilä ym. 2024).

- **Turvallisuuskoulutus**

Turvallisuuskoulutus on suunniteltua ja tavoitteellista turvallisuusviestintää. Koulutuksella pyritään vaikuttamaan koulutettujen tietoihin ja taitoihin onnettomuuksien ennaltaehkäisemisessä sekä toimimiseen vaaratilanteissa. Pelastuslaitokset kouluttavat ensisijaisesti tiettyjä kohderyhmiä, kuten lapsia ja nuoria, ikäihmisiä, maahanmuuttajia ja sairaaloiden sekä koulutus, hoito- ja hoivainstituutioiden henkilökuntaa (Pelastustoimi.fi). Pelastuslaitosten lisäksi turvallisuuskoulutusta tarjoavat myös koulut ja muut oppilaitokset sekä kansalaisyhteiskunnan toimijat, kuten Suomen Punainen Risti. NouHätä!-kampanja on suunniteltu toteutettavaksi yhteistyönä koordinaatio-organisaation SPEK:n, yläkoulujen ja pelastuslaitosten välillä.

- **Onnettomuuksien ehkäisy (OE)**

Onnettomuuksien ehkäisyllä tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla onnettomuuksien todennäköisyyttä pienennetään ja vähennetään ennalta varautumalla onnettomuudesta aiheutuvia vahinkoja. Pelastustoimen näkökulmasta onnettomuuksien ehkäisyyn kuuluu turvallisuusviestintää sekä valvontatehtäviä. Onnettomuuksien ehkäisyllä pyritään vaikuttamaan ihmisten toimintaan ja ympäristöön ja tietoisuutta lisätään toteuttamalla kansalaisten ohjausta, neuvontaa, koulutusta sekä valvontatoimenpiteitä. (Pelastustoimi.fi)

- **Turvallisuusviestintä**

Turvallisuus on osa onnettomuuksien ehkäisyä. Turvallisuusviestintä on Harisen (2018) mukaan viestintää kansalaisille turvallisuusasioista ja osa pelastuslaitosten lakisääteisistä tehtävistä. Se tukee laitosten perustehtävää eli turvallisuuden lisäämistä. Pelastuslain vuoden 2022 lakimuutoksen jälkeen hyvinvointialue päättää, millä tavoin pelastuslaitos huolehtii alueellaan turvallisuusviestinnästä. Kansalaisille suunnattu turvallisuusviestintä pyrkii ohjeistamalla ja neuvomalla edistämään ihmisten selviämistä ja muiden auttamista haastavista ja vaarallisista tilanteista sekä toimimaan onnettomuuksia ehkäisevästi.

1.2 NouHätä!-kampanja

NouHätä!-kampanja on valtakunnallinen Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) koordinoima pelastustaitokampanja, jonka yhteydessä toteutetaan pelastustaitokilpailu. Kampanja raportoi tavoittavansa vuosittain yli 45 000 kahdeksaluokkalaista nuorta ympäri Suomen, ja sitä on toteutettu vuodesta 1996. (NouHätä 2024.) Alkumetreillä kampanjan tavoitteena oli valistus ja tiedottaminen¹. Kampanjan alkuvaiheessa loppukilpailussa painottuivat paloturvallisuustaidot, mutta sittemmin mukaan tuli lisää myös muita turvallisuuden osa-alueita, kuten ensiapu, varautuminen ja erilaiset tapaturmat. Ensimmäisenä vuonna kampanja toteutettiin 9. vuosiluokan oppilaille, mutta sittemmin kohderyhmäksi valikoituivat 8. vuosiluokan oppilaat. NouHätä!-kampanjan historiaa käy läpi liitteessä 2 Pelastusopiston vanhempi opettaja Ilkka Kaarakainen.

Koulu voi toteuttaa kampanjaan liittyvän opetuksen itse valmiiden sähköisten oppimateriaalien avulla tai yhteistyössä pelastuslaitoksen kanssa. (NouHätä 2020). Kampanjan valtakunnallinen koordinaatio ja pelastustaitokilpailu toteutetaan Palosuojelurahaston erillisrahoituksella, mutta varsinaisen kampanjan aikaisen koulutuksen pitävät koulujen ja pelastustoimen edustajat virkatyönä. Näin ollen suurin osa kampanjan toteutuksesta on myös kuntien budjettirahoituksen varassa, ja NouHätä!-kampanjalla on selkeä yhdyspinta kunnalliseen hyvinvoinnin edistämiseen.

Kampanjalla ei ole varsinaista teoreettista taustaa, vaan kampanja kehitettiin käytännön tarpeeseen (lakisääteinen kansalaisten kouluttamisen edistäminen), ja sitä on ohjannut asiantuntijoiden konsensuslausuma. Kampanjassa on viimeisen 10 vuoden aikana painottunut teoreettisena pohjana niin kutsuttu oppimisen pedagogiikka (Lo ym. 2004). Oppimisen pedagogiikassa korostetaan, että edistettäessä valmiuksia toimintaan tulee edistää myönteisiä muutoksia asenteissa, tiedoissa ja taidoissa.

¹ Nykyisin valistuksesta ja tiedottamisesta turvallisuuden kontekstissa käytetään termiä turvallisuusviestintä.

1.3 Aiempi tutkimus

Osaamista ja sen kehittymistä voidaan kasvatustieteellisen tutkimuksen mukaan tarkastella tietojen, taitojen ja asenteiden kokonaisuutena. Turvallisuuskasvatuksen tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että nimenomaan yläkouluikäisten oppilaiden taitoja ja tietoja voidaan kehittää turvallisuusopetuksella (Lindfors, Somerkoski, Kärki & Kokki 2017; Rekola, Itkonen & Saine-Kottonen 2017; Somerkoski, Kärki & Lindfors 2019). Turvallisuuskompetenssi jaoteltiin taitoihin, tietoihin ja asenteeseen. Yläkoululaisten taidot olivat parantuneet intervention jälkeisessä kyselyssä (Somerkoski, Kärki & Lindfors 2019). Lisäksi tutkimuksessa on tullut esiin yläkoululaisten heikompi turvallisuusasenne alakoululaisiin verrattuna, mikä osaltaan lisää tarvetta niin tutkimukselle kuin yläkoulun turvallisuuskoulutukselle (Lindfors ym. 2017, 122)

Mikko Puolitaival on yhdessä kollegoidensa (Puolitaival ym. 2024) kanssa tutkinut nuorten oppimista NouHätä!-kampanjassa. Tutkimuksessa perehdytään niin sanottuun turvallisuuskompetenssiin eli taitoihin, tietoihin ja asenteeseen. Aineisto koostuu kyselyvastauksista, jotka kerättiin vuonna 2020, 8. luokan lopulla toukokuussa eli sen jälkeen, kun nuoret olivat osallistuneet NouHätä!-kampanjaan. Suurin osa vastaajista oli 14–15-vuotiaita. Vastauksia analyysiin saatiin 1398, mikä on arviolta 3,5 % kaikista kampanjaan osallistuneista. Tutkijat nostavat esille, että varmuutta kampanjan vaikuttavuudesta eli syy-seuraussuhteesta ei saada kertakyselyllä.

Tutkimuksen tulokset ovat kiinnostavia. Ensinnäkin eri opetusmateriaaleilla ja -metodeilla oli myönteinen vaikutus turvallisuuskompetenssiin. Vahvoin yhteys oli käytännön harjoitteiden ja kompetenssin välillä. Laskevassa järjestyksessä seuraavilla oli positiivinen vaikutus oppimiseen: opetusvideot, nettipelit ja -harjoitteet, PowerPoint-esitykset, YouTube-julkisten videot sekä YouTube-opetusvideot. Toiseksi parhaat tulokset saatiin aikaan, kun NouHätä!-tunnit järjestettiin opettajan ja pelastuslaitoksen kouluttajan yhteistyönä verrattuna siihen, että koulun opettaja olisi yksin järjestänyt opetuksen. Toisaalta voidaan spekuloida, että opettajan läsnäolo NouHätä!-tunneilla kielii opettajan kiinnostuksesta turvallisuusteemaan ja että tälläkin on vaikutusta koulussa järjestettävään turvallisuusopetukseen. Kolmanneksi NouHätä!-kampanjan tuntimäärällä oli merkitystä siten, että mitä useampi tunti, sitä parempi menestys. Reilu kolmannesosa vastaajista ilmoitti, että oli osallistunut NouHätä!-opetukseen alle 2 tuntia, ja vähän suurempi osa, että opetusta oli 2–4 tuntia. Neljänneksi se, kuinka oli oppinut turvallisuusasioita, vaikutti kompetenssiin. Itsenäisen opiskelun tuloksena ja kotoa tai sukulaisilta opittu puolsi turvallisuuskompetenssia, kun taas ystävilta opitulla ei ollut vaikutusta. Viidenneksi koulumenestys vaikuttaa positiivisesti turvallisuuskompetenssiin, eli mitä parempi keskiarvosana sitä parempi turvallisuusosaaminen. (Puolitaival ym. 2024).

Belgiassa arvioitiin 16–19-vuotiaille nuorille toteutettua liikenneturvallisuutta käsittelevää koulutuskampanjan vaikuttavuutta (Riaz ym. 2019). *Verkeers Weken* [Liikenne Viikot] –nimellä järjestetty kampanja on tarkoitettu 12–19-vuotiaille mutta 16–19-vuotiaat valittiin tutkimuksen kohteeksi, sillä suurin osa näistä on joko pian saamassa ajokortin tai jo saanut sen. Tälle ikäluokalle kampanjaopetus oli jaettu kahteen työpajaan: ensimmäinen fokusoiti erityisesti päihtyneenä ajamiseen ja toinen muihin riskitekijöihin, kuten kaahailuun, väsymykseen ja häiriötekijöihin. Yhden työpajan kesto oli oppitunti (50 minuuttia), sen vetäjä on järjestävän organisaation opettaja ja osallistuvia nuoria sai olla korkeintaan 20 per työpaja. Tämän ikäiset nuoret on Belgiassa jaettu kolmeen eri koulutuslinjaan: yleinen, joka valmentaa yliopisto-opiskeluun, tekninen, joka yhdistelee teoreettista ja käytännön tekemistä, ja ammatillinen. Yksi mielenkiintoinen tutkimuskysymys onkin,

millä tavalla kampanja vaikuttaa eri ryhmiin, kuten myös se, millä tavalla sukupuoli vaikuttaa kampanjan tehokkuuteen.

Tutkimuksessa käytettiin suunnitellun käyttäytymisen teoriaa (*Theory of Planned Behaviour*), jonka mukaan käyttäytymiseen vaikuttaa kolme muuttujaa: asenne, subjektiivinen normi ja koettu käyttäytymisen hallinta. Kyselyn avulla mitattiin asenteita eri liikennekäyttäytymistä kohtaan (esim. ”Kunhan et juo liikaa alkoholia, voit ajaa autolla”, subjektiivinen normi liikennekäyttäytymistä kohtaan eli perheen ja ystävien sosiaalisia odotukset eri tilanteissa (esim. ”Vanhempani eivät pitäisi siitä, että olisin kaverin kyydissä, joka on juonut alkoholia.”) ja koettua käyttäytymisen hallintaa eri skenaarioissa (esim. ”Osaan helposti arvioida muiden käytöstä liikenteessä ja sopeuttaa käytöstäni sen mukaan.”).

Nuoret täyttivät kyselyn ennen kampanjaan osallistumista ja sen jälkeen. Tulosten mukaan nuorilla oli jo ennen kampanjaa kohtalaisen hyvä suhtautuminen oikeanlaista liikennekäyttäytymistä kohtaan. Eniten vaikutusta kampanjalla oli yleisen koulutuksen tyttöihin, kun taas ammatillisen koulutuksen nuorilla vaikutus oli vähäisempää. Työpajoista päihtyneenä ajamiseen fokusoiva tuotti parempia tuloksia kuin riskitekijöihin paneutuva. Nuorten kanssa tehdyissä kolmessa ryhmähaastattelussa nousi esiin toivomus siitä, että nuoret saisivat aktiivisemmin osallistua jälkimmäisiin työpajoihin. Aktiivisen opetusmetodin puute saattaa tutkijoiden mukaan selittää alhaisempaa vaikuttavuutta. Tutkijat pohtivat myös, että syynä tälle saattaa olla jälkimmäisen työpajan sisällön laajuus, mikä vaikeuttaa oppimista, kun taas ensimmäinen fokusoiti ainoastaan yhteen teemaan eli päihtyneenä ajamisen riskeihin.

Tutkimuskatsauksessaan Warda, Tenenbein & Moffat (1999) käyvät läpi muun muassa kouluissa järjestettyjä paloturvallisuuskampanjoita vaikuttavuuden näkökulmasta. Suurin osa kampanjoista oli suunnattu lapsille, mutta vaikuttavat käytännöt saattavat olla laajennettavissa myös nuoriin. Tärkeimpänä huomiona kirjoittajat pitivät, että kampanjat, jotka osallistuttivat koululaisia paloturvallisuusopetuksessa, olivat tehokkaampia kuin ne, jotka käyttivät passiivisia opetusmetodeja. Etenkin pienryhmissä opetetut taidot opitaan tehokkaasti, mutta taitojen pitkäaikaisuusmuistaminen jäi alhaiselle tasolle. Kirjoittajat pitää todennäköisenä, että taitojen muistamista saattaisi edesauttaa se, että opetuksessa panostettaisiin tulenpelon vähentämiseen ja perehdyttäisiin eri palonsammutusmenetelmien toimintaperusteisiin. Useassa tutkimuksessa pidetäänkin tärkeänä, että tulipaloturvallisuutta opetetaan kouluille joka vuosi, sillä tietojen ja taitojen ylläpitäminen edellyttää materiaalin säännöllistä toistoa. Hyviä kokemuksia saatiin useiden tutkimusten perusteella mukaan siitä, että paikalliset viranomaiset (palomiehet ja paloyksiköiden hoitajat) opettivat paloturvallisuutta kouluissa. Tutkimuksissa havaittiin myös, että suurilla kampanjoilla oli ongelmia siinä, että koulut eivät osallistuneet. Parissa tapauksessa ongelmia aiheutui siitä, että koulut eivät käyttäneet kampanjoiden materiaaleja tai käyttivät niitä väärällä tavalla.

Campbell ym. (2001) tutkivat ensiavun ja kodin turvallisuuden koulutuksen vaikuttavuutta Yhdysvalloissa. Nuorille 11–16-vuotiaille meksikolaistaustaisille tarkoitettussa koulutuksessa järjestettiin opetusta 8 kertaa 2 tunnin ajan 7–10 viikon ajanjaksona. Suuri osa nuorista oli vähävaraisista perheistä, joissa aiempien tutkimusten mukaan turvallisuusasiat saavat vähemmän huomiota kuin korkeamman tuloluokan perheissä. Nuoret täyttivät kyselyn ennen interventiota, kuukausi sen jälkeen ja vuoden koulutuksen jälkeen. Kontrolliryhmänä toimi saman ikäisten ryhmä, joka sai vastaavanlaista koulutusta toisesta aiheesta, alkoholin ja tupakan käytön ehkäisystä. Tutkimuksessa testattiin tietoja (esim. mitä asioita ensiapupakkauksessa tulee olla), itseluottamusta

(esim. osaisiko tehdä niin tai näin) ja oikeaa käyttäytymistä onnettomuustilanteessa (oikeiden asioiden tekeminen oikeassa järjestyksessä). Turvallisuuskoulutusta saaneella ryhmällä sekä luottamus että osaaminen nousivat mittaajajakson aikana. Sekä tiedot että taidot nousivat molemmilla ryhmillä mutta enemmän turvallisuuskoulutusta saaneella ryhmällä. Vaisuksi tulos jäi testissä, jossa nuoria pyydettiin kertomaan, kuinka he reagoisivat eli mitä he tekisivät ja missä järjestyksessä onnettomuustilanteessa. Tässä ainoastaan 14 % turvallisuuskurssin käyneistä ja 5 % kontrolliryhmästä vastasivat oikein.

EVAPREM-hankkeessa (EVAPREM 2018) selvitettiin turvallisuusviestinnän tuloksia ja vaikuttavuutta muutamissa Euroopan maissa, myös Suomessa. Vaikuttavuutta arvioitiin tietojen, taitojen ja asenteen muutoksena sekä asiakastytyväisyytenä. Hankkeessa tuotettuja materiaaleja, kyselyä ja keskeisiä tuloksia hyödynnetään käsillä olevan tutkimus- ja kehityshankkeen pohjana. EVAPREM-tutkijat jakoivat turvallisuusviestintätapahtumat viiteen luokkaan: yksilölliset kontaktit, ryhmän kouluttamiset, tapahtumat, suunnatut mediatapahtumat ja avoimet mediatapahtumat (Somerkoski, 2018). Syy-seuraussuhteiden ja välillisten tavoitteiden saavuttaminen sekä tulosten pysyvyyden epäselvyys todettiin haasteelliseksi myös EVAPREM-hankkeessa.

Mobiilipelien käyttöä turvallisuuskasvatuksessa tutkinut Aino Harisen (2019) haastattelemat alakoulun opettajat tunnistivat sekä turvallisuusopetuksen merkityksen alakoululaisille että niukkojen resurssien aiheuttamat haasteet sen toteutukselle. Tästä syystä laajassa tutkimushankkeessa selviteltiin turvallisuusteemaisten mobiililaitteiden käyttöä turvallisuuskasvatuksessa. Harinen ja Salminen (2019) tutkivat pelien käyttöä kouluympäristössä lasten turvallisuusviestinnässä. Parhaat oppimistulokset saatiin, kun pelien lisäksi turvallisuusopetusta luennoivat niin pelastustoimen asiantuntija kuin opettaja.

Pedak ja kumppanit (2016) ovatkin todenneet, että vaikka erilaiset kampanjat ovat vakiintuneet osaksi yhteiskunnallisia kampanjakenttiä, niiden arvioinnin toteuttamista tai esimerkiksi viestinnän vaikuttavuutta ei ole pohdittu riittävästi. Myös Rekola (2019, 47) korostaa, että turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden arviointiin olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa kokonaisvaltainen oletettujen vaikutusketjujen kokonaisuus, jonka lähtökohtana olisivat pelastusalan strategiatyössä tunnistettavat tavoitteet toiminnalle ja sen arvioinnille sekä tutkimukselle.

Johtopäätöksenä voidaan olemassa olevan tutkimuksen perusteella sanoa, että tietyt elementit lisäävät turvallisuuskoulutusinterventioiden tehokkuutta. Aktiiviset ja osallistavat opetusmenetelmät ovat tutkimuksen valossa merkityksellisiä koulutuksen päämäärien saavuttamiseksi. Vaikka käytännön harjoitteet on usein havaittu tärkeimmiksi, myös muilla osallistavilla metodeilla on positiivinen vaikutus oppimiseen. Myös pienten ryhmäkokojen on havaittu olevan yhteydessä oppimiseen. Toinen tärkeä elementti on turvallisuusalan ammattilaisten antama koulutus. Kolmas vaikuttava tekijä näyttäisi olevan koulutukseen käytetty tuntimäärä. Pitkittäisasetelmalla tehdyssä tutkimuksessa nousee keskeiseksi ongelmaksi opitun siirtyminen pitkäaikaisuuteen, joten toisto nähdään tarpeelliseksi, jotta tiedot ja taidot eivät unohtuisi.

1.4 Tutkimuskysymykset

Vaikuttavuustutkimuksen nimessä tarkastelemme, millaista vaikutusta ja vaikuttavuutta on nuorille järjestettävällä NouHätä!-turvallisuuskoulutuksella. Vaikuttavuudella tarkoitamme, miten kampanja onnistuu sille asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa ja saamaan aikaan muutoksia nuorten turvallisuuspääomassa. Tarkemmat tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Onko kampanja vaikuttava? Millä tavalla? Mitkä asiat edistävät ja toisaalta heikentävät kampanjan vaikuttavuutta?
- 2) Millaisia muutoksia kampanja saa aikaan nuorten turvallisuuspääomassa?
- 3) Millä tavoin kampanja edistää eri tahojen välistä turvallisuusyhteistyötä ja miten se vaikuttaa koulujen turvallisuuskulttuuriin?
- 4) Onko kampanjalla laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia?

2 Aineistot ja menetelmät

Vaikuttavuuden arviointi perustuu kysymykseen vaikuttavuudesta eli siitä, mikä vaikuttaa mihinkin, miten, milloin ja millä edellytyksellä (Dahler-Larsen 2005, 7). Arvioinnin tai evaluaation avulla tarkastellaan esimerkiksi erilaisia toimintoja tai interventioita, ja saatuja tietoja voidaan hyödyntää niiden kehittämisessä (Robson 2000, 24). Vaikuttavuustutkimuksessa hyödynnetään tieteellisen tutkimuksen menetelmiä vaikuttavuuden arvioinnin toteuttamisessa.

Ymmärtääksemme parhaiten nuorille suunnatun kampanjan vaikuttavuutta on tärkeää saada tietoa niin nuorilta itseltään kuin kampanjan sekä kilpailun suunnittelussa ja toteutuksessa mukana olevilta tahoilta. Hankkeessa hyödynnetään monimenetelmäistä lähestymistapaa, ja tutkimus on toteutettu hyödyntäen niin laadullisia kuin määrällisiä menetelmiä. Tutkimuksessa käytettiin kvasikokeellista tutkimusasetelmaa, sillä luonnollisesti kaikkia ulkoisia nuorten oppimiseen ja taitojen tai asenteiden kehittämiseen vaikuttavia tekijöitä ei pystytty tutkimuksessa huomioimaan.

Nuorille toteutettiin kyselyt ennen kampanjaan osallistumista 8. luokalla sekä kahdesti sen jälkeen, noin puolen vuoden ja vuoden kuluttua ensimmäisestä kyselystä (vuosina 2023–2024). Pitkittäiskyselyn lisäksi hankkeessa toteutettiin kahden kyselyn testikierros vuonna 2021 ja kertaluontoinen kysely aluekilpailuun osallistuneille nuorille keväällä 2023. Jälkimmäisen tuloksia verrattiin myös varsinaisen, kolmiosaisen hankekyselyn tuloksiin. Määrällisten kyselyiden lisäksi hankkeessa toteutettiin havainnointia NouHätä!-loppukilpailun yhteydessä sekä haastateltiin loppukilpailuun osallistuvia nuoria. Nuorten haastattelujen lisäksi haastateltiin kampanjan toteuttamiseen osallistuvia henkilöitä, valikoituja avaininformantteja sekä NouHätä!-loppukilpailua järjestämässä olleita Pelastusopiston opiskelijoita.

Luvussa esitellään yksitellen tiiviisti hankkeessa kerätyt aineistot ja niiden analysoinnissa hyödynnetyt menetelmät. Hankkeessa julkaistiin erillinen menetelmäartikkeli (Rikkilä ym. 2024), jossa kuvataan tarkemmin hankkeessa toteutetun tiedonkeruun, aineiston ja analyysin piirteitä. Raportti hyödyttää nuorisotutkimuksen, pelastusalan, vaikuttavuuden tai kampanjoiden arvioinnin kanssa työskenteleviä.

2.1 Haastattelut

Taustahaastattelut

Hankkeessa haastateltiin syksyllä 2021 kampanjaan linkittyviä henkilöitä (n=8) – ns. taustahaastattelut – tilannekuvan muodostamiseksi NouHätä!-kampanjasta. Kampanjaan linkittyvillä henkilöillä tarkoitetaan kampanjan parissa eri rooleissa työskenteleviä henkilöitä: haastateltujen joukkoon kuului edustajia SPEK:stä, NouHätä!-kampanjan valtakunnallisesta ohjausryhmästä sekä edustajat koulusta, pelastuslaitokselta ja kampanjan mainostoimistosta. Haastateltavien rekrytoimisessa seurattiin niin kutsuttua lumipallomenetelmää: haastatellut ehdottivat usein spontaanisti, ketä muuta voisi haastatella. Haastattelut toteutettiin yksilö- tai parihaastatteluina, osa kasvokkain ja osa etänä Teamsin välityksellä.

Haastattelurunko käsitteli muun muassa NouHätä!-kampanjan vaikutuksia ja vaikuttavuutta, turvallisuuspääomaa, koronan vaikutuksia kampanjalle (keskustelu digi- ja perinteisen kampanjan

eroista) sekä kampanjan kehittämistä. Haastateltavilta kysyttiin käsityksiä kampanjan vaikuttavuudesta ja vaikutuksista eri tasoilla; kampanjan roolista turvallisuustietojen ja -taitojen muuttamisessa, vaikutuksesta muutoksiin kouluissa ja yhteistyössä eri toimijoiden välillä sekä verkostoissa, eroista perinteisen ja digikampanjan välillä sekä kampanjaan liittyvistä haasteista.

Aineistosta litteroitiin pääkohdat ja se analysoitiin sisältölähtöisesti. Taustahaastattelut analysoitiin luokittelemalla sisällöt kampanjaan osallistumiseen vaikuttaviin tekijöihin, alueellisiin ja toimijoita koskeviin eroihin, hyviin käytäntöihin, kampanjan ja sen materiaalin kehittämiseen, kampanjan vaikuttavuuteen, turvallisuuspääoman kehittymiseen, vaikutuksiin eri tasoilla sekä yhteistyöhön. Näitä vertailtiin muiden aineistojen kanssa.

Avaininformanttihaastattelut

Kampanjan vaikuttavuuden ja nuorten turvallisuuspääoman lisääntymisen edellytyksenä on kampanjan sisällöllisen kehittämisen ja implementaation tarkastelun lisäksi ennen kaikkea kampanjaan osallistuminen. NouHätä!-kampanja pyrkii tavoittamaan 100 % ikäluokasta vuosittain. Vuosina 2022 ja 2023 hankkeessa haastateltiin 16 avaininformanttia yksilö- ja parihaastatteluina, joissa pyrittiin selvittämään muun muassa hyviä käytäntöjä sekä edellytyksiä ja esteitä kampanjaan osallistumiselle. Menetelmänä oli puolistrukturoitu tutkimushaastattelu, jossa eri toimijoiden – koulujen, kuntien ja pelastuslaitosten – edustajille sovellettiin rakenteellisesti samaa haastattelurunkoa.

Haastattelujen pohjalta analysoitiin, mitä hyviä käytäntöjä, haasteita ja mahdollisuuksia avaininformantit liittivät kampanjaan osallistumiseen, kampanjan implementaatioon ja kampanjan vaikuttavuuteen ja nuorten turvallisuuspääoman kehittymiseen. Implementaatio on jaettu kahteen osaan: perusopetukseen ja syventävään opetukseen. Lisäksi tehtiin prosessinomaisen tarkastelun lisäksi vielä erillinen, yhteistyötä käsittelevä malli, sillä turvallisuuskoulutus järjestetään yhteistyössä koulun ja pelastuslaitoksen kesken. Avaininformanttihaastattelujen pohjalta tehtiin siis viisi erilaista kenttäanalyysia, joista esitellään haastattelujen pohjalta hyviä käytäntöjä, haasteita ja mahdollisuuksia, jotka liittyvät edellä mainittuihin teemoihin (Taulukot 1–5 Luvussa 3). Hankkeen avaininformanttihaastatteluissa selvitettiin lisäksi kunnan roolia ja mahdollisuuksia erityisesti NouHätä!-kampanjan toteuttamisen tukemisessa.

Haastattelujen perusteella tarkasteltiin myös kampanjan vaikuttavuutta, joka raportoidaan koettuina vaikutuksina sen perustuessa yksittäiseen aineistoon – kampanjan vaikuttavuutta arvioidaan kokonaisuuden perusteella. Kenttäanalyysin lisäksi koettuja vaikutuksia tarkasteltiin tekemällä sanahakuja haastatteluiden litteraatteihin. Haetut sanat olivat vaikuttavuus, luottamus, turvallisuudentunne ja turvallisuusasenne.² Erillisinä osioina käsitellyissä malleissa on myös limittyneisyyttä – esimerkiksi syventävän opetuksen yhteydessäkin huomioitu mahdollinen vaikutus harrastuksiin tai ammatinvalintaan kytkeytyy koettuihin vaikutuksiin oppien säilymisestä elämässä.

Pelastusopiston opiskelijoiden ja nuorten haastattelut

Pelastusopiston opiskelijoiden haastattelut toteutettiin keväällä 2022 sekä syksyllä 2023. Haastateltavat olivat Pelastusopiston päällystökurssin opiskelijoita, jotka olivat järjestämässä

² vaikuttavu-, vaikutta-, luotta-, luottamu-, turvallisuudentun-, turvallisuusasen- ja asen-

kyseisen vuoden NouHätä!-loppukilpailua. Loppukilpailu järjestetään vuosittain keväällä Pelastusopistolla, mutta pandemian takia vuosien 2020–2022 loppukilpailut järjestettiin verkkokilpailuna. Vuoden 2022 haastattelut toteutettiin etänä 6 fokusryhmähaastatteluna, joista kussakin oli kahdesta kolmeen haastateltavaa. Vuoden 2023 osalta haastattelu toteutettiin yhtenä ryhmähaastatteluna.

Haastatteluissa otettiin huomioon opiskelijoiden kaksoisrooli opiskelijana ja koulutettavana sekä pelastustoimen edustajana ja turvallisuuskouluttajana. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta haastatteluissa käsiteltiin onnettomuuksien ehkäisytyön merkitystä Pelastustoimessa ja yhteiskunnan turvallisuuden edistämisessä sekä kampanjan ja loppukilpailun merkitystä onnettomuuksien ehkäisytyössä. Lisäksi haastatteluissa käsiteltiin koulutuksen näkökulmasta onnettomuuksien ehkäisyn koulutuksen merkitystä Pelastusopiston opiskelijoiden turvallisuuskouluttajavalmiuksien edistämisessä sekä kampanjan ja loppukilpailun järjestämisen merkitystä opiskelijoille oppimiskontekstina ja oppimistehtävänä.

Haastattelut oli jaoteltu sisällöllisesti teemoihin, joista ensimmäinen käsitteli onnettomuuksien ehkäisytyötä pelastustoimessa ja koulutusta Pelastusopistolla. Teemassa 2 kysyttiin haastateltavien käsityksiä NouHätä!-kampanjan merkityksestä ja toteutuksesta osana onnettomuuksien ehkäisyä sekä sen opintoja, joista jälkimmäinen sisälsi muun muassa kysymyksiä liittyen projektin suunnitteluun ja toteuttamiseen. Teema 3 keskittyi kampanjan ja onnettomuuksien ehkäisyn koulutuksen kehittämiseen haasteiden ja ratkaisujen kautta. Pelastusopiston tarjoamaan koulutukseen liittyen eroteltiin vielä omiksi osikseen onnettomuuksien ehkäisyn koulutus yleensä sekä NouHätä-projekti osana sitä koulutusta.

Nuorten haastattelut toteutettiin Pelastusopistolla järjestetyn NouHätä!-loppukilpailun yhteydessä 27.4.2023. Loppukilpailuun osallistui 21 joukkuetta eri puolilta Suomea, ja haastattelut (n=12) toteutettiin joukkueittain eli kolmen hengen ryhmissä. Nuoria tiedotettiin etukäteen haastatteluista kirjallisesti sekä suullisesti. Haastattelujen aluksi nuorille kerrottiin vielä haastattelujen syystä sekä niiden vapaaehtoisuudesta ja anonymiteetistä, minkä jälkeen heiltä pyydettiin vielä suullinen suostumus osallistumisesta. Haastateltavien ikä huomioitiin niin kysymyksenasetteluissa kuin haastattelujen lyhyessä kestossa. Nuorilta kysyttiin muun muassa turvallisuuteen liittyvistä harrastuksista, kokemuksia kampanjasta ja kilpailusta sekä ideoista turvallisuuskoulutuksen järjestämiseen kouluissa.

2.2 Videotallenteet, havainnointi

Tutkimuksessa analysoitiin laadullisella lähestymistavalla kahden NouHätä!-kilpailun toimintarastin tapahtumia aineistolähtöisesti. Analyysiin osallistui kaksi pelastustoimintaan ja NouHätä!-loppukilpailuun perehtynyttä tutkijaa. Tutkijat eivät tienneet joukkueiden menestystä kilpailussa, joukkueenjäsenten nimiä tai sitä, mitä pelastusalueetta kukin joukkue edusti. Aineiston analyysi aloitettiin tarkastelemalla videokatkelmia useaan kertaan. Tutkijoiden huomio kiinnittyi jo alkuvaiheessa toimijuuteen, jonka nähtiin koostuvan kolmesta osa-alueesta seuraavasti: työjako, kommunikaatio ja pelastustaidot (sujuvuus ja toteutuminen). Analyysin pohjaksi datasta kerättiin observoimalla perustietoa, joka koottiin Excel-muotoiseen havaintomatriisiin. Matriisiin kirjattiin aikamerkkejä (esim. tehtävän aloitus ja lopetus, keskeisten pelastustekemisen aloitus ja/tai suoritusajankohdat), ryhmätyöskentely (kommunikointi, työnjako ja johtajuus) ja ihmisen

priorisointi. Ennen analyysia joukkueiden nauhalla kuuluva puhe päätettiin litteroida toisen toimintarastin osalta, jotta voitiin tehdä johtopäätöksiä tehtävärastien rooleista. Tässä ensimmäiseen vaiheen valmistelevassa analyysissa jäsenyi, että joukkueen jäsenten keskinäisistä suhteista ja tilannejohtajuudesta voitiin tehdä huomioita, jotka perustuivat nimenomaan kommunikaatioon. Kommunikaatio vaihteli sekä määrän että laadun suhteen joukkueiden välillä. Kommunikaation avulla voitiin analyysissa tehdä päätelmiä rooleista ja erityisesti johtajuudesta.

2.3 Kyselyt

NouHätä!-pelastustaitokampanjan vaikutusta nuorten turvallisuuspääomaan tutkitaan hankkeessa pitkittäistutkimuksen avulla.

Vuoden 2021 kyselyt

Vuoden 2021 kyselyyn osallistuvat koulut ja vastaajat saatiin SPEK:n antamasta koululistauksesta. Kysely kerättiin sähköisesti mobiililaitteilla. Toistokyselymenetelmää pilotoitiin vuoden 2021 kyselyssä, jossa toinen kierros kerättiin lähettämällä osallistujille linkki kyselyyn. Ainut nuorilta kerättävä henkilötieto olikin puhelinnumero, jonka avulla toistolinkki lähetettiin. Vuoden 2021 kyselyn kohdalla kuitenkin huomattiin, että vaikka ensimmäiseen kyselykierrokseen osallistui 109 nuorta, tekstiviestilinkillä lähetettyyn toistokyselyyn saatiin vain 9 vastausta. Tästä pääteltiin, että tutkimuksen koulukyselyt tulee kerätä kouluissa käymällä.

Koulukyselyt

Koulukyselyt muodostivat hankkeen pitkittäistutkimusaineiston. Koulut valikoituivat SPEK:n antaman koululistauksen pohjalta, jossa koulut luokiteltiin ensin osallistumattomiin, muutaman kerran osallistuneisiin sekä vuosittain kampanjaan osallistuviin kouluihin. Sen jälkeen tutkimuskoulut arvottiin näistä listauksista siten, että saatiin kaikista edustus. Arvontaa tasapainotettiin vielä maantieteellisesti sisällyttämällä tutkimukseen koulu matalimman osallistumisasteen alueelta. Alueellinen jako tehtiin pelastuslaitoskohtaisesti ja tutkimukseen valittiin lopulta 6 koulua eri puolilta Suomea.

Kyselyt toteutettiin käymällä kouluilla ensin helmi-maaliskuussa 2023, seuraavaksi syys-lokakuussa 2023 ja kolmannen kerran helmi-maaliskuussa 2024. Kyselyillä pyrittiin selvittämään, saavutetaanko kampanjalla pitkän aikavälin muutoksia nuorten turvallisuuspääomassa ja millaisia muutoksia tapahtuu niiden nuorten turvallisuuspääomassa, jotka eivät kampanjaan osallistu.

Tutkimuskouluilta kerättiin tutkimusluvut ja nuorten vanhempia tiedotettiin tutkimuksesta Wilma-viestillä. Lisäksi tutkimuksen alussa nuorille kerrottiin vastaamisen vapaaehtoisuudesta ja luottamuksellisuudesta sekä henkilötietojen keräämisestä. Lomakkeen alussa oli myös samat tiedot kirjallisesti. Nuorilta kerättiin ainoana henkilötietona puhelinnumerot vastausten ajalliseksi yhdistämiseksi.

Kyselytutkimuksen avulla kartoitetaan turvallisuuspääoman kehitystä vuoden aikana. Tämän takia turvallisuuspääoman eri osa-alueista eli tiedoista ja taidoista, luottamuksesta, asenteista ja turvallisuudentunteesta esitettiin samat kysymykset kaikilla kolmella kierroksella. Tietoja koskevassa osuudessa nuoria pyydettiin muun muassa ottamaan kantaa väittämiin kuten ”Vaarallisinta ihmiselle tulipalossa on kuumuus” ja ”Tajuttoman elvytys aloitetaan vasta, kun elottomuus on todettu pulssia

tunnustelemalla” vastaamalla ”Kyllä”, ”Ei” tai ”Ei osaa sanoa”. Taitoja kartoitettiin pyytämällä nuoria arvioimaan osaamistaan kysymyksillä kuten ”Osaisin tehdä hätäilmoituksen tositilanteessa” ja ”Osaisin sammuttaa rasvapalon sammutuspeitteellä”. Luottamusta mitattiin kysymällä luottamuksesta turvallisuusviranomaisiin ja -tahoihin sekä muihin ihmisiin. Asenteita tiedusteltiin väittämällä kuten ”Auttaisin aina ihmistä hätätilanteessa, vaikka en tuntisi häntä” ja ”Turvallisuusasiat kuuluvat varsinaisesti jollekin muulle kuin minulle”. Turvallisuudentunnetta mitattiin yhdellä kysymyksellä: ”Kuinka turvalliseksi tunnet olosi päivittäisessä elämässäsi?”. Kaikissa kyselyissä toistuva Turvallisuuspääoma-mittaristo löytyy kokonaisuudessaan liitteessä 1.

Kyselytutkimuksessa kartoitettiin myös taustatietoja kuten sukupuoli ja keskiarvosana. Kyselykierroksilla oli myös joitain eroavaisuuksia. Kyselyn ensimmäisellä kierroksella kysyttiin laajemmin taustoja kuten asuinpaikan tyyppi (kaupunki jne.), vanhempien koulutustausta ja perheen taloudellinen tilanne. Ensimmäisellä kierroksella pyydettiin nuoria myös vastaamaan harrastuksiin liittyviin kysymyksiin sekä siihen, mistä turvallisuustietoja ja -taitoja mahdollisesti on saanut. Toisella kierroksella kysyttiin osallistujilta NouHätä!-kampanjasta, muun muassa siitä, kuka oli antanut opetusta, kuinka paljon ja mistä aihealueista; mahdollisesta osallistumisesta kilpailuihin sekä arvioita kampanjasta. Nuorilta kysyttiin myös, millä lailla he kokevat NouHätä!-kampanjan vaikuttaneen käyttäytymiseen. Kolmannella kierroksella nuoria pyydettiin kertomaan kuinka he huomioivat turvallisuutta arjessaan, mikä vaikuttaa heidän luottamukseensa turvallisuusviranomaisiin, sekä mitkä asiat vaikuttavat turvallisuudentunteeseen. Myös kiinnostusta turvallisuusalanammatteihin kysyttiin.

Alun perin tutkimukseen valittiin neljä kampanjaan osallistuvaa koulua sekä kaksi kampanjaan osallistumatonta verrokkikoulua. Toisen kyselykierroksen alkaessa kävi kuitenkin ilmi, että yksi osallistuvaksi ryhmitelty koulu ei kuitenkaan tosiasiallisesti ole osallistunut kampanjaan, joten se koulu siirrettiin osallistumattomien ryhmään. Kyseessä oli varsin iso koulu, ja tämän muutoksen myötä osallistuvien ryhmä pieneni huomattavasti.

Vastauksia ensimmäiseltä kierrokselta tuli 346, toiselta kierrokselta 261, ja kolmannelta kierrokselta 264. Nuorten vastauksia, jotka saatiin yhdistettyä tunnistenumeroilla kaikilta kolmelta kierrokselta ja jotka olivat vastanneet turvallisuuspääoma-mittariston jokaiseen kysymykseen, oli yhteensä 108. Näistä kampanjan osallistuvia oli 26 ja ei-osallistuvia 82. Eräs ongelma vastausten yhdistämisessä oli puhelinnumeron käyttö tunnistenumeronä, sillä monet vastaajat antoivat lomakkeessa väärän puhelinnumeron, mikä teki vastausten yhdistämisen mahdottomaksi.

Aluekilpailukysely

Keväällä 2023 kerättiin aluekilpailuun osallistuneilta kysely, jonka toimitti aluekilpailuun päässeille kouluille SPEK. Kyselyyn tuli 98 vastausta. Aluekilpailukyselyssä kerättiin vertailtavaa tietoa koululaiskyselylle keskittyen erityisesti turvallisuuspääomaa mittaaviin sekä muutamiin kampanjaan ja kilpailuun liittyviin kysymyksiin. Aluekilpailukysely oli merkittävästi lyhyempi verrattuna koululaiskyselyyn, ja siitä rajattiin pois muun muassa suurin osa taustakysymyksistä sekä kysymykset luottamuksesta. Näin pyrittiin varmistamaan, ettei nuori jätä vastaamista kesken. Aluekilpailukysely toteutettiin täysin anonyymisti eikä vastaajilta kerätty henkilötietoja.

2.4 Analyysi

Avaininformanttien haastatteluiden pohjalta toteutetussa analyysissä tarkasteltiin prosessinomaisesti, mitä hyviä käytäntöjä, haasteita ja mahdollisuuksia avaininformantit liittivät kampanjaan. Analyysi jakautui viiteen teemaan: osallistumiseen, perusturvallisuusopetuksen implementaatioon, syventävän opetuksen implementaatioon, nuorten turvallisuuspääoman kehittämiseen (kampanjan vaikuttavuuteen) sekä eri tahojen yhteistyöhön. Analyysi toteutettiin rakentamalla näistä teemoista SWOT-analyysin mukaiset nelikentät.

SWOT-mallia³ hyödynnettiin soveltuvien osien. Analyysissä keskityttiin hyviin käytäntöihin, heikkouksiin sekä haastateltavien esiin tuomiin kehittämiskohtiin ja -ideoihin. Analyysissä tunnistetut hyvät käytännöt ja haasteet käsitetään pääasiallisesti sisäisinä tai kampanjan toteutuksen piirteinä, kun taas kehittämiseen liittyvät huomiot ja mahdollisuudet tulevat ensisijaisesti kampanjan ulkopuolelta. SWOT-mallissa mainittuja uhkia ei käsitelty erikseen, vaan yhdessä haasteiden kanssa, sillä niissä on paitsi päällekkäisyyttä, mutta vain harva haastateltava toi esiin ulkopuolisia uhkia tai skenaarioita. Sen sijaan kampanjaan liittyvät vaikeudet liittyivät toteutuksessa havaittuihin, konkreettisiin haasteisiin.

Kampanjan toteutukseen liittyvä analyysi jaettiin kahteen osaan, sillä implementaatio itsessään voi sisältää erilaisia toteutuksen variaatioita, ja niissä voidaan havaita eroja niin käytännön toteutuksen, kokemusten kuin kampanjaan käytetyn ajankin suhteen. Koska vain osa nuorista osallistuu joukkueena NouHätä!-kilpailuun, eroaa heille tarjottu opetus ja käytännön harjoitukset suurelta osin siitä toteutuksesta, joka kampanjan kautta tavoittaa suurimman osan oppilaista. Näin ollen toteutusta koskeva analyysi on jaettu perusturvallisuusopetukseen ja syventävään opetukseen. Perusturvallisuusopetus voi sisältää koulun mukaan esimerkiksi teoriaoppitunnin tai useita tunteja sekä mahdollisesti myös käytännön harjoitusta. Syventävä opetus sen sijaan on pääsääntöisesti NouHätä!-kilpailuun valmistavaa opetusta, johon sisältyy myös pelastuslaitoksen tai esimerkiksi paikallisen vapaapalokunnan (VPK) tarjoamia käytännön harjoituksia.

Analyysien raportointi ja tulkinta on jaettu lukuihin, joista luku 3 koskee kampanjan toteutusta, luku 4 NouHätä!-loppukilpailun toteuttamista ja luku 5 nuorten näkökulmaa. Haastatteluaineistojen analyysissä priorisoidaan avaininformantti- ja nuorten haastattelut tuoden esille sopivissa kohdin niitä tukevia näkemyksiä taustahaastatteluista ja Pelastusopiston opiskelijoiden haastatteluista, sillä molemmissa tuotiin paikoin esiin näkemyksiä ”kentältä” eli kampanjan toteuttamisesta käytännössä. Luvussa 6 analysoidaan havainnointiaineisto eli nuorten loppukilpailurastien suorituksia ja luvussa 7 pitkittäiseen kyselyaineistoon perustuvia tuloksia. Luvut 8 ja 9 koskevat turvallisuuspääoman mittaamista ja kehittymistä.

Luvussa 10 analysoidaan eri aineistojen pohjalta kampanjan vaikuttavuutta nuorten turvallisuuspääomaan nuorten haastatteluiden, kyselyiden sekä tausta- ja avaininformanttihaastatteluiden pohjalta. Avaininformanttihaastatteluja tarkasteltiin kenttäanalyysin kautta. Pelkkien avaininformanttihaastattelujen pohjalta arvioitiin kampanjan koettuja vaikutuksia yleensä sekä eri turvallisuuspääoman osa-alueisiin. Nuorten haastatteluiden

³ Strengths (vahvuudet), weaknesses (heikkoudet), opportunities (mahdollisuudet), threats (uhkat)

perusteella kampanjan vaikuttavuutta voidaan arvioida useista eri näkökulmista. Kampanjan vaikuttavuus koostuukin useista eri elementeistä, jotka voivat vaikuttaa niin nuorten kiinnostukseen, taitojen kehittymiseen tai oppien pysymiseen mukana nuorten elämässä.

Haastattelujen perusteella muodostui melko yhtenäinen kuva erityisesti kampanjan ja kilpailun haasteista sekä kehittämis ehdotuksista, jotka esitellään luvussa 11.

3 Tulokset liittyen NouHätä!-kampanjan toteutukseen

NouHätä!-kampanjan toteuttamiseen vaikuttavat monet seikat. Sekä tausta- että avaininformanttihaastatteluissa alueellisen vaihtelun taustalla tunnistettiin kouluihin, pelastuslaitoksen toimintaan sekä alueisiin liittyviä tekijöitä. Erityisesti suuret kunnat nähtiin mahdollisesti epäyhtenäisimpinä. Alueellisiin eroihin liitettiin myös henkilösidonaisuus, jossa aktiivisten yksilöiden vaikutus voi olla merkittävä. Rehtorin rooli nähtiin huomattavana ja aikuiset voidaan nähdä jopa esteenä nuorten turvallisuuskoulutuksen saamiselle. Opettajien suhtautuminen ja arvio kampanjan työllistävyydestä alussa vaikuttavat myös osallistumisinnokkuuteen ja pysyvyyteen. Merkitystä on myös sillä, koetaanko kampanjan integroinnin opetettavaan aineeseen olevan helppoa.

Kouluissa on eroja, miten kampanjaan satsataan ja miten siihen annetaan työaikaa. Haastateltava kertoi havainneensa, että samalla alueella on kouluja, joista toisissa kampanjalle annetaan reilusti aikaa ja toisissa ei lainkaan.

”Et tiedän meidän alueella semmosenkin esimerkin, että opettaja vapaa-ajallaan sitten suunnittelee tän ja pitkälti toteuttaakin. Ja sehän ei voi olla lähtökohta. Et jos koulu ei anna resursseja, että opettaja omasta selkänahastaan sen sitten vetäsee, mut niitäkin on ollut.” Avaininformanttihaastattelu

3.1 Osallistuminen

Kampanjaan osallistumista puoltavat ja tukevat haastattelujen perusteella aiempi osallistuminen sekä niin sama koordinoiva opettaja kuin opettajan vaihtuminenkin (Taulukko 1). Eräs haastateltava kuvasi kampanjaan osallistumista ”tottumusjuttuna” ja rutiinina. Toisaalla nostettiin esiin osallistumista edesauttavan kampanjan sisällyttäminen koulun vuosisuunnitteluun. Joissakin kouluissa NouHätä!-kampanjan vetäminen henkilöityy, jolloin sen toteutuksesta vastaa vuodesta toiseen sama opettaja. Näin voi olla, mikäli opettaja kokee turvallisuusasiat erityisen tärkeiksi tai hänellä on aihepiirin harrastuneisuutta, kuten osallistuminen VPK-toimintaan. Henkilöityminen voi olla myös haaste osallistumiselle, mikäli sopivaa vetäjää ei löydy. Lisäksi henkilöstövaihdokset ovat uhka kampanjan osallistumisen jatkuvuudelle kaikkien toimijoiden näkökulmasta, ei ainoastaan kouluilla.

Kampanjan kannalta olisi tärkeää saada osallistumattomat koulut mukaan ja juurruttaa kampanja osaksi koulun toimintakulttuuria. Osallistumista voi estää aikaisempi osallistumattomuus, uuden pelko ja kokemus uusien asioiden liiasta työllistävyydestä – sekä kampanjan vieraus. Näitä tekijöitä tunnistettiin niin tausta- kuin avaininformanttihaastatteluissakin. Mielikuvat kampanjasta ja kilpailusta voivat estää osallistumasta, ja tärkeää olisikin myydä kampanja sellaisena, jollainen kannattaa ottaa vastaan. Eräs haastateltava ehdotti, että koululla voisi käydä niin sanottu tuutoriohjeet kertomassa kampanjasta muille opettajille. Keskeistä olisi tuoda esiin, ettei kampanja vaadi paljon eikä sen toteuttaminen ole vaikeaa ja että nuoret pitävät siitä.

Taulukko 1. Kampanjaan osallistumista koskeva SWOT-analyysi.

Osallistumista puoltavat tekijät (hyv. käytännöt) <ul style="list-style-type: none">- Aiempi osallistuminen/Rutiini.- Sama koordinoiva opettaja.- Luokanohjaajien toteuttama opetus.	Haasteet/esteet osallistumiselle <ul style="list-style-type: none">- Henkilösidonnaisuus.- Paljon kampanjoita kouluille; yhteyden saaminen.
Osallistumista edistävät tekijät (mahdollisuudet) <ul style="list-style-type: none">- Kunnan tuki ja puolto.- Kampanjan helppouden tunnistaminen.- Kampanja mukaan vuosisuunnitelmaan.	Uhkat <ul style="list-style-type: none">- Henkilövaihdokset.- Asenteet.- Nähdään vaikeana, aikaa vievänä.- Koulun sijainti.- Turvallisuusopetus järjestetään muulla tavoin.

Eräässä koulussa kampanja toteutettiin kahdeksaluokkalaisten luokanohjaajien voimin siten, että kampanjalla oli yksi koordinoiva opettaja ja joka vuosi kunkin kahdeksannen luokan luokanohjaaja vastasi oman luokkansa NouHätä!-opetuksen järjestämisestä. Tässä hyödynnettiin joskus myös niin sanottuja yhteistyösopimuksia. Niissä opettajat, joiden opettamaan aineeseen turvallisuusteeman integrointi oli haastavaa, sopivat opetuksen järjestämisestä jonkun muun opettajan kanssa. Kiertävässä järjestelmässä opetus ei jää yhden opettajan vastuulle tai vie aikaa tietystä oppiaineesta, mikäli NouHätä! integroidaan esimerkiksi luokanohjaajien tuokioihin. Kuitenkin on huomattava, että myöhemmin tutkimuksen aikana kyseisessä koulussa tutkijan kanssa yhteydessä olleilla opettajilla ei ollut tietoa kampanjasta tai sen toteutuksesta, mikä tarkoittaa, että linkki oli jossain vaiheessa katkennut. Jälkeenpäin voidaankin todeta, ettei jatkuvuus ollut toteutunut suunnitellulla tavalla.

Kampanjaan osallistumisen haasteina tai esteinä tunnistettiin henkilösidonnaisuuden lisäksi kouluille tarjottavien kampanjoiden runsas määrä. Tämä saattaa johtaa jopa tilanteeseen, jossa kampanja ei saavuta opettajia (tai oppilaita) lainkaan tai sitä ei tunneta. Projektien, kyselyiden ja kampanjoiden suuri määrä edellyttää priorisointia, ja joskus tärkeistäkin asioista joudutaan karsimaan. Erityisesti taustahaastattelussa korostettiin, että asiaa pidetään varmasti tärkeänä, mutta joskus sitä ei syystä tai toisesta priorisoida eikä yhtä syytä ole helppo löytää.

*"Ehkä se on vaan se just se koulun painopiste. Et koulullehan tarjotaan kaikkii. On KiVa-koulu, on liikkuvaa koulu, on sitä koulua, tätä koulua ja tota koulua. Ja sit ku sitä alkaa olee niinku paljon, niin sit tulee ne valinnat. Et ruvetaan priorisoimaan sitä, et mikä se on se meidän koulun juttu tai halutaanko me olla se KiVa vai liikkuva vai oltasko turvallinen." **Taustahaastattelu***

Kampanjaan osallistumista tukevat ja mahdollistavat tekijät liittyvät useisiin toimijoihin. Kunnan on mahdollista tukea kampanjan toteuttamista esimerkiksi puoltamalla tai suosittamalla siihen osallistumista tai tarjoamalla konkreettisia välineitä turvallisuusopetuksen tueksi. Kunnan rooli

kampanjan tukijana oli haastatteluissa niin hyväksi todettu käytäntö kuin yhteistyömahdollisuuskin, mutta sen yhtenä edellytyksenä nähtiin sivistustoimen yhtenäisyys. Eräs pelastustoimen edustaja kertoi haastattelussa kunnan luvanneen tukea kampanjaa lähettämällä rehtoreille sähköpostitse vahvan suosituksen kampanjaan osallistumisesta, kun pelastustoimi on ensin lähettänyt kampanjatiedotteen kouluille. Esimerkkinä kunnan konkreettisesta tuesta eräälle koululle hankittiin (opettajan aloitteesta) neljä elvytysnukkea, jotka kiertävät muillakin alueen kouluilla. Kunnan tuen lisäksi rehtorin rooli tunnistettiin kampanjan markkinoinnissa mahdollisuutena, mutta joissakin tilanteissa rehtorin päätösvalta voi toimia myös esteenä kampanjaan osallistumiselle. Kampanja nähtiin yleisesti haastateltujen keskuudessa helppona ja kivanakin, mikä voi lisätä osallistumisinnostusta. Tämän takia kunnan ja koulujen edustajille (kuten rehtoreille) suunnattu viestintä tai koulutus voisikin kannustaa osallistumaan kampanjaan.

Kampanjaan osallistumista haastaviksi tai estäviksi tekijöiksi voidaan tunnistaa siihen kohdistuvat asenteet, koulun sijainti sekä henkilöstövaihdokset. Kaikki ovat kuitenkin asioita, joihin kampanja pystyy itsessään vaikuttamaan varsin vähän. Eräs haastateltava koki aikanaan NouHätä!-opetuksen työlääksi ja vievän paljon oppitunteja. Toinen taas ymmärsi opettajien mahdolliset negatiiviset asenteet kampanjaa kohtaan, mikäli se hankaloittaa kokeiden jaksottamista tai oppilaat joutuvat olemaan pois tunneilta. Lisäksi esitettiin, että vaikka vastaavasti innokkaat opettajat voivat saada tuotua asiaa koululle, on koulu viime kädessä rehtorivetoinen. Yhtenä mahdollisuutena nähtiin kampanjan esittely opiskelijoille, jotta valmistuvat opettajat tuntisivat kampanjaa ja voisivat jakaa tietoa kouluissa.

Vaikka henkilövaihdokset esimerkiksi pelastuslaitoksen yhteyshenkilöiden tai opettajien osalta uhkaavat kampanjaan osallistumista ja yhteistyötä, voidaan niihin pyrkiä vaikuttamaan koulu- ja laitospohjaisesti. Yhteystietolistojen päivittäminen ja saattaminen verkostojen tietoon on tärkeää, jotta yhteistyö pysyy käynnissä. Lisäksi usean yhteys- tai vastuuhenkilön nimittämisellä voidaan varmistaa, ettei yhden henkilön vaihtuminen estä yhteistyötä jatkossa. Taustahaastattelussa nostettiin esiin tätä käytäntöä:

*”Että siellähän vaihtuu myös vastuupettajat. Et mul on semmosii kouluja, missä vuorotellaan. Tänä vuonna on tämä opettaja ja seuraavaan tämä opettaja ja sit otetaan uusi kierros ja näin.” **Taustahaastattelu***

Kampanjan näkökulmasta turvallisuusopetuksen järjestäminen muulla tavoin tai muun ikäisille voidaan lukea haasteeksi, vaikka turvallisuuspääoman ja turvallisuutta edistävien käytäntöjen kehittymisen näkökulmasta ”ongelma” on ehdottomasti positiivinen. Yhteiskunnallisella tasolla tai nuoren itsensä kannalta tarkasteltuna on ennen kaikkea tärkeää, että turvallisuusopetus järjestetään – ja onhan se osa valtakunnallista opetussuunnitelmaakin.

Kampanjan vahvuutena voidaan nähdä sen laajuus, tunnettavuus ja pitkäaikaisuus. Sisällöllisesti vahvuutena ovat valmiit materiaalit, jotka saivatkin kiitosta haastateltavilta. Niitä myös päivitetään jatkuvasti. Jotkut haastateltavat kokivat kuitenkin, että sellaisen opettajan oli hankalia ottaa käyttöön materiaalit, jolle turvallisuusasiat eivät ennestään ole kovin tuttuja. Opetus tapahtuu rajatussa ajassa, ja tällöin saattaa olla vaikea priorisoida, mitä pitäisi käydä läpi luokassa. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että monet pelastuslaitosten kouluttajat tekevät omat diasarjat NouHätä!-kampanjamateriaalien pohjalta.

Koulujen kohdalla tunnistettiin, että koulut ovat viime kädessä rehtorivetoisia ja rehtorin suhtautumisella on suuri merkitys. Kampanjaan osallistuminen voi riippua siitä, miten opetussuunnitelma toteutetaan ja ollaanko oppitunneista valmiita antamaan tilaa kampanjalle. Haastateltava toi esiin kouluissa vaihtuvat monialaiset oppimiskokonaisuudet tai -teemat. Turvallisuusteema voi nousta yhtenä esimerkiksi vuosittain vaihtuvana teemana muiden muassa.

Pelastustoimen ja koulujen kohdalla nostettiin esiin resurssit, joista konkreettinen esimerkki on kampanjan parissa työskentelyyn käytettävissä oleva aika. Yksi haastateltava totesikin, että tunnit saattaisivat loppua viikosta, jos he kävisivät pitämässä kaikille alueen 8.-luokkalaisille NouHätä!-oppitunnit. On myös huomattava, että NouHätä!-oppitunnit ja harjoitukset keskittyvät tiettyyn osaan kouluvuodesta. Eräällä toisella alueella ei resursseja ole allokoitu kouluvierailuihin olleenkaan. Kun kysymme kouluvierailuista, haastateltava vastasi näin:

”Ei oo nyt käyty. Siitä on ollu puhetta, mut se aina resursseihin se kilpistyy. Et meillä on nyt vähän semmosta sisäistä köydenvetoa, et kenelle tää turvallisuusviestintä kuuluu. Mä oon ite töissä valvonnassa ja riskienhallinnassa, eli siinä vastuu on, mut et siellä ei oikeestaan sitten muut tee kun minä [...] Et se ottaa sitten valvontatyöstä ja muusta pois. Viestintä auttaa siis siinä on mukana siis järjestelyissä, et jos sitä ruvettais niin kun kouluttamaan, niin se tulis sitte sieltä. Et se on semmosta köydenvetoa ja se pitää aina tapella, jos siinä meinaa saada sitä panosta mukaan.”

Avaininformanttihaastattelu

Samainen pelastuslaitoksen edustaja piti ongelmallisena, että kampanjaryhmältä ja sisäministeriöstä tulee painetta kampanjan markkinoimiseksi ja järjestämiseksi kouluissa mutta samalla omalta pelastuslaitokselta ei anneta tähän tarvittavia resursseja. Kyseisen alueen koulujen osallistumisaste on jäänyt alhaiseksi varmaankin sen takia, että pelastuslaitokset eivät osallistu kampanjan toteuttamiseen. Tässäkin korostuu pelastuslaitosten merkittävä rooli kampanjan toteuttamisessa. Mielenkiintoista on, että alueellinen käytäntö on ristiriidassa sisäministeriön (2019) laatiman ohjeistuksen *Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi* eli sen, että lapset ja nuoret tulisi kohdata pelastustoimen järjestetysti 4 kertaa ennen 25 ikävuotta.

Pelastuslaitosten toimialueet ovat eri kokoisia ja osalla alueista on muutamia kouluja, kun taas toisissa voi olla kymmeniä. Haastateltava vertasi kahta pelastuslaitosta. Toisessa on kaksi turvallisuuskouluttajaa, jotka käyvät kouluilla ja houkuttelevat uusia kouluja mukaan, kun toisella alueella yhden henkilön työkuvasta ja -ajasta puolet on varattu turvallisuusviestinnän koordinointiin. Haastateltava kuvasi mahdollista tilannetta seuraavasti:

”[J]oissakin saattaa olla kohtuullisen isossakin kylässä niin yhden ihmisen vastuulla koko alue. Onhan se aika lailla hankalassa tilanteessa. Jos hänen yksin täytyy käydä, alueella on 40 kouluun, 35 koulua, ni onhan sen aika kova juttu [...]. Ei kaikilla laitoksilla oo kouluttajaa ollenkaan, vaan ne on palotarkastajia, mille on annettu siinä oman työn ohella suorittaa myös turvallisuusviestintää.” **Taustahaastattelu**

Pelastuslaitoksen resurssien esiin nostaminen voidaan nähdä myös kysymyksenä resurssien allokoinnista ja turvallisuuskoulutukseen panostamisesta. Toisaalta eräässä haastattelussa todettiin, ettei ”semmosta aluetta oo, missä ei sanottas, että ois kiva, ku ois enemmän porukkaa”.

Haastateltavat tunnistivat koulujen kohdalla, että niiden ensisijainen rooli on toteuttaa varsinaisia ydintehtäviään. Kampanjaan mukaan saaminen vaatiikin, että kampanja ja yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa antavat enemmän kuin ottavat. Kampanjaan osallistuminen saattaa myös olla vaikutusta, millaisen vasteen koulut saavat pelastuslaitokselta. Tässä hankkeessa ei tosin ole nousut esille, että pelastuslaitoksen viestintä olisi ollut vääränlaista. Alueen koolla ja koulujen määrällä voi myös olla merkitystä: mitä vähemmän kouluja on, sitä tutumpia henkilöt todennäköisesti ovat ja sitä helpompi heidät on tavoittaa ja saada mukaan.

Puhtaasti alueellisia tekijöitä kuvattiin esimerkiksi sijainnin, alueellisen toimintakulttuurin ja yleisen asenneilmapiirin toisiinsa kietoutumisen kautta. Esimerkiksi alkusammutustaitojen merkitys voi korostua sijainniltaan syrjäisemmässä asuinpaikassa verrattuna kaupunkiin, jossa palokunta on ”nurkan takana”. Toisaalta tuotiin myös esiin, että haja-asutusalueella asioita on mietitty todennäköisesti jo ennen kampanjaa, jolloin siihen osallistumista ei välttämättä nähdä niin tärkeänä. Alueellisen toimintakulttuurin lisäksi surulliset tapahtumat tai onnettomuudet alueella voivat vaikuttaa asenteisiin niin kampanjaa kuin turvallisuusasioita kohtaan. Toimintakulttuurista esimerkkinä maaseutualueella asenne kelkkailua, mopoilua ja yleensäkin koneita kohtaan on hyvin avointa ja toisaalta tällöin turvallisuustaidot voivat korostua. Asenteet voivat muodostua yhteisöjen tasolla.

”Et jos on semmonen hällävälä meininki monessa asiassa niin todennäköisesti se näkyy tässäkin. [...] Et jos siinä ympäristössä välitetään muitten turvallisuudesta ja näin päin pois niin kyllähän siellä varmaan NouHätä!-kampanjakin nousee ihan eri tavalla esille siellä.” Taustahaastattelu

Ehdotuksia alueellisten erojen häivyttämiseen tuli mallista, josta ohjeistus tulee ikään kuin ylhäältä alaspäin. Yhtenä mahdollisuutena nähtiin ministeriön tai opetus-/sivistystoimen rooli kampanjaan osallistumiseen vaikuttamisessa alueellisesti, koska kouluilla on ikään kuin työnantajasuhde opetustoimeen ja sieltä tulevat ehdotukset otetaan ohjeena. Kuitenkin joillakin alueilla koulut joutuvat karsimaan jo opetustoimen suosituksista niiden suuren määrän vuoksi.

Yksi haastateltava näki, että mikäli aikataulutus tulisi ylhäältä, voisi pelastustoimikin varata kalustoa opetuskäyttöön sen mukaisesti. Lisäksi pidettiin tärkeänä saada koulujen ja pelastustoimen yhteistyö saumattomaksi. Pelastustoimen puolesta henkilökohtaiset yhteydenotot nähtiin mahdollisuutena, joilla oli saatukin joitakin kouluja mukaan, mutta todettiin myös houkutteluokeinon olevan melko vähissä ”paimenkirjeiden” lisäksi. Massapostitusta ei nähty kovin tehokkaana keinona houkuttaa kouluja osallistumaan. Yhtenä ehdotuksena taustahaastattelussa annettiin, että pelastustoimi voisi osaltaan lisätä innostusta kampanjaa kohtaan pitämällä kunnan ja koulujen edustajille esimerkiksi yhden iltapäivän kestävä turvakuulutus, mikä samalla vahvistaisi paikallisia verkostoja ja yhteistyötä.

3.2 Toteutus luokassa – vaihtelevat käytännöt

Kampanjan implementaation tarkastelu jaettiin kahteen osaan: perusturvallisuusopetukseen ja syventävään opetukseen. Perusturvallisuusopetus toteutetaan osallistuvissa kouluissa suurelle massalle, ja se sisältää usein teoriaopetusta esimerkiksi digitaalisesti tai sisällytettynä johonkin tiettyyn oppiaineeseen. Perusturvallisuusopetuksen hyvinä puolina voidaan nähdä sen suuri

tavoittavuus, sillä kampanjaan osallistui vuonna 2023 kampanjan oman arvion mukaan 82 prosenttia Suomen 8.-luokkalaisista (nouhätä.fi). Kampanja mahdollistaa sen integroinnin useisiin eri oppiaineisiin ja haastatteluiden perusteella sen sisältöjä on hyödynnetty esimerkiksi terveystiedon, kotitalouden, kemian, fysiikan, teknisen työn ja biologian oppiaineissa. Lisäksi eräässä koulussa opetus toteutettiin luokanohjaajien tuokiossa.

3.2.1 Perusturvallisuusopetus

Haastateltavat pitivät kampanjaa materiaaleineen sellaisenaan hyvänä formaattina, joka tarjoaa valmiin teoriapaketin eikä vaadi uuden keksimistä (Taulukko 2). Digitoteutus nähtiin hyvänä ja sen uskottiin jäävän etäopetuksena toteutettujen vuosien jälkeen käyttöön ainakin osittain. Digikampanjan hyvänä puolena nähtiin myös sellaisten erityisryhmien tavoittaminen, joita ei lähiopetuksen kautta tavoiteta. Tästä mainittiin koulupudokkaiden erityisryhmä, jotka osallistuivat opetukseen kotoa. Digikampanjan koettiin myös vapauttavan pelastuslaitoksen resursseja. Kuitenkin taustahaastatteluissa todettiin, ettei digikampanja itsessään saavuta kampanjan tavoitteita, vaan tarvitaan myös käytännön harjoituksia.

Perusturvallisuusopetuksen haasteena on käytännön harjoitusten puute. Eräs kampanjaa järjestänyt opettaja kertoi nuorten kaipaavan käytännön toimintaa, kuten alkusammutusharjoituksia, kun taas teoriaopetuksen järjestäminen hoituu koululla ilman pelastuslaitoksen apuakin. Pelastuslaitoksen näkökulmasta eräs haastateltava taas totesi, että viranomaisena heidän on järjestettävä yhdenmukaista palvelua ja kaikille ei ole mahdollista järjestää käytännön harjoitteita olemassa olevien resurssien puitteissa. Tämä konkretisoituu erityisesti alueilla, joissa kouluja on paljon. Vaikka pelastuslaitoksella olisi henkilöresursseja, ei laitteistoa välttämättä riitä käytännön harjoitusten pitämiseen.

Perusopetuksen järjestäminen voidaan toteuttaa käytännössä lähes rajattomasti, sillä SPEK edellyttää kilpailuun osallistuvalla koululla vähintään yhden oppitunnin verran turvallisuusopetusta NouHätä!-kampanjan materiaaleilla. Syventävää opetusta saavien nuorten joukko on merkittävästi tätä pienempi, jolloin opetus on paitsi yksilöllisempää, myös keskitetympää sellaisiin harjoituksiin ja taitoihin, jotka pelastuslaitos on todennut aiempien vuosien perusteella loppukilpailussa tarpeellisiksi.

Taulukko 2. Kampanjan toteuttamisen SWOT-analyysi, perusturvallisuusopetus.

Perusopetuksen hyvät käytännöt <ul style="list-style-type: none">- Mahdollisuus sisällyttää eri oppiaineisiin.- Digikampanjan tavoitavuus.- Valmis formaatti: ei tarvitse keksiä uutta.	Perusopetuksen haasteet <ul style="list-style-type: none">- Käytännön harjoitusten puute.
Perusopetuksen mahdollisuudet <ul style="list-style-type: none">- VPK-yhteistyön hyödyntäminen.- Kampanja osaksi Veso-päiviä.- Kampanja osaksi koulukohtaista OPSia.	Uhkat <ul style="list-style-type: none">- Nuorten eriarvoisuus.- Opetuskäytännöissä ja tasossa vaihtelua.- Erilaiset näkemykset nuorista oppijoina.

Perusopetukseen liittyvät haasteet voivat olla alueellisia tai yksilöllisiä. Resurssien puute nähtiin haastatteluissa erityisesti pelastuslaitosten suurena ongelmana, johon osittainen apu tuli digikampanjasta. Resurssista puhuttaessa kyse on sekä henkilöresurssista että esimerkiksi sammutusvälineistä ja niiden huollosta, mikä liittyy oleellisesti alkusammutusharjoitusten tarjoamiseen ja järjestämiseen. Pelastuslaitosten koetusta resurssipulasta huolimatta haastatteluissa tuli ilmi kokemus, ettei koulu edes välttämättä toivo konkreettisia sammutusharjoituksia, vaan pelastuslaitosta pyydetään pitämään oppitunti. Yksi haastateltava totesikin, ettei heillä ole ”resurssia tuppautua” pitämään harjoituksia, joita ei pyydetä. Kampanjan suunnittelun ja toteutuksen kehittämisen näkökulmasta eräs haastateltava toi esiin ehdotuksen, jossa turvallisuusteema otettaisiin osaksi opettajille järjestettäviä Veso-päiviä. Veso-päivät ovat suunnittelu- ja koulutuspäiviä, joita kutsutaan myös opettajatyöpäiviksi.

Eräs toinen kiinnostava seikka, joka nousi esille opettajien haastatteluissa, on mikä lasketaan NouHätä!-opetukseksi ja mikä ei. Opetussuunnitelman mukaisesti 8.-luokkalaisten tulee opettaa turvallisuusasioita laajasti.

Haastateltaja: [...]Sit tuli mieleen, että osaatteko sanoa, että kuinka monta tuntia ne teidän kasiluokkalaisten saa suunnilleen sitä NouHätä-opetusta?

Opettaja: Tarkotetaanko nyt tällä niin kuin näitä aihealueita vai nimenomaan NouHätä-otsikon alla? Että tavallan esim. terveystietoon kasiluokan oppimäärään kuuluu nää paloturvallisuusasiat ja sit kuuluu nää ensiaputaidot ja tämmöset. Niin otetaanko tähän mukaan kaikki tämmöset vaikka nää ei ois tämän kampanjan?

Rajaus, mikä on NouHätä!-oppitunti ja mikä ei ole, saattaa olla häilyvä. Sitaatin tapauksessa niin sanottuja hyvinvointitaito-tunteja oli pidetty 7 kappaletta. Joissain koulussa NouHätä!-tunniksi mielletään se, kun pelastuslaitoksen kouluttaja tulee luokan eteen, toisissa NouHätä! rinnastetaan alkukarsintoihin, ja oppilaat saavat tämän tunnin aikana osallistua digitaaliseen kilpailuun. Turvallisuutta opettaessa saatetaan siis käyttää laajastikin NouHätä!-kampanjan materiaaleja ilman,

että oppilaille käy ilmi, mistä sisällöt ovat peräisin. Turvallisuusopetuksen kannalta tällä ei ole merkitystä, vaan tärkeintä on turvallisuusopetuksen määrä ja laatu, mutta ehkä merkitystä on siinä, millainen vaikutelma nuorille jää kampanjasta. Toisaalta voi pohtia, onko kampanjan kannalta hyvä, että se liitetään osaksi vaikka pelastajan luentoa tai käyntiä pelastuslaitoksella. Opettajat ilmoittavat kuitenkin käyttävänsä keskimäärin 8,6 tuntia NouHätä!-koulutukseen kaudella 2023 (Nouhätä.fi). Vertailun vuoksi Puolitaival ym. (2024) saivat tulokseksi, että noin 1/3 vastaajista, jotka olivat osallistuneet NouHätään, ilmoittivat saaneensa alle 2 tuntia NouHätä!-opetusta ja sunnilleen saman verran oli saanut 2–4 tunnin välillä.

Perusopetuksen uhkat liittyvät opetuksen toteutukseen nuorille. Haastateltavilla oli eroavia käsityksiä siitä, millaisia nuoret ovat oppijoina, ja toisaalta tiedostettiin nuorten keskinäinen eriarvoinen asema. Osa haastateltavista näki nuoret tyhjinä tauluina, ja osa näki esimerkiksi kodin vaikutuksen voivan heijastua voimakkaastikin siihen, miten vastaanottavaisia turvallisuustiedolle ollaan. Kampanjan vahvuutena voidaan nähdä, että se on mahdollista integroida monenlaisiin opetussisältöihin sekä toteuttaa niin opettajien kuin turvallisuusalan ammattilaistenkin opettamana. Kuitenkin eräs haastateltava nosti esiin, että osa opettajista tuntee osaamattomuutta teeman kanssa.

3.2.2 Syventävä opetus

Syventävä opetus on kampanjan osa, jolla haastatellut näkivät olevan mahdollisia pitkäaikaisiakin vaikutuksia nuorten elämään (Taulukko 3). Erityisesti käytännön harjoitukset ja kilpailupäivän ikimuistoisuus miellettiin kampanjan positiivisina puolina, jotka jäävät nuorille mieleen ja voivat mahdollisesti vaikuttaa heidän harrastuksiinsa tai jopa ammatinvalintaan.

Etä- tai niin sanottu digikampanja sai haastateltavilta pääosin positiivista palautetta, koska sillä saadaan levitettyä kampanja – tai sen perusopetus – suurelle massalle. Etäkilpailu sen sijaan sai kritiikkiä, sillä käytännön taidot jäävät tällöin helposti harjoittelematta. Syventävä opetus on ylipäänsä mahdollista järjestää vain rajatulle joukolle, ja siinä saadut käytännön taidot näin ollen hyödyttävät vain pientä, innokkainta osaa nuorista. Työvoiman ja välineistön lisäksi aika voidaan nähdä resurssirajoitteena, sillä käytännön harjoitukset vievät oppitunteja. Yhdellä koululla oli myös 8.-luokkalaisten valinnainen turvakurssi, jossa käydään läpi kampanjan sisältöjä, vierailaan pelastuslaitoksella ja tehdään käytännön harjoituksia.

Taulukko 3. Kampanjan toteuttamisen SWOT-analyysi, syventävä opetus.

Syventävän opetuksen hyvät käytännöt - Käytännön harjoitukset. - Ikimuistoinen kokemus.	Syventävän opetuksen haasteet - Vie paljon aikaa ja oppitunteja. - Hyöty vain rajatulle joukolle. - Etäkilpailu.
Syventävän opetuksen mahdollisuudet - Fokus uusiin oppilasryhmiin.	Uhkat - Hyvinvointialueiden pelastuslaitosten resurssit pienenevät.

Laitosten resurssit ovat haastatteluiden perusteella uhka syventävän opetuksen toteuttamiselle. Haastatteluissa ei ilmennyt, etteikö oppituntimuotoista opetusta olisi pelastuslaitokselta saatu pyydettyä, mutta käytännön harjoitusten kohdalla näin oli yhden haastattelun kohdalla. Joissakin tapauksissa myös koulu oli kieltäytynyt pelastuslaitoksen oppitunnista, ja resurssikysymyksen nostikin pääasiallisesti esiin pelastuslaitos itse. Esimerkiksi kaluston ja sen huollon näkökulmasta resurssien rajallisuus tuotiin esiin realiteettina, mutta aika ja henkilöstön vähyyks tunnistettiin todellisena ongelmana ja kuormittavanakin tekijänä. Turvallisuuskoulutusta toteutettiin pelastuslaitoksilla usein muun työn ohella sen sijaan, että laitoksilla olisi säännönmukaisesti erilliset turvallisuuskouluttajat.

3.3 Yhteistyö eri tahojen välillä

Edellisessä aluvuossa mainittiin paikalliset koulutukset mahdollisuutena yhteistyön vahvistamiseen ja kampanjan mainostamiseen. Haastatteluissa nostettiin kampanjan vaikuttavuuden osalta käytännön harjoitukset merkityksellisiksi, ja niiden nähtiin innostavan niin nuoria kuin aikuisiakin.

NouHätä!-kampanja merkitys paikalliselle yhteistyölle ja verkostojen kehittymiselle nähtiin erityisesti taustahaastatteluissa (Taulukko 4). Kampanja tarjoaa myös tietyllä tavalla uniikkeja yhteistyön malleja, esimerkiksi aluekilpailu järjestetään toisinaan yhteistyössä usean alueen kesken. Toimivana konseptina pidettiin myös sitä, että usean toimijan yhteistyönä järjestetään turvallisuuspäivät, jolloin nuoret saavat opetusta eri rasteilla. Yhteistyötahoja pelastuslaitoksen lisäksi on ollut paikallisyhdistyksistä ja -organisaatioista kuten Sydänliitto, SPR ja Marttaliitto. Näin rasteja voidaan jakaa eri toimijoiden välillä, esimerkiksi elvytys, ensiapu ja varautuminen, ja pelastuslaitos voi keskittyä esimerkiksi paloturvallisuuteen ja hätätilanteisiin.

Taulukko 4. SWOT-analyysi yhteistyöstä eri tahojen välillä.

Tunnistetut yhteistyötä helpottavat/edesauttavat tekijät <ul style="list-style-type: none">- Rutiini.- Verkostot/yhteydenpito.- Tutut kontaktihenkilöt.	Haasteet yhteistyölle <ul style="list-style-type: none">- Luontevien yhteistyökumppaneiden puute.- Tiukka aikataulu (pari kk. aikaikkuna).
Yhteistyön lisäämisen mahdollisuudet <ul style="list-style-type: none">- Yhteydenotot pelastuslaitoksilta kouluille yhtenäiseksi käytännöksi.- Kampanja massatapahtumana.- Muita viranomaisia mukaan.	Uhkat <ul style="list-style-type: none">- Resurssien puute (pelastuslaitokset).- Kouluissa ei haluta osallistua.- Henkilöstönvaihdokset: kontaktilinkki katkeaa.

Henkilösidonnaisuutta ja henkilöiden vaihtuvuutta pidettiin haasteena yhteistyölle ja verkostoille. Ajantasaisten yhteyshenkilölistojen puute vaikeuttaa yhteistyötä, ja yhdessä haastattelussa mainittiin jopa, että lista alueen kouluista on hankala saada. Kurjimmillaan pelastuslaitosten edustajat pitivät koulujen kontaktointia ja kampanjan markkinointia työläänä ja aikaa vievänä. Toisaalta löytyi ymmärrystä sille, että kouluarki on vaativaa ja että opettajilla on liikaakin tekemistä. Nämä seikat vaikuttavat niin osallistumiseen kuin mahdolliseen toteuttamiseen.

On toki olemassa alueita, joissa yhteistyö kampanjan osalta sujuu miltei saumattomasti. Koulukäynnit ja mahdolliset pelastuslaitoksella käynnit on ajoitettu hyvissä ajoin. Eräs työpajoihin osallistunut opettaja kertoi, että heillä järjestetään usean toimijan yhteistyönä turvallisuuspäivä, johon NouHätä!-kampanja on integroitu, ja että opettaja koordinoi järjestelyjä. Näin toteutettuna luodaan edellytyksiä ja ylläpidetään eri turvallisuustoimijoiden viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnantoimijoiden sekä koulujen toimijaverkosta.

Paikallisella tasolla koulun ja pelastuslaitoksen yhteistyö sekä pelastusliiton mukanaolo mahdollisuuksien mukaan mainittiin tärkeäksi yhteistyön kannalta. Lisäksi NouHätä! on aika ajoin Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston sekä turvallisuusviestinnän asiantuntijaverkosto-osan käsittelyssä. Kun verkostot muodostuvat, on yhteistyö jatkossa helpompaa.

3.4 Koetut vaikutukset

Haastattelussa kysyttiin kampanjan vaikuttavuudesta. Hankkeen näkökulmasta vaikuttavuuden arviointi toteutetaan vasta hankkeen eri osatoteutusten kerryttämien tietojen avulla, ja haastattelujen pohjalta tarkastellaan kampanjan koettuja vaikutuksia (Taulukko 5).

Taulukko 5. SWOT-analyysi koetuista vaikutuksista.

Tunnistetut kampanjan vaikutusta lisäävät tekijät <ul style="list-style-type: none">- Opit voivat siirtyä kotiin.- Lisää varmuutta toimia tositilanteessa.- Opit säilyvät elämässä mukana.- Nuoret opettavat muita.- Asioiden kertautuminen.	Haasteet/esteet kampanjan vaikutuksille <ul style="list-style-type: none">- Nuorten näkökulman puuttuminen.- Fokus kilpailussa vai oppimisessa: pystytäänkö vaikuttamaan suureen massaan.
Vaikutusten lisäämisen mahdollisuudet <ul style="list-style-type: none">- Eri ikäisten opetus tai toistuvuus (6.-9.-luokka).- Nuorten osallistaminen kampanjan/toteutuksen suunnitteluun.- Palautteen kerääminen osaksi kampanjaa.- Kampanja massatapahtumana.- Käytännön esimerkit.	Uhkat <ul style="list-style-type: none">- Nuorten erot, kodin vaikutus.- 8.-luokka haastava.

Mallissa avataan myös toivottujen vaikutusten esteitä sekä mahdollisuuksia vaikutusten lisäämiseksi. Vaikutuksilla tarkoitetaan turvallisuuspääomaankin liitettyjen lyhyen sekä pitkän aikavälin vaikutuksia kuten tietojen, taitojen, turvallisuudentunteen ja luottamuksen muutosta.

Vastaajien näkemykset ovat osittain ristiriitaisia. Joidenkin mielestä kampanja ehdottomasti vaikuttaa, osa ei osannut sanoa. Usea haastateltava totesi, että täytyyhän kampanjalla olla merkitystä tai varmasti sillä on vaikutusta, ja vastaavasti useat näkivät vaikuttavuuden arvioinnin hankalana ja eivät halunneet spekuloida sillä. Sen sijaan moni vastaaja totesi vain pyrkivänsä tekemään oman osansa.

Vaikuttavuus

SWOT:n lisäksi koettuja vaikutuksia tarkasteltiin tekemällä sanahakuja haastatteluaineistoon. Haetut sanat olivat vaikuttavuus, luottamus, turvallisuudentunne ja turvallisuusasenne. Kuten todettua, erillisinä osioina käsitellyissä malleissa on myös limittyneisyyttä. Syventävän opetuksen yhteydessäkin huomioitu mahdollinen vaikutus harrastuksiin tai ammatinvalintaan kytkeytyy koettuihin vaikutuksiin oppien säilymisestä elämässä.

8. luokka nähtiin haastavana kampanjan vaikutuksen kannalta. Vaikutuksia pidettiin yksilökohtaisina riippuen sekä nuoren kehityksestä että kouluttajan kyvystä innostaa nuoria. Lisäksi haastateltu opettaja toi esiin, että nimenomaan turvallisuusteeman kohdalla kodin vaikutus on merkittävämpi

kuin muissa teemoissa – hyvässä tai pahassa. Eräs vastaaja oli erityisesti huolissaan pojista, joiden kohdalla riskit kampanjassa esille tuoduissa teemoissa ovat monilta osin tyttöjä suuremmat ja joista moni ei ole 8.-luokkalaisena parhaassa iässä vastaanottamaan tärkeää tietoa. Myös vuosiluokkien välillä nähtiin eroja.

Tärkeäksi kampanjan vaikutusta lisääväksi tekijäksi vastaajat nimesivät kertauksen. Kampanjalla painetaan nuorten mieliin tärkeitä asioita, joita harjoituksilla vahvistetaan. Asioiden nähtiin myös kertautuvan joko tositilanteessa tai aikuisuudessa muuten, esimerkiksi ensiapukursseilla. Tosielämän tilanteet tuovatkin erään vastaajan mukaan kampanjan vaikutuksia näkyväksi. Lisäksi kampanjan vaikutukset voivat ulottua myös yksilöä kauemmas hänen lähipiiriinsä, erityisesti niillä, jotka osallistuvat kilpailuun. Yläkoulussa toteutettu kampanja nähtiin mahdollisesti viimeisenä kohtana vaikuttaa nuoriin. Kampanjan vaikutuksena nähtiin sen antama vahvistus muuten opetussuunnitelmassa käsitellyille asioille.

Vaikutusten arvioinnin yhteydessä usea vastaaja toi esiin, etteivät he kerää palautetta tai toteuta vaikuttavuuden arviointia, mikä nähtiinkin haastavana. Yksi vastaaja kuvasi vaikuttavuuden muodostuvan yhteisön tasolla, kun kampanja jatkuu ja toistuu koululla. Vastaajat kokivat opittujen taitojen säilyvän koko elämän ja kampanjalla olevan mahdollisuus vaikuttaa turvallisuuteen koko maassa, kun ihmiset pystyvät toimimaan esimerkiksi onnettomuustilanteissa.

Luottamus

Luottamuksen arviointi nähtiin haastavana. Moni vastaaja totesikin, ettei osaa sitä arvioida. Joitakin huomioita vastaajat kuitenkin toivat esiin. Konkreettisesti luottamuksen kasvu näkyi erään opettajan mukaan siten, että häntä tai jotakuta muuta ensiaputaitoista opettajaa tullaan hakemaan, jos jotain sattuu. Nuorten kynnys ilmoittaa ensiapua vaativasta tapauksesta on siis madaltunut.

Esimerkkien nähtiin vaikuttavan positiivisesti sikäli, että muutkin ovat käyttäneet vastaavia taitoja tilanteissa. Toisaalta minkä tahansa taidon osaamisen nähtiin lisäävän itseluottamusta. Luottamus voi näyttäytyä myös siinä, että on tietoa, etteivät asiat vain tapahdu, eikä kukaan tiedä, mitä tehdä. Pelastuslaitoksen nähtiin olevan perinteisesti luotettavana nähty viranomainen – tai toivottiin sen näyttäytyvän luotettavana.

Turvallisuudentunne

Samankaltaisesti kuin luottamuksen kohdalla opittujen taitojen nähtiin lisäävän myös turvallisuudentunnetta. Yksi vastaaja pohti myös, voiko kampanja vähentää turvallisuudentunnetta, kun asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä. Hän toi esiin, että pyrkii toisaalta omalla kohdallaan korostamaan samalla pienten asioiden merkitystä, mikä voi vastaavasti lisätä turvallisuudentunnetta.

Kampanjan merkitys turvallisuudentunteen lisääjänä opettajilla oli haastatteluiden perusteella jakautunut. Osan mielestä kampanja ei tuo opettajille mitään uutta, eikä sillä ole näin ollen vaikutusta. Toisaalta opettajille kampanja nähtiin kertauksena, joka auttaa asioiden pysymistä mielessä. Opettajien kohdalla oli huomattu myös aikuisten tapa pahin mahdollinen skenaario - ajatteluun, esimerkkinä kaatumiset, joissa pyllähdyksiä ei riskiarvioinnissa huomioitu, mutta kaatumisen vakavampia seurauksia herkemmin. Haastateltava työsuojeluvaltuutettu korostikin, että

mikäli jokin tapahtuma arvioidaan korkealle riskitasolla, tulisi tunnistaa myös keinoja, millä kyseistä riskiä saa madallettua.

Turvallisuusasenteet

Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastaajat kokivat kampanjalla olevan vaikutusta nuorten turvallisuusasenteisiin. Nuorten kohdalla kampanjan vaikutus turvallisuusasenteisiin voi näkyä itseohjautuvuutena tai siinä, että nuoret miettivät itse turvallisuusasioita. Kampanja opettaa tietoa ja taitoja sekä auttaa ymmärtämään, mistä onnettomuuksien ja uhkatilanteiden vaara johtuu, ja opettaa ennaltaehkäisemään niitä.

Opettajien kohdalla kampanjalla nähtiin olevan ainakin jotain vaikutusta turvallisuusasenteisiin, ja arviot olivat hieman rohkeampia kuin luottamuksen tai turvallisuudentunteen kohdalla. Toisaalta yhden haastateltavan mukaan esimerkiksi koulun sijainti vaikuttaa aikuisten asenteisiin enemmän kuin kampanja itsessään. Myös opettajille kertausta pidettiin tärkeänä, jotta varmistetaan oikea toiminta tositilanteessa. Yhden vastaajan mukaan kampanja ei ole vaikuttanut opettajien turvallisuusasenteisiin erityisesti henkilösidonaisuuden vuoksi. Yhden opettajan hoitaessa kampanjaa muiden kohdalla sisällöt käsitellään niin nopeasti, etteivät ne vaikuta opettajiin.

Vastaajat eivät ole keränneet palautetta systemaattisesti. Yksi pelastuslaitoksen edustaja raportoi laitoksella olevan olemassa lomake palautteiden keräämiseen, mutta sitä ei ole ilmeisesti käytetty. Saatu palaute on haastattelujen perusteella suullista tai satunnaista, ja sitä saadaan esimerkiksi silloin, jos kilpailussa menestytään. Pelastuslaitokset nostivat toistuvasti esiin rajatut resurssit. Mikäli kampanjaan halutaan panostaa tai mahdollisesti saada lisää resursseja sen toteuttamiseksi kouluilla, olisi systemaattinen palautteen kerääminen yksi keino osoittaa kampanjan tarpeellisuus ja kerätä nuorten kokemuksia siitä. Palautetta voisi hyödyntää myös kampanjan sisällölliseen kehittämiseen.

Tunnistettuja, koettuja vaikutuksia lisäävät tekijät olivat kampanjan vaikutukset nuoriin itseensä lyhyellä ja pitkällä aikavälillä sekä nuorten oppien vaikutus heidän lähiympäristöönsä. Kampanjan nähtiin lisäävän nuorten varmuutta toimia tositilanteessa esimerkiksi hälyttämällä apua ja antamalla ensiapua. Oppien nähtiin palvelevan nuoria niin nykyisessä elämäntilanteessa kuin tulevaisuudessakin, jopa läpi elämän. Lisäksi niiden nähtiin siirtyvän nuorten lähipiirissä, kuten kotona. Nuoret ottavat tietoa paremmin vastaan kuin aikuiset, ja varsinkin kisoihin päässeet kertovat innokkaasti eteenpäin opitusta. Yhdessä koulussa nuoret ovat myös käyneet NouHätä!-kampanjan jälkeen kouluttamassa ala-asteikäisiä ja pitämässä heille rasteja kuten elvytystä, kylkiasentoa ja hätänumeroon soittamista.

Haasteena vaikutusten näkökulmasta nosti yksi vastaaja esiin nuorten näkökulman puuttumisen. Vastaavasti mahdollisuutena nähtiin, että nuoret osallistettaisiin kampanjan tekemiseen ja sisältöjen luomiseen, jotta he ottaisivat sen omakseen. Haastateltavat pohtivat myös, onko kampanjan keskiössä oppiminen vai kilpailu. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin alueellista turvallisuuskonferenssia, jonka keskiössä olisi yhteinen tekeminen ja jossa nuoret saisivat esimerkiksi suunnitella jonkin turvallisuutta parantavan jutun alueelleen. Suuri tapahtuma kerralla nähtiin nykyistä resurssitehokkaampana.

Muita mahdollisuuksia kampanjan vaikuttavuuden lisäämiseksi esitettiin turvallisuusopetuksen toistuvuutta ja kampanjan laajentamista ala-asteikäisille tai yläasteikäisille nykyistä laajemmin. Yhtenä toiveena esitettiin, että kilpailu laajennettaisiin kaikille yläasteikäisille. Kampanjan viestin perille menemisen parantamiseksi toivottiin käytännön esimerkkejä vaikkapa siitä, kuinka paljon roskiksen polttaminen maksaa.

Palautteen kerääminen voisi olla mahdollisuus kampanjan kehittämisen näkökulmasta sen vaikutusten lisäämiseksi, sillä se ei vastaajien mukaan ole systemaattista. Suullista palautetta saadaan esimerkiksi pyytämällä, ja toisaalta ainakin yksi vastaaja sanoi ottaneensa kampanjan kehittämisestä suoraan yhteyttä SPEKiin. Yhtenä palautteen keräämisen tapana voisi olla kouluille valmis palautekysely, jolla voisi saada kuvaa myös siitä, miten kampanjaa toteutetaan kouluissa, kuka kouluttaa ja miten toteutusta voisi kehittää.

Uhkana nähtiin esimerkiksi kampanjan ajankohdan haastavuus nuorten iän kannalta sekä muut nuorten vastaanottavaisuuteen vaikuttavat tekijät kuten kodin vaikutus. Eräs haastateltava totesi, että monen asian tulee olla kunnossa (esimerkiksi ravinnon ja unen osalta), että nuori kykenee ottamaan vastaan kampanjan tietoja. Lisäksi kodin vaikutus nostettiin esiin, koska se voi vaikuttaa esimerkiksi turvallisuusasenteisiin. 8. luokka nähtiin vaikeana ajankohtana nuorten kiinnostuksen kannalta, mikä huomattiin myös kyselyitä kerätessä, kun eräessä luokassa nuoret tarttuivat hanakasti kyselyn vapaaehtoisuuteen ja jättivät vastaamatta. Kuten aiemmin todettua, opetuksen vaikutusten nähtiin kumuloituvan opetuksen toistolla eri-ikäisille ja toisaalta ehdotettiin opetusta siirrettävän 7.- tai 9.-luokkalaisille.

4 Tulokset liittyen NouHätä!-loppukilpailun toteutukseen

NouHätä!-loppukilpailu järjestetään vuosittain Pelastusopistolla, Kuopiossa. Finaalissa kilpailee yksi joukkue kultakin pelastusalueelta. Loppukilpailun suunnittelun ja organisoinnin toteuttavat päällystöopiskelijat osana turvallisuusviestinnän opintojaksoa.

Pelastusopiston opiskelijoiden haastatteluissa opiskelijat käsittelivät onnettomuuksien ehkäisyn opintoja niin yleisesti kuin spesifimmin keskittyen turvallisuusviestintään, jonka osana NouHätä!-loppukilpailu järjestetään. Haastattelut oli rajattu koskemaan erityisesti ryhmää, jotka olivat järjestämässä loppukilpailua, joten heidän näkemyksiään ei suoraan voi yleistää koskemaan kaikkia opiskelijoita. Sen sijaan haastattelut antavat palautetta paitsi joistakin yleisistä kehittämiskohteista, myös NouHätä!-loppukilpailun järjestämiseen liittyvistä kokemuksista. Tässä alaluvussa käsitelläänkin ennen kaikkea haastateltujen näkemyksiä kampanjasta ja loppukilpailun järjestämisestä. onnettomuuksien ehkäisyn opetuksen kehittämiseen liittyvät osa raportoidaan Pelastusopiston sisällä.

Onnettomuuksien ehkäisy pelastustoimessa

Onnettomuuksien ehkäisy käsittää ison osan pelastuslaitosten toiminnasta, ja se on pelastustoimen näkökulmasta muun muassa turvallisuusviestintää ja valvontatehtäviä, joilla pienennetään onnettomuuksien todennäköisyyttä sekä varautumisella tapahtuneiden onnettomuuksien aiheuttamia vahinkoja. Toisin sanoen pyritään minimoimaan onnettomuudet ja niiden seuraukset vaikuttamalla ihmisten toimintaan ja ympäristöön. Ihmisten tietoisuutta lisätään tarjoamalla ohjausta, neuvontaa, koulutusta, valvontaa ja valistusta.

Haastateltavien mukaan onnettomuuksien ehkäisy voi näyttäytyä pelastuslaitoksilla eriytyneenä. Toisaalta sen nähtiin kuuluvan kaikkien työhön, mutta työtehtävän mukaan työ painottuu osalle työntekijöistä, esimerkiksi palotarkastajalla onnettomuuksien ehkäisy näkyy isommassa roolissa kuin palomiehellä. Palotarkastukset ovat pelastuslaitoksilla päällystön tehtäviä, jolloin onnettomuuksien ehkäisy tulee sitäkin kautta merkitykselliseksi. Tarkastuksilla neuvotaan ja ohjeistetaan ihmisiä päivittäisen työn ohessa, eikä tätä ajatella erillisenä osana työtä.

Lisäksi osassa miehistössä onnettomuuksien ehkäisy koetaan työnä, jota tehdään koska joku käskee. Asenteellisuus johtuu vuosien myötä muodostuneesta toimintamallista ja näkemyksestä, että palokunnissa ylläpidetään ennen kaikkea valmiutta. Ongelmat havaittiin lähinnä ammattimaisen palokunnan suorittavassa portaassa. Toisaalta alan sisäisten asenteiden nähtiin muuttuvan, mutta muutos ei tapahdu vuodessa tai kahdessa. Onnettomuuksien ehkäisytyön koettiin kuitenkin olevan nousussa, ja nyt sitä pyritään kehittämään ja tuomaan enemmän esille.

NouHätä!-kampanjan merkitys ja toteutus osana onnettomuuksien ehkäisytyötä

Opiskelijoiden mielestä NouHätä!-kampanjalla on iso potentiaali nuorten turvallisuusosaamisen kehittämisessä erityisesti sen saavuttavuuden ansiosta. Kampanja tuottaa yläkouluihin paljon materiaalia ja opiskeltavaa asiaa, joilla voidaan vaikuttaa nuorten ajattelumalleihin ja toimintatapoihin tulevaisuudessakin. Kuitenkin pelkän kampanjan tavoittavuuden tarkastelua kritisoitiin, sillä luvut eivät kerro turvallisuusopetuksen tasosta. Kampanjan esimerkit nähtiin

räätälöidyn käytännönläheisiksi ja sellaisiksi, joihin nuoret saattaisivat arjessaan törmätä, kuten mopolla kaatuminen. Myös kilpailullisuuden nähtiin osallistavan nuoria paremmin, kuin mitä pelkillä luennoilla saataisiin aikaan. Kuitenkin huomautettiin, että osa aikuisista priorisoi kilpailuosuutta, minkä takia laaja turvallisuuskoulutus kaikille 8.-luokkalaisille kärsii.

Kisassa hyvin menestyneet kerryttävät osaamista sekä tärkeitä turvallisuus- ja kansalaistaitoja, kuten alkusammuttimen käyttöä. Haastattelussa mainittiin, että ainakin pienellä paikkakunnalla nuoret ovat päässeet pelastajien pitämään koulutukseen ja siellä on ”ollu kyllä tosi hyvää pohinää ja oppilaat on ollu tosi innoissaan siitä”. NouHätä!-kampanja onnistuu haastateltujen mielestä pääasiallisesti hyvin onnettomuuksien ehkäisytyön toteuttamisessa.

Eräs haastateltava pohti turvallisuuskoulutuksen näkökulmasta pelastuslaitosten niin sanottua ruohonjuuritason työtä, sillä yhä on paljon kouluja, joita ei saada houkuteltua mukaan. Hänen nuoruudessaan pelastuslaitos tarjosi käytännön koulutusta, ja sillä oli isompi rooli kampanjassa kuin nykyisin. Myös opettajien ja rehtoreiden rooli kampanjan toteuttamisessa ja tavoitavuudessa huomioitiin. Nuoret eivät välttämättä saa edes tietoa, että kampanja on olemassa.

Kampanjaa kuitenkin kyseenalaistettiin paikalleen juurtumisesta, sillä haastateltavat olivat sitä mieltä, että sitä on toteutettu melko samalla kaavalla alusta lähtien. Toisaalta kehityksen puutetta pidettiin luonnollisena seurauksena ja suuretkin rakenteelliset muutokset taas mahdollisuutena auttaa kampanjaa uudistumaan ja tätä kautta saavuttamaan uusia osallistujia.

Onnettomuuksien ehkäisytyön näkökulmasta tuotiin esiin, että kampanjasta saatu hyöty voi joillekin olla melko pientä, sillä osa osallistuu vain alkukarsintaan. Näin ainoastaan ne, jotka pääsevät alue- ja/tai loppukilpailuun, saavat kampanjasta selvästi enemmän irti. Ehdotettiin, että (loppu)kilpailusta palaavien kanssa voitaisiin käydä läpi loppukilpailu, jolloin he voisivat näyttää, mitä kysyttiin ja mitkä ovat oikeat vastaukset. Yksi mahdollisuus olisi jakaa viime vuosien verkkokilpailumateriaalit kouluille, jolloin niillä olisi interaktiivisia työkaluja opettaa nuorille turvallisuustaitoja jo olemassa olevien verkkomateriaalien lisäksi.

Kaiken kaikkiaan kampanjan merkitys nuorten paloturvallisuusasenteiden muokkaajana ja turvallisuuskulttuurin luojana uskottiin muun muassa suuren osallistumisasteen vuoksi. Lisäksi osa Pelastusopiston opiskelijoista on niin nuoria, että he voivat vaikuttaa kampanjan kohderyhmään lähes vertaisena – ja yksi haastateltava halusi päästä toteuttamaan loppukilpailua, sillä oli itse osallistunut siihen 8.-luokkalaisena. Nuorilta saatu palaute ja heidän kanssaan työskentely voi innostaa työskentelemään nuorten parissa myös tulevaisuudessa.

Kampanjan kehittäminen

Kampanjalla pyritään tavoittamaan 100 % Suomen 8.-luokkalaisista, mutta opiskelijat olivat sitä mieltä, että siihen osallistuvien määrä on pysynyt melko tasaisena. Vaikka kampanja saavuttaa merkittävän osan nuorista, nähtiin haasteena, miten sen saisi leviämään nykyistä laajemmalle. Yhtenä kampanjan ongelmana nähtiin uusien näkökulmien puuttuminen. Yhden haastateltavan kokemuksen mukaan kampanjan järjestäjät ovat käyneet pelastuslaitoksia patistamassa, ja yhtenä haasteena hän näkikin pelastuslaitosten osallistumisen ja aloitteellisuuden koulujen suuntaan.

Sosiaalisen median vaikuttajien ja alustojen hyödyntämisen osalta kampanjan nähtiin onnistuneen melko hyvin, mutta kehittämiskohteeksi nostettiin ajankohtaisten teemojen sisällyttäminen itse kampanjaan. Pelastuslaitoksilta kysellään esimerkiksi akkupaloista ja toisaalta varautumiseen liittyvistä asioista. Loppukilpailun osalta haastateltava oli huomannut, että vedestä pelastaminen on ollut hyvin harvoin ensiapurastina kilpailun historiassa, vaikka ajankohtaisesti kevätjäiden aikaan tehtävä voisi olla hyvinkin ajankohtainen.

Loppukilpailun järjestämisen kehittäminen

NouHätä!-projektiin toivottiin erityisesti selkeyttä siltä osin, mitä opiskelijoilta odotetaan. Kampanjaa itsessään pidettiin hyvänä, mutta projektin suunnittelun ei nähty olevan riittävällä tasolla. Loppukilpailun haasteena on se, että kilpailuorganisaatio vaihtuu opettajia lukuun ottamatta vuosittain. On tärkeää varmistaa, että opiskelijoilla on tieto ja pääsy dokumentteihin, joissa avataan projektin aiempaa toteutusta ja joihin voi palata projektin edetessä. Dokumentoinnin lisäksi toistuva huoli haastatteluissa oli tuen ja ohjauksen puute. Osa tarvitsee ohjausta enemmän ja osa vähemmän.

Haastatteluissa pohdittiin NouHätä!-projektin järjestämistä osana projektiopintoja. Tässä ongelmaksi muodostuu, kuinka loppukilpailu saadaan vuosittain järjestettyä, jos NouHätä!-projektiopintoja ei valitse yksikään opiskelija. Yksi mahdollisuus olisi toteuttaa opintopisteiden lisäksi tai sijasta loppukilpailu palkkiollisena projektityönä. Tällöin loppukilpailu olisi hankkeistettava ja rahoitettava vuosittain.

Työmäärä koettiin erityisesti projektin johtoportaan osalta suurena, mutta Pelastusopiston järjestämä loppukilpailu nähtiin kuitenkin pääasiassa hyvänä käytäntönä sekä opiskelijoiden että opettajien keskuudessa. Opiskelijat kokivat, ettei loppukilpailua nähdä prioriteettina Pelastusopistolla, vaikka kyse on vuosittaisesta tapahtumasta ja työmäärällisesti suuresta ponnistuksesta. Palaute loppukilpailusta on ollut hyvää myös osallistujilta.

Projektin aikataulu ja kohta opinnoissa mainittiin useassa haastattelussa vuonna 2022. Sekä ensimmäisen että toisen vuoden kevät nähtiin kiireisinä projektin toteuttamisen näkökulmasta. Toisaalta projekti nähtiin mahdollisena, jos suunnittelu aloitetaan jo edellisenä syksynä ja se aikataulutettaisiin sekä koordinoitaisiin järkevästi. NouHätä!-loppukilpailun järjestämisestä saatujen opintopisteiden ei nähty osuvan yhteen työmäärän kanssa.

Projektin ei nähty välttämättä palvelevan onnettomuuksien ehkäisyn opetusta, sillä kyse oli projektin järjestämisestä. Toisaalta opiskelijat tunnustivat, että projektinhallinta on tärkeä päällystön tehtävä. Kun tämä on suuri osa onnettomuuksien ehkäisy -opintojaksoa, ei varsinaista turvallisuusviestintää saada välttämättä mukaan tarpeeksi. Turvallisuusviestintä ja NouHätä! voisivatkin olla erilliset opintojaksot, sillä nykyisellään turvallisuusviestinnän opintojakso nähtiin pikemminkin NouHätä!-opintojaksona. Eräs projektin johtoryhmän jäsen näki loppukilpailun järjestämisen erityisen tärkeänä osana päällystökursseja:

*”[T]ää on äärimmäisen hieno projekti ja pitää pysyä päällystökurssin järjestettävänä, äärimmäisen hyvä esimerkki, mitä se turvallisuusviestintä on, yks osa siitä. Opetuksen kannalta hieno kokemus pienelle porukalle projektin vetämisestä ja rakentamisesta ja maaliin saattamisesta ja henkilöstön johtamisesta. Sitä tää suoranaisesti on, et koitetaan toimia esihenkilönä siinä kurssikavereiden osalta.” **Opiskelija (2022)***

5 NouHätä!-kampanja nuorten kokemana

Haastatteluista käy ilmi, että kilpailijoiden kouluilla on ollut vaihtelevia käytäntöjä NouHätä!-kampanjan toteutukselle. Tässä tarkoitetaan siis sitä NouHätä!-turvallisuusopetuksen osiota, joka tavoittaa suurimman osan Suomen 8.-luokkalaisista, niin sanottua NouHätä!-perusturvallisuusopetusta. Vaihtelevuutta on siinä, ketkä opettavat NouHätä!-tunneilla, montako tuntia on järjestetty, missä niitä on pidetty, mitä sisältöjä niillä on opetettu ja millä metodein opetus on toteutettu.

Yksinkertaisimmillaan NouHätä!-turvallisuuskoulutus koostui siitä, että opettaja kertoi kampanjasta, minkä jälkeen oppilaat osallistuivat alkukarsintoihin tietokoneilla. Tähän liittyen kävi ilmi, että esimerkiksi terveystiedon ja oppilaanohjauksen tunneilla oli mainittu ja mainostettu nimenomaan kilpailua, johon oli mahdollista osallistua. NouHätä!-kilpailua mainostettiin esimerkiksi julistein ja Wilma-viestein. Vaikuttaakin siltä, että vaatimattomimmillaan varsinaista turvallisuusopetusta ei olla järjestetty, vaan ainoastaan kerrottu NouHätä!-kampanjaan liittyvästä kilpailusta ja mahdollistettu tähän osallistuminen.

Toinen lähestymistapa on, että opettaja, tavallisimmin terveydentiedon opettaja tai koulun turvallisuusvastaava, on pitänyt yhden tai kahden tunnin turvallisuusopetusta. Tässä opetuksessa on käyty läpi esimerkiksi NouHätä!-kampanjan tuottamia materiaaleja kuten dioja ja videoita.

Kolmas toteutustapa on, että pelastusalan ammattilainen on käynyt opettamassa turvallisuusasioita tunnilla. Joissain tapauksissa NouHätä!-tunteja oli useita, jolloin opettaja oli myös pitänyt tunnin tai pari. Joissain tapauksissa opetus on ollut teoreettista, kun taas toisissa on tehty käytännön harjoitteita.

Haastattelija: No mites tää kampanja sit toteutettiin teijän koulussa? Miten se alko, mist työ saitte kuulla NouHädästä, millasta opetusta työ ootte saanut siitä?

Nuori: No meillehän ensin opettaja kerto ylipäätensä tästä kampanjasta, sit se opetti meille niitä materiaaleja, ja sit meillä kävi myös pari palomiestä kertomassa ja sit niitten kaa harjoteltiin myös semmosii käytännön juttuja niinku sammuttamista ja semmosta.

Neljäs toteutustapa on, että koko 8. vuosiluokka on vierailut 2–3 tunnin ajan pelastuslaitoksella ja saanut sekä luentomaista opetusta että käytännön harjoitteita, kuten alkusammutusta ja elvytystä. Yhdessä tapauksessa mainitaan, että vapaapalokunta on antanut opetuksen ja myös kertonut heidän toiminnastaan.

Haastattelija: No miten tää kampanja toteutettiin koulussanne?

Nuori: Mun mielest aika hienost sillai, et ensin oli sellanen koulutuspäivä, oltiin pari, kolme tuntii pelastuslaitoksen työntekijöitten, ne koulutti ensiavusta ja alkusammutuksesta. Sit pidettiin semmonen 20 minuutin koe, et tehtiin tuol läppäris se digitaalinen testi.

NouHätä!-kampanjan toteutus vaihtelee vahvasti eri kouluissa. Aineiston perusteella eräissä kampanjaan osallistuvissa kouluissa osallistuminen on näennäistä ja oppilaat tekevät ainoastaan

digitaalisen alkukarsinnan. Turvallisuusopetus jää suurimmalle osalle oppilaita NouHätä!-kampanjan osalta minimiin. Toisaalta on kouluja, joissa oppilaat saavat opetusta opettajilta ja/tai pelastajilta koulussa ja/tai pelastuslaitoksella. On kouluja, joissa koko ikäluokka saa opetella turvallisuusasioita tekemällä fyysisiä harjoitteita.

5.1 Nuorten ajatuksia turvallisuuskoulutuksen toteuttamisesta

Haastatteluissa kysyttiin, miten kiinnostuneita nuoret ovat turvallisuusasioista. Useat vastasivat, että tähän on vaikuttanut NouHätä!-kampanja, joka tavoittaa suurimman osan Suomen 8.-luokkalaisista. Kampanjan mainitsi noin kolmasosa haastatteluista nuorista. Myös harrastukset mainittiin usein kiinnostuksen herättäjänä. NouHätä!-kilpailu tai mahdollisuus voittaa palkinto mainittiin yhtä usein kuin harrastus.

Haastattelija: Miten työ sit kiinnostuitte tästä, turvallisuusasioista?

Nuori 1: Noh... Ehkä se raha tuli sieltä jossain kohtaa.

N2: Palkinto ihan ekana.

N2: Hauska kilpailu.

N1: Ei me ees aluks tiedetty siit.

N3: Tämmönen erilainen mitä koulussa yleensä pääsee tekee.

N1: Meilt kyl kysyttiin noista kisoista ja sit me vaa...

N2: Oltiin et no mennäänkö.

N3: Mennään kokeilee.

Sitaatissa nousee moni asia, joka tekee NouHätä!-kilpailusta kiinnostavan: palkinto, hauskuus, erilaisuus siihen verrattuna, mitä koulussa tavallisesti tehdään ja kokeiluhalu. Myös yhdessä kokeminen on tärkeä osa kilpailua.

Myös erilaiset motivaatioperusteet oppia turvallisuusasioita mainittiin usean kerran. Näistä mainittakoon kolme suurinta ryhmää eli halu auttaa muita, mahdollinen tulevaisuuden ammatti ja aiheen tärkeys. Pari kertaa mainittiin turvallisuusopetuksen sisällöt ja apuvälineet, kuten ensihoito, kiinnostus paloautoihin ja erilaisuus tavalliseen koulunkäyntiin verrattuna.

Kysyimme nuorilta, miten turvallisuutta tulisi opettaa koulussa. Vastauksissa nousee neljä tärkeää osa-aluetta: opetusmetodit, opetustila, opettaja ja opetussisällöt. Seuraavassa sitaatissa mainitaankin moni näistä osa-alueista:

Haastattelija: Miten näit turvallisuusasiat pitäis teijän mielestä opettaa koulussa?

Nuori 1: Kyl se ihan et konkreettisesti tehtäis niit asioit sitten. Siellä [koulussa], mun omast mielest on harjoteltu elvytystä ainakin nukkejen avulla, ja sit mun mielest pitäis käydä palolaitoksel tai jossain harjottelemassa sitä sammuttamista.

Nuori 2: Juu no, palolaitoksel on joskus ollut tälleen et he tuo sinne kalustoo ja sit sitä saa kattoo, ja sit siel on jottain rasvapalon alkusammutust et saa kannel ja peitteel sammuttaa. Ehkä enemmän semmosta käytännönläheistä, olis vaik jokaisessa luokassa oma päivä olis, et olis, jos ois semmonen mahdollinen nii palolaitoksel tulis henkilökuntaa ni... Ihan konkreettisesti paremmin se jää mieleen ku ite on mukana.

Jos turvallisuusopetuksen järjestämisessä on suurta vaihtelua koulujen välillä, samaa ei voi sanoa siitä, miten nuorten mielestä pitäisi opettaa turvallisuusasioita koulussa. Haastatteluissa tuodaan vahvasti esille, että opettaminen tulisi tapahtua käytännön harjoittelun avulla. Konkreettinen, käytännön tekeminen nousee tärkeäksi teemaksi nuorten puheissa. Nuorten puheissa toistuvat sanat ja ilmaisut kuten *toiminnallisuus, osallistuminen, toteuttaminen, harjoitteleminen, kokeileminen, konkreettinen tekeminen ja käytännön kautta*.

Nuoret kokevat, että teoreettinen, perinteisen oppituntimainen opetus, jossa opettaja esittää aihetta ja oppilaat kuuntelevat ja tekevät muistiinpanoja, soveltuu vain osin turvallisuusopetukseen, ja että käytännön harjoittelu tulisi vähintäänkin jossain määrin olla osa opetusta. Asiaa ilmaistaan esimerkiksi seuraavasti vastauksena kysymykseen, miten turvallisuusasioita tulisi opettaa: ”Teorian ja käytännön avulla. Sellai et pääsee oppimaan asioita, mut se et pääsee hyödyntämään niit taitoja.” Voisi ajatella, että mieluisin ja ehkä myös vaikuttavin opetus yhdistelee kokonaisvaltaisesti osaamista eli sekä tietoja että taitoja. Käytännön harjoitteen vahvistavat myös asioiden muistamista.

Pelkäämistään teoreettisiin oppitilanteisiin liitetään negatiivisia konnotaatioita, kuten tylsyys, kun taas käytännön tekeminen nähdään mielekkäänä, kivana. Yksi haastateltava puhuu esimerkiksi, että on ”ainakin tosi vaikea keskittyä, jos käydään vaan tietokoneelta tai katotaan taululta. Niin ehkä just sillee, et me ite päästään testaamaan ja oikeasti toteuttamaan niinko asioita, eikä sillee et me koko ajan vaan katotaan sitä taulua. Koska siinä tosi helposti menee keskittyminen, eikä ehkä kiinnosta välttämättä niin paljoo.”

Eräs näkökulma, jota nuoret tuovat esille on, että käytännön harjoitteiden kautta saa uskallusta toimia oikeassa hätätilanteessa. Haastatteluissa puhutaan siitäkin, että olisi tärkeä saada itse toimia simuloitussa vaaratilanteessa ja että saisi opetusta, mitä ja missä järjestyksessä tulisi tehdä asioita.

”Pitäis varmaan vähän enemmän. Samanlaista sellai laajaa asioita, että sitten uskaltaa tehdä kans, jos ei oo vaikka käynyt tässä NouHätä, että sitten ossaa toimia sitten siinä oikeesti siinä hätätilanteessa.” Nuori

Opetustilan merkitys on jossain määrin esillä haastatteluissa. Vaikka kysyttiin, miten turvallisuusasioita tulisi opettaa koululla, vastauksissa nuoret usein pitivät pelastuslaitosta sopivana opetustilana. Tähän on varmasti syynä, että monia asioita voidaan harjoitella aidosti, perusteellisesti ja turvallisesti pelastuslaitoksella, esimerkiksi alkusammutusta. Pelastuslaitos on myös monelle nuorelle ennestään tuntematon paikka, ja käynti siellä voi herättää kiinnostusta pelastustoimeen. Toisaalta monet haastateltavat kokevat, että on sellaisia harjoitteita, joita voisi myös tehdä koululla, kuten harjoitella ensiapua, elvytystä ja hätänumeroon soittamista.

Nuoret kertovat myös siitä, kenen heidän mielestään tulisi antaa turvallisuusopetusta. Monen mielestä pelastajien tarjoama opetus olisi suotavaa, ja usein perusteluiksi kerrotaan heidän asiantuntemuksensa. Toinen perustelu on, että opettamaan tulee joku muu kuin koulun opettaja. Tähän saattaa olla montakin syytä kuten se, että on tavallisesta poikkeavaa, ehkä jopa jännittävää, jos viranomainen on opettajan roolissa. Viranomaisiin liitetään usein tietty auktoriteetti ja status, minkä vuoksi voi saada oppilailta kunnioitusta. Oppilaille ennestään tuntematon henkilö voi myös saada luokan keskittymään paremmin kuin opettaja, jonka oppilaat tuntevat. Eräs näkökulma on, että pelastaja tuo opettajana toimiessaan pelastusalaa ja -toimea oppilaille tutuksi. Tämä saattaa lisätä kiinnostusta ja luottamusta pelastustoimeen. Näkemys pelastuslaitoksen edustajasta

turvallisuusasioita opettavana vahvistui myös työpajoissa, joihin osallistui muun muassa opettajia ja pelastuslaitoksen edustajia. Kuitenkaan aina ei siihen, kuka opettaa, kiinnitetty suurta huomiota. Yhdessä ryhmässä pohdittiin, ettei ole väliä, kuka opettaa turvallisuusasioita, kunhan hänellä on asiantuntemusta aiheesta.

Nuorilta kysyttiin myös, mitä turvallisuusasioita koulussa pitäisi heidän mielestään opettaa. Vastauksissa toistuvat elvytys, ensiapu, kylkiäseno, hätänumeroon soittaminen, alkusammutus (rasvapalo, peitteellä sammuttaminen). Pienessä roolissa oli tulipalojen ja onnettomuuksien ennaltaehkäisy, varautuminen ja liikenneonnettomuuksissa toimiminen.

5.2 NouHätä!-kilpailuun osallistuvien opetus

NouHätä!-kampanjan kilpailuelementin takia oppilaat ovat eriarvoisessa asemassa siihen nähden, paljonko heillä on mahdollista saada turvallisuusopetusta. Kampanjan koko ikäluokalle suunnattu turvallisuusopetus, niin sanottu perusopetus, vaikuttaa aineiston perusteella päättyvän mahdollisuuteen osallistua alkukarsintoihin. Näistä jatkoon pääsevät saavat monessa tapauksessa enemmän koulutusta ja opetusta tuleviin aluekarsintoihin tai loppukilpailuun, eli niin sanottua syventävää opetusta. Ilmi tuli esimerkiksi tapaus, jossa koko ikäluokalla on ainoastaan ollut mahdollisuus osallistua alkukarsintaan ilman varsinaista NouHätä!-opetusta, mutta kaksi jatkoon mennyttä joukkuetta ovat saaneet käydä tunnin ajan pelastuslaitoksella ennen aluekilpailuja, ja tämän voittajat saaneet opetusta vielä toisenkin tunnin.

Syventävässä opetuksessa on myös eroavaisuuksia. Haastateltavat kertovat erilaisista mahdollisuuksista harjoitella alue- ja loppukilpailuihin. Oppilaat ovat joissain tapauksissa saaneet olla poissa oppitunneilta harjoittelua varten tai saaneet jäädä välituntien aikana sisätiloihin harjoittelemaan.

Lähes kaikki haastateltavat joukkueet ovat käyneet pelastuslaitoksella harjoittelemassa kilpailuja varten. Yksi joukkue kertoo käyneensä yhteensä 6 kertaa pelastuslaitoksella, 2 x 3 tuntia ennen aluekilpailuja ja 4 x 2 tuntia loppukilpailuihin harjoitellessaan. Tämä vastaa yhteensä 14 tuntia opetusta. Myös joidenkin koulujen opettajat ovat aktiivisesti auttaneet joukkueita esimerkiksi antamalla ylimääräistä opetusta ja harjoitustehtäviä. Tähän liittyen opettajat saivat myös kiitosta hyvästä turvallisuusopetuksesta.

6 Käytännön pelastustaidot ja toimijuus loppukilpailussa

Hankkeessa analysoitiin vuoden 2023 NouHätä-loppukilpailun tehtävärastien suorituksia. Havainnot koottiin havaintomatriisiin. Observoinnin tuloksena löydettiin kolme tilannejohtamisen johtamisorientaatiotyyppiä: yksilökeskeinen, ryhmäkeskeinen ja johtajakeskeinen. Näistä yksilökeskeinen johtamisorientaatiotyyppi ei sisällä varsinaista johtamista, vaan kyseessä on ennemminkin kolmen erillisen yksilön toimiminen samassa paikassa samaan aikaan. Koska tässäkin ryhmässä kuitenkin ryhmän jäsenten välillä tapahtui jonkinlaista kommunikaatiota, havaintoa kutsutaan tässä johtamisorientaatiotyypiksi.

Matriisiin koottiin kahden tutkijan tulokinnan perustella havainnot johtamisorientaatiotyyppien piirteistä seuraavasti: yleinen kuvaus johtajuudesta, toiminnan aloittaminen, työnjako, tehtävään orientoituminen, kilpailijoiden fyysinen sijoittuminen toisiinsa nähden ja kommunikaatio. Tulokset koottiin taulukkomuotoon (Taulukko 6).

Taulukko 6. Johtamisorientaatiotyypit NouHätä!-loppukilpailun toimintarastien observoinnin perusteella laadullisen analyysin menetelmin.

Yksilökeskeisen	Ryhmäkeskeinen	Johtajakeskeinen
Kuvaus johtajuudesta		
Ryhmän yksittäinen jäsen orientoituu yhteen tehtävään tai osatehtävään eikä integroidu muun ryhmän toimintaan. Henkilö ei ota muun ryhmän toimintaa huomioon oman tekemisen osana.	Vastuu tehtävän kokonaissuorituksesta on jakautunut tasaisesti ja yhteisesti kaikille ryhmän jäsenille.	Johtajuus perustuu kokonaistilanteen arviointiin. Tehtävän suorittamiseen liittyvä työnjako ja johtajan oma osallistuminen tehtävän suorittamiseen keskeistä.
Kuvaus toiminnan aloittamisesta		
Itsenäinen päätös toimintaan ryhtymisestä.	Tehtävään ryhtymisestä sovitaan toteavasti yhteisellä neuvottelulla tai toteamisella.	Tehtävä aloitetaan yhteisellä sopimuksella tai johtajan ohjeistuksella.
Kuvaus työnjaosta		
Osa ryhmän jäsenistä jää toimeettomaksi ja katselee muiden suoritusta, esimerkiksi yksittäinen toimija seisoo ja katsoo, kun toinen tai toiset tekevät.	Työnjako on ennalta sovittu tai työnjaosta sovitaan tasavertaisesti tehtävän saamisen jälkeen. Työnjaon selkeys ja rationaalisuus. Tehtävät ja niihin liittyvät päätökset tehdään yhteisellä keskustelulla. Ryhmä varmistuu yhdessä siitä, että jokaisella on tehtävää. Jos jokaisella ei ole tehtävää, ryhmän jäsen tukee	Yksi ryhmän jäsen arvioi tehtävää kokonaisuutena ja toisaalta osien summana. Tämän perusteella hän jakaa tehtäviä. Johtaja varmistuu määräämällä tai kysymällä, että jokaisella ryhmästä on tehtävä. Kaikille ryhmän jäsenille on oma tehtävänsä.

	toista jäsentä tämän suorittaessa tehtävää.	
Kuvaus tehtävään orientoitumisesta		
Tehtävään orientoituminen jää epäselväksi ja lähtökohtana on, että joukkue tekee yksilösuorituksena tarkoituksenmukaisia asioita.	Tehtävään orientoituminen voi vaihdella ryhmän jäsenten välillä mutta lähtökohtana on, että ryhmä suoriutuu tehtävästä.	Lähtökohtana on, että ryhmää johtavan henkilön joukkue suoriutuu tehtävästä siten, että johtaja voi hyväksyä tehtävän suoritetuksi.
Kuvaus ryhmän jäsenten fyysisestä sijoittumisesta tehtävarastille		
Joukkueiden jäsenet seisovat erillään toisistaan.	Ryhmä on sijoittunut toistensa lähelle siten, että keskustelu mahdollistuu.	Joukkueen jäsenet seisovat erillään siten, että jokaisella on tarkoituksenmukainen tehtävä.
Kuvaus kommunikaatiosta		
Kommunikaatiota on vähän tai kommunikoidaan toimimalla. Puheenvuoroihin ei liity tehtävän suorittamiseen ja muiden osallisuuteen liittyvää varmistelua. Kommunikaatio itsenäistä toteamista: "Mä meen nyt tänne." Itsenäinen ilmoittaminen, että tehtävä on suoritettu loppuun. ITSENÄINEN IHMETTELY	Ryhmä kommunikoi runsaasti kysymällä ja varmistamalla toisiltaan. Tehtäviä ratkaistaan yhteisellä keskustelulla. Joukkueen jäsenet puhuvat rastin tapahtumista toisilleen: "Nyt se kävelee." "Kato ettei se kaadu." "Läheksä vastaan?" Toimijat sanoittavat tekemisiään, jotta muu ryhmä tietää, miten oma toiminta on yhteydessä muun ryhmän toimintaan. Kommunikaatio on kaikkien ryhmän jäsenten välillä. Yhdellä ryhmän jäsenellä mahdollinen välittäjäasema kommunikoinnissa. Neuvottelu muiden kanssa, että tehtävä on suoritettu loppuun. KESKUSTELEVA ONGELMANRATKAISU	Yksi ryhmän jäsen kommunikoi muun ryhmän kanssa määräämällä tehtäviä ja varmistamalla kysymyksillä sen, että osatehtävät tulevat suoritetuiksi. Johtajan toimintaa kuvaa runsas kommunikointi muun ryhmän kanssa. Muut ryhmän jäsenet varmistavat johtajalta, hyväksyykö tämä tehtävän suoritetuksi. Myös johtaja itse varmistaa muilta, ovatko nämä suorittaneet tehtävän. Johtaja sanoittaa tilannekuvaa muulle ryhmälle mutta osallistuu kuitenkin itse samalla tehtävän suorittamiseen: "2 uhria, 2 autoa, kylkiasento hengitystien turvaamiseksi, kolmio laitettu, apua odotetaan" Turvallisuusjohtamiseen liittyvää toteamista: "täällä on yks eloton ja tuolla on yks." Kommunikaatio kulkee usein yhden henkilön kautta. Johtaja varmistaa muulta ryhmältä, että tehtävä on suoritettu loppuun. VARMISTELEVA KOKONAISTEHTÄVÄN SUORITTAMINEN RYHMÄNÄ

Osana analyysia tarkasteltiin, miten joukkueet suoriutuivat keskeisistä tehtävistä. Analyysien tulokset on koottu taulukkoihin 2 ja 3. Näistä kahdesta rastista liikenneonnettomuuskenaario oli haastavampi tehtävä, sillä huomioitavia asioita oli enemmän (Taulukko 7). Esimerkiksi oli kaksi uhria, jotka molemmat vaativat huolenpitoa (joista toinen jäi analysoitavan tallenteen ulkopuolelle), sekä varoituskolmiot oli tarkoitus löytää ja asettaa paikoilleen.

Taulukko 7. Liikenneonnettomuusrastin keskeisten suoritteiden keskiajat, vertailu johtamisorientaatioon.

Johtamisorientaatio	Uhrin auttaminen (hengitysteiden avaaminen)	Ensimmäisen Varoituskolmion asettaminen	Toisen varoituskolmion asettaminen	Hätä- numeroon soittaminen
Yksilökeskeinen (3)	2:09*	2:14	1/3	0:38
Ryhmäkeskeinen (10)	1:38*	2:20*	5/10	0:57
Johtajakeskeinen (8)	0:56	2:42**	3/8	1:11

* = 1 joukkue ei aloittanut toimintoa, lisätty 4min kokonaisaikaan

** = 2 joukkuetta ei aloittanut toimintoa, lisätty 4min kokonaisaikaan

Vesipelastusrasti oli selvempi, sillä autettavia oli vain yksi (Taulukko 8). Tuloksissa käy ehkä ilmi, että yksilökeskeinen ryhmä pärjää varsin hyvin yksinkertaisemmassa tehtävästä ja myös soittavat nopeammin hätänumeroon, kun taas ryhmä- ja johtajakeskeiset joukkueet suoriutuvat paremmin vaativista tehtäväkokonaisuuksista ja että kommunikaatio tukee toimijuutta. Joukkueiden vähäisen määrän ja aineiston aiemmin mainitun puutteellisuuden takia pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei suoritusajoista kannata tehdä.

Taulukko 8. Vesionnettomuusrastin keskeisten suoritteiden keskiajat, vertailu johtamisorientaatioon.

Johtamisorientaatio	Pelastaminen aloitetaan	Hätänumeroon soittaminen	Pelastus suoritettu
Yksilökeskeinen (2)	0:42	0:21	2:51
Ryhmäkeskeinen (13)	0:58*	0:51	2:29**
Johtajakeskeinen (6)	1:04	0:18	3:10*

* = 1 joukkue ei aloittanut toimintoa, lisätty 4min kokonaisaikaan

** = 2 joukkuetta ei aloittanut toimintoa, lisätty 4min kokonaisaikaan

Seuraavat asiat on huomioitava havainnointianalyysistä:

- Johtamisorientaatioryhmien sisällä on vaihtelua. Yksilökeskeisissäkin ryhmissä voi olla satunnaista kommunikaatiota ryhmän jäsenten välillä, ja toisaalta ryhmäkeskeisesti johdetussa ryhmässä joku ryhmän jäsenistä saattaa seistä yksin odottamassa muiden reagointia.
- Johtamisorientaatio ei ole aina pysyvä. Johtamisasema ei välttämättä kestä koko tehtävän suoritusaikaa. Jos ryhmä ei saa tehtävää tehtyä, johtamisorientaatio voi muuttua.
- Luotettavuusarviointi: Johtamisorientaatioiden arvioiminen videoaineistoa havainnoimalla saattaa sisältää virheitä, jotka johtuvat siitä, että osa rastin tapahtumista sijoittuu videokuvan ulkopuolelle, taustahäly peittää osan keskustelusta tai rastihenkilöstö seisoo kameran ja tehtävää suorittavan henkilön välissä siten, että tulkinta vaikeutuu. Ryhmän sisäinen koheesio, jäsenten tunteet toisiaan kohtaan: sympatia, empatia, antipatia voivat vaikuttaa havainnointiin.
- Lisäksi on huomattava, että johtamisorientaatiotyyppit eivät ole selvärajaisia ja johtopäätöksien tekemiseen on liittynyt tulkintaa, joka liittyy tutkijoiden taustaan, kykyyn seurata toimintaa mutta toisaalta myös tehdä havaintoja ja tulkintoja.

Menetelmä- tai aineistotriangulaatio olisi parantanut tutkimustulosten luotettavuutta, samoin tätä useamman tutkijan käyttäminen observointitilanteessa, useamman toimintarastin observointi sekä joukkueiden haastattelu loppukilpailun jälkeen. Myös jokaisen kilpailujoukkueen havainnointi muussa kuin kilpailutilanteessa olisi voinut täsmentää observointitutkimuksen tuloksia. Dataa voitiin kuitenkin kerätä yksinomaan yhdellä tietyllä kerralla, ja siksi tällaista toistoa tai lisäystä ei voitu aika- ja henkilöresurssien vuoksi tässä tutkimuksessa toteuttaa. Datan ja tulkinnan puutteista huolimatta havainnot indikoivat, että tämän tutkimuksen kaltaisessa maallikkoauttajien onnettomuussimulaatiossa voidaan tehdä havaintoja tilannejohtamisesta ja tunnistaa erilaisia johtamistyyppisiä. Tilannejohtaminen ja johtamistyyppit ilmenevät erityisesti toisistaan poikkeavina kommunikaatio- ja orientaatiokeemoina. Tämän perusteella tutkijat esittävät, että tuloksia voitaisiin hyödyntää koulutettaessa maallikkoja toimimaan onnettomuustilanteissa, arvioitaessa maallikkoauttajien tilannejohtamista ja kehitettäessä malleja tilannejohtajuuden kehittämiseen.

7 8.-luokkalaisten pitkittäiskyselyn tulokset

Käymme seuraavaksi läpi pitkittäiskyselyn tuloksia. 8.-luokkalaisilta kysyttiin 1. kierroksella eli helmimaaliskuussa 2023 mistä he ovat oppineet turvallisuusasioista. Eniten nuoret vastasivat, että he olivat oppineet kotona ja toiseksi koulussa (Taulukko 9). Myös sosiaalinen media ja YouTube saivat jonkin verran vastuksia, näiden jälkeen tulevat itsenäinen opiskeleminen ja TV-ohjelmat. Voisi siis ajatella, että koti ja koulu paikkoina ja instituutioina ovat aika itsestään selvästi sellaisia, missä pyritään opettamaan turvallisuusasioita. Niitä ei voi suoraan verrata medioihin, joista tietoa hankitaan. Eri medioita (YouTube, TV-ohjelmat ja some) kulutetaan eri tavoin; esimerkiksi TikTokia ja YouTubea voi käyttää niin viihdemielessä kuin aktiivisesti tiedon etsimiseen. Spesifiä ja helposti saatavilla olevaa ja lähestyttävää tietoa on paljon somessa. Toisaalta väärääkin tietoa voi olla somessa, mikä vaatii kriittistä suhtautumista. Turvallisuusopetuksessa tulisikin kiinnittää huomiota siihen, mitkä ovat luotettavia lähteitä turvallisuuteen liittyen. Myös viihteellisen mediakulutuksen sivutuotteena voi tietenkin tulla eteen turvallisuustietoa, joka on saattanut vaikuttaa nuorten vastauksiin. Somessa nähtyyn sisältöön vaikuttavat tietysti algoritmit.

Taulukko 9. Missä nuoret ovat oppineet turvallisuusasioita? (prosentteina, %) n=345.

	Ei/EOS	Erittäin/ melko vähän	Melko paljon/ paljon
Koulussa	11,7	41,1	47,2
Kotona	9,6	28,4	62,0
Harrastusten kautta	29,4	46,9	23,6
Kavereilta	28,1	58,6	13,3
Itsenäisesti opiskelemalla	21,7	47,2	31,0
Tv-ohjelmat	20,4	49,6	30,0
Suoratoistopalvelut	29,5	44,2	26,3
Kirjat	49,0	42,0	9,0
Sanomalehdet	50,6	41,6	7,8
Muut lehdet	67,6	29,4	2,9
Verkkosivut	18,1	52,5	29,4
YouTube	16,6	45,8	37,6
Some (esim. IG, SC, TT)	19,8	41,9	38,4
Muu media, mikä?	85,2	6,9	7,9
Pelit	37,4	44,0	18,6
Joku muu, mikä	83,4	9,8	6,7

Aktiivista tiedonhakuja edustaa vaihtoehto ”itsenäisesti opiskelemalla”, jota melkein joka kolmas vastaa tehneensä melko paljon tai paljon. Tämä itsenäinen opiskeleminen saattaa tapahtua juuri some-alustoilla ja verkkosivuilla. Harrastusten kautta ja etenkin ystäviltä oppiminen jäävät selvästi

tämän vaihtoehdon alle. Harrastuksia on monenlaisia ja monissa ei välttämättä perehdytä turvallisuuteen, tai on myös mahdollisuus, että turvallisuusasiat linkittyvät niin vahvasti tekemiseen, ettei niitä mielletä omaksi alueekseen.

Toisella kierroksella kampanjaan osallistuneilta nuorilta kysyttiin, mitä käytännön harjoitteita he ovat tehneet NouHätä!-kampanjan aikana. Harjoitteita on tehty varsin vähän, lukuun ottamatta hätäpoistumisharjoitusta, joka tosin pitäisi olla vakiintunut osa kaikkien koulujen turvallisuussuunnitelmaa ja ei niinkään osa NouHätä!-kampanjaa (Taulukko 10). Muiden harjoitteiden tekeminen jää varsin vaatimattomaksi ja jättävät toivomisen varaa.

Taulukko 10. Harjoitukset NouHätä!-kampanjan aikana. (n= 54).

Oletko NouHätä!-kampanjaan osallistumisen aikana tehnyt seuraavia?	n	%
Hätäpoistumisharjoitus	23	42,6
Paineluevitys	13	24,1
Ensiapu (esim. onnettomuuspaikalla)	9	16,7
Alkusammutus	8	14,8
112:een soittamisen harjoittelu (tai 112 applikaation käyttö)	7	13,0
Muu, mikä?	0	0,0
Ei mikään yllä olevista	20	37,0

Kolmannella kierroksella vastaajilta kysyttiin avokysymyksin, mikä vaikuttaa heidän luottamukseensa tai epäluottamukseensa viranomaisiin sekä mitkä tekijät vaikuttavat siihen, miten turvalliseksi he tuntevat olonsa päivittäisessä elämässään. Vastaajat kuvasivat turvallisuudentunteen perustuvan pitkälti ympäristöön, kuten perheeseen, läheisiin ja kouluun. Myös Suomi mainittiin turvallisena maana. Omaa roolia tai omia taitoja turvallisuuden ja turvallisuudentunteen ylläpitäjänä nostettiin esiin hyvin vähän, ja usein turvallisuuden tunteeseen mainittiin syy itsen ulkopuolelta – turvallisista aikuisista, ystäväistä tai viranomaisista. Toisaalta turvallisuuteen vaikuttaa vastausten perusteella myös se, ettei kiusata tai ettei tarvitse huolehtia, että jotain pahaa tapahtuu. Turvattomuutta aiheuttavat erityisesti ympäristöön liittyvät pelot, ja vastauksissa mainittiin niin lähiympäristön uhat kuin sodatkin. Myös muut ihmiset ja kiusaaminen aiheuttavat turvattomuutta. Osallistuvien ja osallistumattomien välillä ei ollut juuri eroa.

Viranomaisluottamuksen osalta nuorten vastaukset luokiteltiin aineistolähtöisesti ensin yläluokkiin, joista ensimmäinen koski mielikuvia viranomaisista tai heidän toiminnastaan. Tämä sisälsi alaluokat ammattitaito, viranomaisen toiminta, kohtaaminen, omat tai jonkun muun kokemukset sekä luotettavuus. Toisen yläluokan muodostivat ulkopuolisten tahojen kautta muodostuvat mielikuvat. Näihin kuuluvat Suomi (turvallisena) valtiona, maine sekä median luomat mielikuvat. Suuri osa vastaajista ei kuitenkaan osannut sanoa, mikä vaikuttaa heidän luottamukseensa, ja useat myös totesivat, ettei heillä ole syytä olla luottamatta viranomaisiin.

Vastaavasti kysyttiin epäluottamuksesta viranomaisia kohtaan. Viranomaisten toimintaan liittyvät kategoriat olivat kokemus, hitaus ja toiminta (vastauksena esimerkiksi ”miten ne toimii”). Mielikuviin liittyvät kategoriat olivat ammattitaidottomuus, media ja korruptio. Kohtaamiseen liittyvät kategoriat sisälsivät yhden kategorian viranomaisten pelottavuudesta tai ilkeydestä, toisen, jossa viranomainen ei auta tai usko, ja kolmannen, jossa yhdistävänä tekijänä oli epäreilu kohtelu. Jälleen useita vastauksia oli myös kategoriassa, jossa ei koettu epäluottamusta, sekä en osaa sanoa - kategoriassa.

Kysyttäessä luottamuksesta ja epäluottamuksesta viranomaisiin vastaajat puhuivat esimerkiksi poliisiin liitetyistä mielikuvista. Tämä on mielenkiintoista, sillä kyselyvastauksia kerätessä kouluilla tutkija esitteli itsensä ja hankkeensa Pelastusopiston näkökulmasta. Silti sana turvallisuusviranomainen herättää helposti mielikuvia nimenomaan poliisista.

Suuria eroja ei osallistuvien ja kontrolliryhmän välillä nähty avovastauksiin liittyen. Kuitenkin tällaisia yksittäisiä kategorioita oli, sillä osallistuvien kohdalla mielikuviin luottamukseen liittyen voisi laittaa kategoriat apu sekä turvallisuus. Epäluottamukseen vaikuttavissa kategorioissa ei ollut eroa, joskin osallistuvien kohdalla kategorioita on vähemmän, mikä johtunee ennen kaikkea vastaajien pienestä lukumäärästä.

8 Turvallisuuspääoman mittaaminen

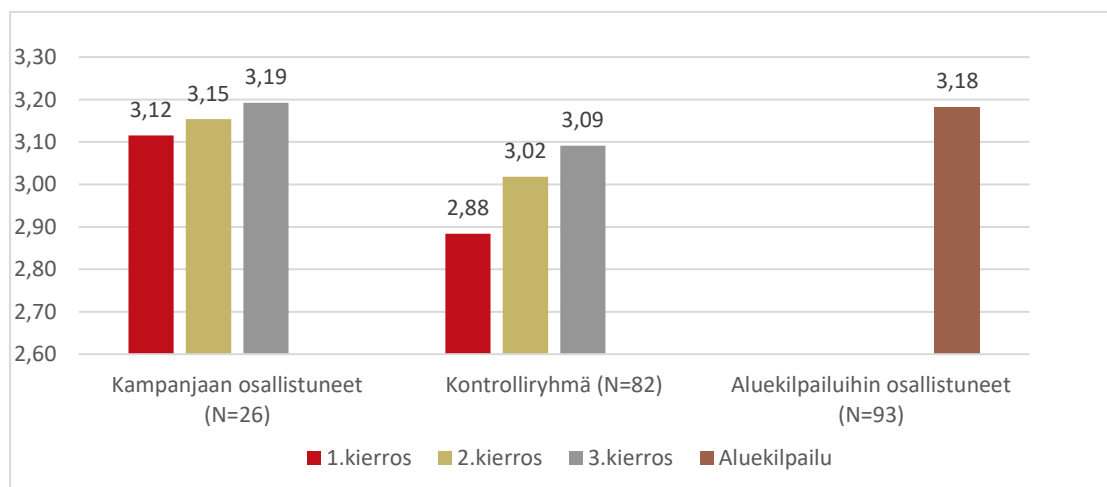
Turvallisuuspääoman eri osa-alueiden kehittymistä tarkastellaan pitkittäiskyselyssä käytetyn mittariston avulla. Kampanjaan osallistuneiden nuorten sekä ei-osallistuvien vastauksia vertaillaan toisiinsa, jotta saadaan tietoa kampanjan vaikuttavuudesta.

Tieto-osuus

Tieto-osuudessa nuoret vastasivat kymmeneen eri väittämään valitsemalla ”kyllä” tai ”ei”. Vastausvaihtoehtona oli myös ”Ei osaa sanoa”, joka tulkittiin vääräksi vastaukseksi. Mikäli kaikki olisivat vastanneet oikein kysymyksiin, keskiarvo olisi 5, mikäli puolet vastauksista olisi oikein, keskiarvo olisi 2,5, ja mikäli kaikki vastaukset olisivat väärin, keskiarvo olisi 0.

Molemmissa pitkittäiskyselyyn osallistuneessa ryhmässä tiedot kehittyivät vuoden aikana (Kuvio 1). Kampanjaan osallistuneilla tietotaso on jo lähtökohtaisesti korkeammalla tasolla, ja kontrolliryhmä ei yllä osallistuneiden 1. kierroksen tasolle edes 3. kierroksella. Kampanjaan osallistuneilla tiedot vaikuttavat jääneen pitkittäismuistiin, ja he oppivat vielä uutta viimeiselle kierrokselle. Aluekilpailuihin osallistujien tietotaso on odotetusti melko korkea, mutta valitettavasti tämän tietotason kehittymisestä ei ole dataa.

Tieto-osuuden osa-alueita tarkasteltaessa käy ilmi, että paloturvallisuuteen liittyvät tiedot osataan paremmin kuin esimerkiksi ensiapuun liittyvät tiedot. Etenkin kampanjaan osallistuneilla tietotaso on korkeammalla. Esimerkiksi vastaukset siihen, voiko rasvapalon sammuttaa turvallisesti vedellä, ensimmäisellä kierroksella osallistumattomista 56,1 prosenttia tiesi oikean vastauksen, kun vastaava osuus osallistuvilla oli 65,4 prosenttia. Kolmannella kierroksella vastauksen tiesivät vastaavasti 50,0 ja 84,6 prosenttia. Toiseen tuliaiheeseen kysymykseen siitä, onko vaarallisinta ihmiselle tulipalossa kuumuus, ensimmäisellä kierroksella osallistumattomat oikean vastauksen tiesi 85,4 prosenttia ja vastaavasti osallistuvat 96,2 prosenttia. Kolmannella kierroksella osuudet olivat 87,8 ja 92,3 prosenttia.

Kuvio 1. Turvallisuustiedot – pitkittäiskysely (skaala 0–5).

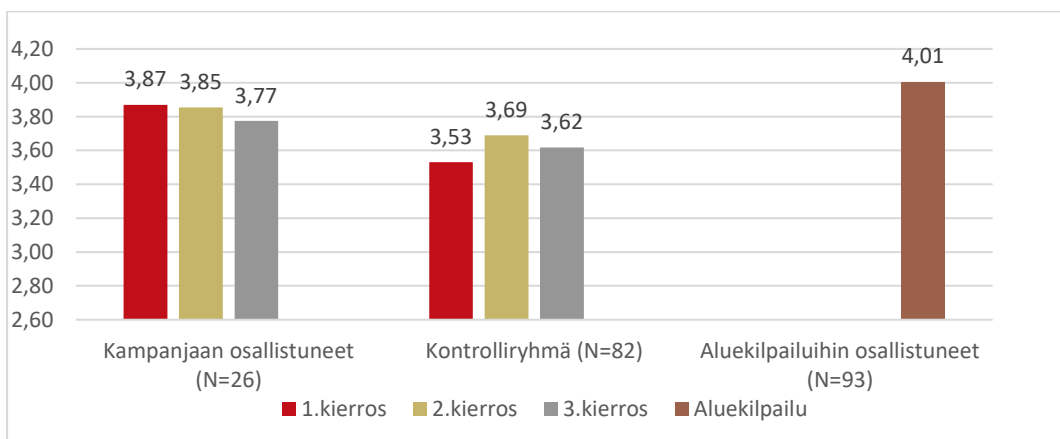

Toisaalta vaikein tietokysymys liittyi elvytykseen. Nuoria pyydettiin ottamaan kantaa seuraavaan: Tajuttoman elvytys aloitetaan vasta, kun elottomuus on todettu pulssia tunnustelemalla. Vastauksen tiesti 1. kierroksella osallistumattomista 26,8 prosenttia ja osallistuvista ainoastaan 7,7 prosenttia. 3. kierroksella osuudet olivat 22,0 ja 15,4 prosenttia

Taito-osuus

Taito-osuuden kohdalla nuoret vastasivat kuuteen kysymykseen siitä, miten luulevat pärjäävänsä eri tehtävistä. Esimerkkinä kysymys ”Osaisin aloittaa elottoman potilaan elvyttämisen”. Vastausvaihtoehtoja oli viisi, joista ”En osaa sanoa” koodattiin nollassi. Vastaavasti vaihtoehto ”Osaisin varmasti” koodattiin neloseksi. Näin ollen saatiin skaala 0–24, joka uudelleen koodattiin skaalaan 0–5.

Kampanjan osallistuneiden osalta saavutetaan taitoaste, joka vastaa toiseksi korkeinta tasoa kolme eli osaisin luultavasti (Kuvio 2). Kontrolliryhmä on tässäkin hieman perässä osallistuneita. Huomioitava on, että taitojen osalta erot ryhmien sisällä eri ajankohtina ovat verrattain pieniä, etenkin kampanjaan osallistuneilla, joilla erot ovat yhden desimaalin sisällä.

Kuvio 2. Turvallisuustaidot – pitkittäiskysely (skaala 0–5).

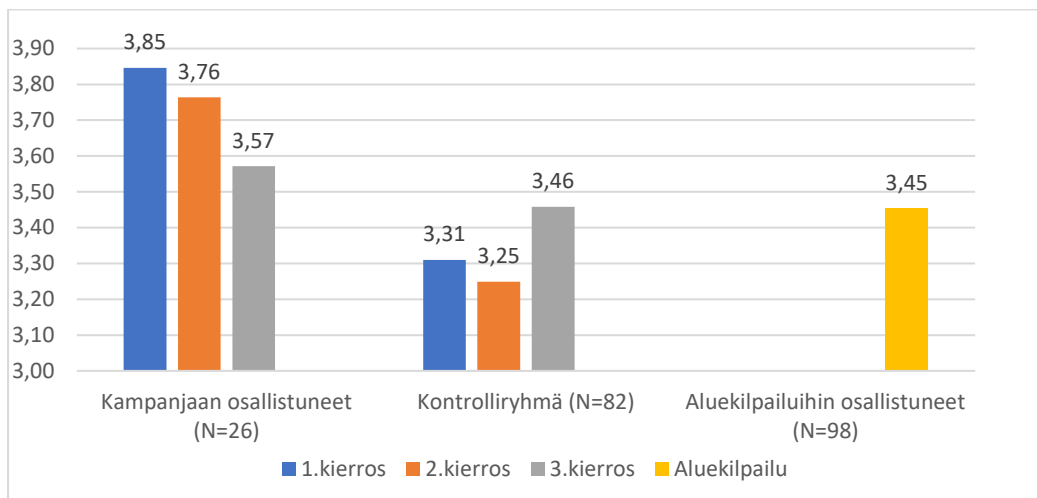
Nouhätään osallistuneilla taitotasoa laskee viimeiselle keräyskierrokselle. Tämän voisi ajatella johtuvan siitä, että luottamus omaan taitotasoon heikkenee ajan myötä. Kiinnostavasti 2. kierroksella osaamistaso on korkeimmillaan kontrolliryhmässä, mikä kertoo ainakin siitä, että omat taidot, tai niihin uskominen, ei ole staattisia.

Aluekilpailuihin osallistuneilla on taidot korkeammalla tasolla, mikä selittyy luultavasti sillä, että heillä on ollut enemmän harjoitusmahdollisuuksia ja/tai sillä että heillä on ennestään korkeampi taitotasoa. Ei siis yksiselitteisesti pystytä todistamaan, että aluekilpailuihin osallistuminen selittää korkeaa taitotasoa.

Aiemmassa tutkimuksessa on käynyt ilmi, että yläkoululaisten turvallisuusasenteisiin on hankala vaikuttaa. Kuitenkin on hieman yllättävää, että asenne itse asiassa laskee kampanjaan osallistuneiden osalta aika paljon (Kuvio 3). Toisaalta voi ajatella, että nämä asiat ovat olleet paljon

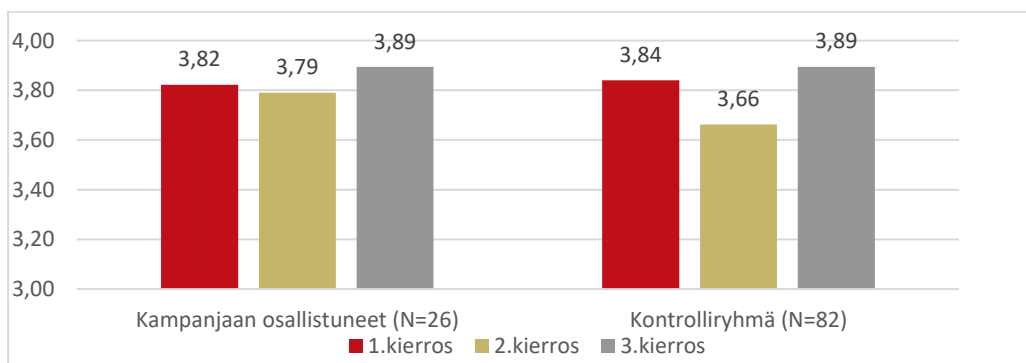

esillä kouluissa kyselyn aikoihin, kun niihin myöhemmin on alettu suhtautua kriittisemmin. Asenteiden negatiivista kehitystä on muun muassa selitetty kognitiivisen dissonanssin teorialla, jonka mukaan asenteet muokkautuvat, kun niiden ja vaikka uskomusten, kokemuksen ja käytännön välille syntyy ristiriitaisuuksia (Stone & Taylor 2021). Kontrolliryhmällä taas taso on ylipäätään alempi mutta viimeisellä kierroksella taso on heidän korkein. Se jää kuitenkin alemmalle tasolle kuin kampanjaan osallistuneilla. Aluekilpailuihin osallistuneilla taso jää melko samoihin lukemiin kuin ryhmien viimeisellä kierroksella. Tämä kertoo ehkä siitä, että aluekilpailutasolla asenteisiin vaikuttamista ei priorisoida.

Kuvio 3. Turvallisuusasenne – pitkittäiskysely (skaala 0–5).

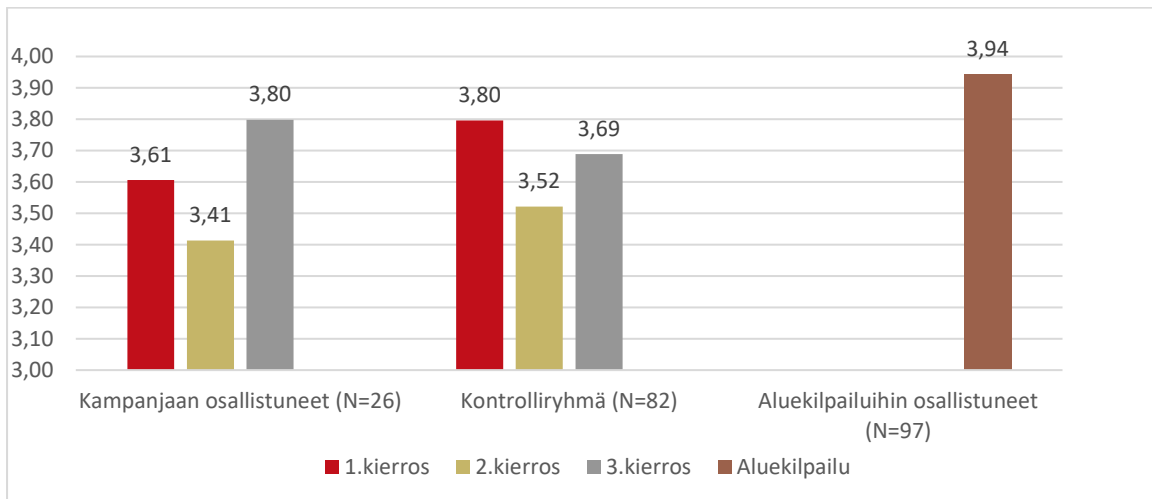
Luottamuksen osalta erot ryhmien välillä ovat melko pienet (Kuvio 4). Kampanjaan osallistuvat pysyvät suunnilleen samalla tasolla mittauksen läpi. Kontrolliryhmällä luottamus laskee enemmän toisella kierroksella ja nousee viimeiselle kierrokselle. Johtopäätös tästä on, että kampanjalla ei ole vaikutusta luottamukseen.

Kuvio 4. Luottamus turvallisuusviranomaisiin ja yleinen luottamus – pitkittäiskysely (skaala 0–5).

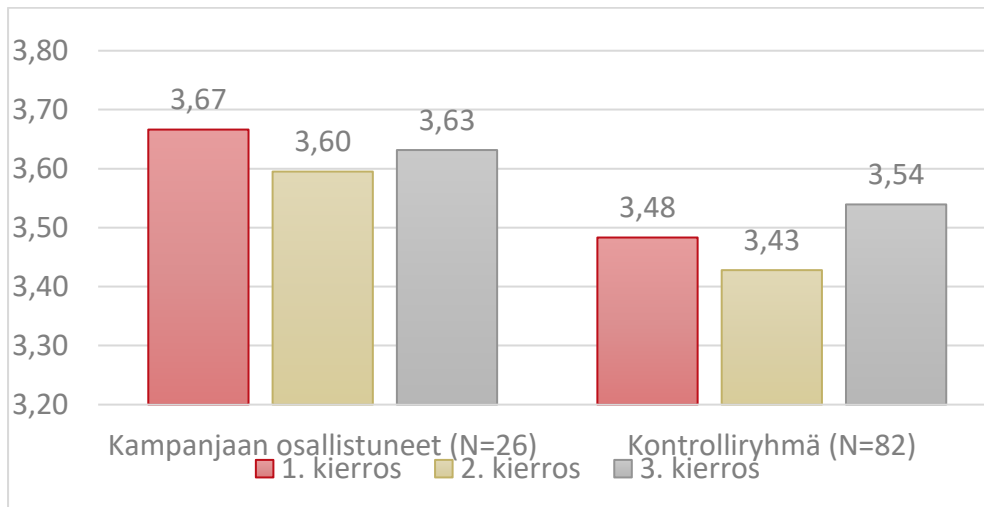
Turvallisuudentunteessa erot eri mittauskerroilla ovat varsin suuret, varsinkin osallistuneilla (Kuvio 5). Heillä on molemmilla ensimmäisillä kierroksilla alempi taso kuin verrokkiryhmällä, mutta korkeampi taso viimeisellä. Verrokkiryhmällä ensimmäinen ja kolmas mittaus tulos on tasaisempi, mutta kehitys on laskeva. Hieman erikoista on, että toisella kierroksella turvallisuudentunne on alimmillaan molemmissa ryhmissä. Tälle ei löydy suoraa selitystä mutta voisi esimerkiksi arvella, että toisen mittauksen aikaan syyskuussa nuoret ovat aktiivisempia ja liikkuvat enemmän ulkona turvalliseksi koetun lähiympäristön ulkopuolella kuin vuoden alussa, kun kaksi muuta kyselyä tehtiin. Eräänlainen hypoteesi siitä, että turvallisuustieto ja -taito lisäävät turvallisuudentunnetta, ei ainakaan suoralta kädeltä ole todistettavissa. Kiinnostavaa onkin, että taitotaso on varsin korkea toisella kierroksella turvallisuudentunne ollessa alhaisimmillaan. Toisaalta aluekilpailuihin osallistuneilla turvallisuudentunne on selvästi korkeammalla kuin muilla, eli voisi otaksua, että asiaan perehtyneillä ja mahdollisesti tietoja ja taitoja harjoitelleilla on korkeampi turvallisuudentunne. Joka tapauksessa se, kuinka osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa, vaatii lisätutkimusta.

Kuvio 5. Turvallisuuden tunne – pitkittäiskysely (skaala 0–5).

Mikäli tarkastellaan sukupuolen merkitystä, käy ilmi, että erot ovat varsin suuria. Miesten turvallisuudentunne eri kierroksilla vaihtelee 3,9–4, kun taas naisten on alhaisimmillaan 3,3 (2. kierros) ja korkeimmillaan 3,6 (1. kierros). Regressioanalyysissä turvallisuudentunteesta ainoa tilastollisesti merkittävä muuttuja oli juuri sukupuoli. Muita taustamuuttujia olivat turvallisuusharrastus, turvallisuusopetus, keskiarvosana ja NouHätä!-kampanjaan osallistuminen.

Turvallisuuspääoman käsittelyssä aloitetaan tarkastelemalla ryhmien välisiä eroja (Kuvio 6). NouHätä!-kampanjaan osallistuneilla on korkeampi turvallisuuspääoma jokaisella kierroksella. Ero kaventuu kuitenkin viimeiselle kierrokselle, sillä verrokkiryhmän taso nousee jonkin verran.

Kuvio 6. Turvallisuuspääoma – pitkittäiskysely (skaala 0–5).

Ryhmiin sisällä ei tapahdu suuria muutoksia tässä tarkastelussa. Etenkin osallistuneiden osalta erot ovat hiuksenhienoja, vaikkakin erot osa-alueiden sisällä ovat suurempia. Osa-alueiden kehitys ei kuitenkaan ole yksisuuntaista, minkä vuoksi muutokset miltei nollaavat toisensa. Kokonaisuudessaan taso on korkein ensimmäisellä kierroksella, mutta etenkin turvallisuusasenteen korkea taso ensimmäisellä kierroksella ja lasku toiselle ja kolmannelle kierrokselle selittävät, minkä takia kokonaisaste tulee hieman alas. Turvallisuustiedot ovat taas ainoa osa-alue, joka nousee läpi tutkimuksen sekä osallistuneilla että verrokkiryhmässä. Verrokkiryhmässä taas tapahtuu positiivista kehitystä monilla mittarin osa-alueella ja esimerkiksi turvallisuusasenne nousee viimeisellä kierroksella. Toisen kierroksen notkahdus selittyy luottamuksen, tunteen ja asenteen alhaisista tasoista.

9 Turvallisuuspääoman kehittyminen

Tiedot

Nuorten näkökulmasta kampanja voi toimia useilla tavoilla turvallisuustiedon kerryttäjänä, mutta tiedon kertyminen riippuu useista tekijöistä. Kampanja voi ensinnäkin toimia katalysaattorina yleiselle kiinnostukselle turvallisuusasioista. Moni haastateltu nuori oli saanut herätteen tai eräänlaisen syvemmän ensikosketuksen turvallisuusajatteluun ja -asioihin kampanjan myötä. Usealla loppukilpailuun päässeellä ei ollut aiemmasta kokemuksta turvallisuusasioista esimerkiksi vanhempien työn tai harrastusten kautta. Kilpailulla on selvästi ollut vaikutusta monen haastatellun nuoren oppimiselle.

Toiseksi voidaan sanoa, että kampanjan toteutus vaikuttaa siihen, missä määrin nuoret pitävät sitä kiinnostavana, ja sen myötä kampanjan tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen. Nuoret ovat vahvasti sitä mieltä, että käytännön tekemisen tulisi olla suuressa roolissa kampanjan toteutuksessa. Se, että saa itse tehdä, tuo rutiinia ja itseluottamusta omaan toimijuuteen.

Perustason opetuksessa on nuorten haastattelujen perusteella käytäntöjä, jotka edesauttavat turvallisuusosaamisen kehitystä. Monessa tapauksessa NouHätä!-kampanjaa on toteutettu ohjatusti monen tunnin ajan pelastuslaitoksella ja/tai koululla. Kolmas asia, johon kiinnittää huomiota, on se, kuka järjestää opetusta. Sekä opettajat että pelastuslaitosten henkilökunta ovat opettaneet oppilaita, mutta haastatellut nuoret pitävät pelastajien antamaa opetusta erityisesti arvossaan. Moni nuori haluaa nimenomaan opetusta pelastusalan ammattilaiselta, ja pelastajat/palomiehet ovat ammattiryhmä, joka mainitaan useimmiten. Tämän aineiston perusteella ei kuitenkaan voi arvioida, missä määrin kampanjan vaikutus turvallisuuspääomaan on kytköksissä siihen, kuka kampanjassa opettaa.

Tärkeäksi kampanjan vaikutusta lisääväksi tekijäksi haastateltavat nimesivät kertauksen. Asioiden nähtiin kertautuvan joko tositilanteessa tai aikuisuudessa muuten, esimerkiksi ensiapukursseilla. Kampanjan vaikuttavuuden lisäämiseksi esitettiin turvallisuusopetuksen toistuvuutta ja kampanjan laajentamista eri ikäisille. Yhtenä toiveena esitettiin, että kilpailu laajennettaisiin koskemaan kaikkia yläkoululaisia.

Taidot

Kampanjan tarjoamaa mahdollisuutta turvallisuustaitojen opetteluun ja oppimiseen pidettiin kaikissa haastatteluissa merkittävänä. Kampanjalla nuorten mieliin tuodaan tärkeitä asioita, joita harjoituksilla vahvistetaan. Eräs avaininformantti nosti esiin, että pääasiassa nuorten kanssa lähdetään nollostaan liikkeelle ja tietoa ja taitoja kertyy erityisesti niille, jotka pääsevät kisassa pidemmälle. Aikuiset kokivat kampanjassa opittujen taitojen säilyvän koko elämän ja kampanjalla olevan mahdollisuus vaikuttaa turvallisuuteen valtakunnallisella tasolla, kun ihmiset pystyvät toimimaan esimerkiksi onnettomuustilanteissa.

Yhdessä koulussa nuoret ovat myös käyneet NouHätä!-kampanjan jälkeen kouluttamassa ala-asteikäisiä ja pitämässä heille rasteja, kuten elvytystä, kylkiasentoa ja hätänumeroon soittamista. Samassa koulussa nuoret toimivat koulun tapahtumissa ensiaputiiminä opettajan johdolla.

Kampanjan vaikutuksena nähtiin sen antama vahvistus muuten opetussuunnitelmassa käsitellyille asioille.

Neljänneksi voidaan aineiston perusteella sanoa, että alkukarsinnoista edenneet nuoret saavat vaihtelevasti opetusta alue- ja loppukilpailussa. Ohjauksesta vastaa useimmissa tapauksissa pelastuslaitos ja/tai koulun opettaja. Jossain tapauksissa sopimuspalokunta on ohjannut joukkuetta.

NouHätä!-loppukilpailijat ovat siinä määrin etuoikeutettuja, että he ovat saaneet opetusta käytännön harjoitteiden kautta. Myös käytännön harjoittelu nimenomaan ryhmänä saattaa positiivisella tavalla poiketa normaalista koulunkäynnistä ja ystävien kanssakäymisestä. Yhdessä uuden oppiminen, tekeminen ja kilpailuissa pärjääminen tekee NouHätä!-kilpailusta ainutlaatuisen kokemuksen. Kokemuksellisuus saattaa vahvistaa kampanjan vaikuttavuutta nuorten mielissä.

Luottamus

Vaikuttavuuden ohella luottamuksen arviointi koettiin haastavana. Moni avaininformantti totesikin, ettei osaa arvioida luottamusta. Konkreettisesti luottamuksen kasvu näkyi erään opettajan mukaan siten, että häntä tai jotakuta muuta ensiaputaitoista opettajaa tullaan hakemaan, jos jotain sattuu. Tässä tapauksessa nuorten kynnyksellä ilmoittaa ensiapua vaativasta tapauksesta nähtiin siis madaltuneen. Haastatteluissa nostettiin muilta osin esiin kampanjan vaikutuksena nuorten kasvanut rohkeus hälyttää apua ja tehdä hätätilanteessa edes jotakin.

Kampanjassa näytettyjen esimerkkien koettiin vaikuttavan positiivisesti sikäli, että muutkin ovat käyttäneet vastaavia taitoja eri tilanteissa. Luottamuksen nähtiin kasvaneen niin omaan kuin ystävän toimintaan ja toisaalta kasvaneena itseluottamuksena siihen, että nuori osaa ja saa tehdä sekä käyttää apuvälineitä, olivat ne missä tahansa. Toisaalta minkä tahansa taidon osaamisen nähtiin lisäävän itseluottamusta. Luottamus voi näyttäytyä myös luottamuksena yhteiskunnan varautumiseen, on tieto, etteivät asiat vain tapahdu ja ettei kukaan tiedä, mitä tehdä. Pelastuslaitosiin luotetaan, kuten pelastustoimeen laajemminkin, ja NouHätä!-kampanjan koettiin toimivan ikään kuin osana pelastustoimen PR:ää.

Turvallisuudentunne

Samankaltaisesti kuin luottamuksen kohdalla, opittujen taitojen nähtiin lisäävän myös turvallisuudentunnetta. Yksi haastateltava pohti myös, voiko kampanja vähentää turvallisuudentunnetta, kun asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä. Hän toi toisaalta esiin, että pyrkii omalla kohdallaan korostamaan samalla pienten asioiden merkitystä, mikä voi vastaavasti lisätä turvallisuudentunnetta.

Kampanjan merkitys turvallisuudentunteen lisääjänä opettajilla oli haastatteluiden perusteella jakautunut. Osan mielestä kampanja ei tuo opettajille mitään uutta, eikä sillä ole näin ollen suurta vaikutusta. Toisaalta opettajille kampanja nähtiin kertauksena, mikä auttaa asioiden pysymiseen mielessä. Opettajien kohdalla yhdessä haastattelussa tuotiin esiin myös aikuisten tapa pahin mahdollinen skenaario -ajatteluun, esimerkkinä kaatumiset, joiden riskiarvioinnissa mukaan ei huomioida pyllähdyksiä, vaan keskitytään herkemmin näitä vakavampiin seurauksiin. Kyseinen henkilö korostikin, että mikäli jokin tapahtuma arvioidaan korkealle riskitasolle, tulisi samalla pyrkiä tunnistamaan myös keinoja, joilla kyseistä riskiä saa madallettua.

Turvallisuusasenteet

Turvallisuusasenteita voidaan tarkastella niin yksilön kuin yhteisöjen aineistossa yksilöiden ja yhteisöjen tasolla. Aiemmin alaluvussa 7.1.1 kuvattiin avaininformanttihaastatteluiden perusteella ilmenneitä piirteitä alueiden erilaisuudesta, johon liittyvät myös toimintakulttuurin ja alueen tapahtumien ja onnettomuuksien kautta asenteet.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki avaininformantit kokivat kampanjalla olevan vaikutusta nuorten turvallisuusasenteisiin. Nuorten kohdalla kampanjan vaikutus turvallisuusasenteisiin voi näkyä itseohjautuvuutena tai siinä, että nuoret miettivät itse turvallisuusasioita. Kampanja opettaa tietoja ja taitoja sekä auttaa ymmärtämään, mistä onnettomuuksien ja uhkatilanteiden vaara johtuu, ja opettaa ennaltaehkäisemään niitä.

Opettajien kohdalla kampanjalla nähtiin olevan ainakin jonkinlaista vaikutusta turvallisuusasenteisiin, ja arviot olivat hieman positiivisempia kuin luottamuksen tai turvallisuudentunteen kohdalla. Toisaalta yhden haastateltavan mukaan esimerkiksi koulun sijainti vaikuttaa aikuisten asenteisiin enemmän kuin kampanja itsessään. Pienillä tai syrjäisillä paikkakunnilla mahdollisessa hätätilanteessa avun saaminen kestää kauan, jolloin ensiapu- ja turvallisuustaidot voidaan nähdä yksilön kannalta tärkeinä, kun taas kaupungeissa luotetaan avun tulevan nopeasti paikalle. Syrjäinen sijainti voi toisaalta vaikuttaa kahtalaisesti: turvallisuusasiat voidaan kokea tärkeinä ja niiden opettaminen prioriteettina tai vastaavasti ne nähdään jo niin tuttuina, ettei kampanjan välttämättä nähdä tarjoavan uutta.

Turvallisuusasioiden kertausta myös opettajille pidettiin tärkeänä, jotta varmistetaan oikea toiminta tositilanteessa. Yhden haastateltavan mukaan kampanja ei ole vaikuttanut opettajien turvallisuusasenteisiin erityisesti henkilösidonaisuuden vuoksi. Yhden opettajan hoitaessa kampanjaa mahdollinen ”altistuminen” materiaaleille on niin pintapuolista, etteivät ne vaikuta opettajiin yleisesti.

10 Kampanjan vaikuttavuus ja nuorten turvallisuuspääoma

Kampanjan oletetaan olevan vaikuttava, mutta siitä ei kerätä palautetta systemaattisesti. Kampanjaan kuuluu myös olennaisena osana sen toteuttamisen variaatiot, sillä se antaa osallistujille varsin vapaat kädet turvallisuuskoulutuksen toteuttamiseen. Kampanjan haasteena on saada koulut osallistumaan ja sitoutumaan kampanjaan joka vuosi. Toteuttamisen haasteena on henkilösidonnaisuus, sillä esimerkiksi henkilöstövaihdosten takia kampanja voikin jäädä pois koulusta. Niin aikuisten kuin nuorten haastatteluissa nostettiin esiin käytännön harjoitusten merkitys.

Kampanjan vaikuttavuutta nuorten turvallisuuspääoman kannalta arvioitiin nuorten haastatteluiden, kyselyiden sekä tausta- ja avaininformanttihaastatteluiden pohjalta. Kampanjan vaikuttavuus koostuukin useista eri elementeistä, jotka voivat vaikuttaa niin nuorten kiinnostukseen, taitojen kehittymiseen tai oppien pysymiseen mukana nuorten elämässä.

Avaininformanttien näkemykset kampanjan vaikuttavuuden osalta näyttäytyvät osittain ristiriitaisina. Joidenkin mielestä kampanjalla on ehdottomasti vaikutusta nuoriin, osa ei osannut sanoa. Usea haastateltava totesi, että täytyyhän kampanjalla olla merkitystä tai varmasti sillä on vaikutusta. Jotkut näkivät vaikuttavuuden arvioinnin hankalanaja eivät halunneet arvioida sitä. Sen sijaan moni haastateltava totesi vain pyrkivänsä tekemään oman osansa. Yksi haastateltava kuvasi vaikuttavuuden muodostuvan yhteisön tasolla, kun kampanja jatkuu ja toistuu koululla.

Nuorten haastatteluiden avulla voidaan arvioida NouHätä!-kampanjan vaikuttavuutta sen perusteella, miten kampanjan perusopetus toteutetaan. Eräissä tapauksissa NouHätä!-toteutetaan varsin vaatimattomasti, sillä joissain tapauksissa oppilaat saavat ainoastaan täyttää alkukarsinnan digitaalisen kokeen ilman perehdytystä turvallisuusmateriaaleihin. Tällöin vaikutukset suurimmalle osaa ikäluokkaa uhkaavat jäädä minimaalisiksi.

Kampanjan vaikuttavuudeksi nähtiin aikuisten haastatteluissa sen vaikutus nuoriin itseensä lyhyellä ja pitkällä aikavälillä sekä oppien vaikutukset heidän lähiympäristössään. Tosielämän tilanteet ja rohkeus toimia niissä ovat eräs tapa, jossa kampanjan vaikutukset voivat tulla yksilön kohdalla näkyviksi. Lisäksi kampanjan vaikutukset voivat ulottua myös nuorten lähipiiriin, erityisesti niillä, jotka osallistuvat kilpailuun. Nuorten nähtiin yleisesti ottavan tietoa paremmin vastaan kuin aikuisten, ja varsinkin kisoihin päässeet kertovat opitusta eteenpäin.

Vaikuttavuutta haastavat tekijät

8. luokka nähtiin haastavana kampanjan vaikuttavuuden kannalta. Vaikutuksia pidettiin yksilökohtaisina, toisin sanoen ne riippuivat nuoren kyvystä ottaa kampanja vastaan, mutta myös kouluttajan kyvystä innostaa nuoria. Lisäksi eräs haastateltu opettaja toi esiin, että kodin vaikutus on turvallisuusteeman kohdalla muissa tilanteissa olevaa kodin vaikutusta merkittävämpi. Toinen haastateltava totesi, että monen asian tulee olla kunnossa, että nuori kykenee ottamaan vastaan kampanjassa tarjottuja oppeja. Esiin nousi myös huoli pojista, joiden kohdalla riskit kampanjassa esille tuoduissa teemoissa ovat monilta osin tyttöjä suuremmat ja joista moni ei ole 8.-luokkalaisena parhaassa iässä vastaanottamaan tärkeää tietoa, vaikkakin vuosiluokkien välillä nähtiin eroja. Haastateltavat pohtivat myös, onko kampanjan keskiössä oppiminen vai kilpailu.

Haasteena vaikuttavuuden näkökulmasta nostettiin esiin muun muassa nuorten näkökulman puuttuminen. Vastaavasti mahdollisuutena nähtiin, että nuoret osallistettaisiin kampanjan tekemiseen ja sisältöjen luomiseen, jotta he ottaisivat sen omakseen. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin alueellista turvallisuuskonferenssia, jonka keskiössä olisi yhteinen tekeminen ja jossa nuoret saisivat esimerkiksi suunnitella jonkin turvallisuutta parantavan jutun alueelleen. Suuri tapahtuma kerralla nähtiin myös resurssitehokkaana vaihtoehtona. Nuorten vuoden 2023 NouHätä!-loppukilpailussa toteutetuissa haastatteluissa nuoret näkivät kilpailun kivana juttuna, mikä motivoi turvallisuusasioiden pariin.

Palautteen kerääminen kampanjasta tai kilpailusta ei ole systemaattista. Vaikuttavuuden arvioinnin yhteydessä moni haastateltava toi esiin, etteivät he kerää palautetta tai toteuta vaikuttavuuden arviointia, mikä nähtiin haastavana tehtävänä. Yksi pelastuslaitoksen edustaja raportoi laitoksella olevan olemassa lomake palautteiden keräämiseen, mutta sitä ei ole ilmeisesti käytetty. Saatu palaute on haastattelujen perusteella suullista tai satunnaista ja sitä saadaan tai annetaan esimerkiksi silloin, jos kilpailussa menestytään.

Syventävä opetus perustuu pelastuslaitosten kokemuksiin kentältä ja loppukilpailusta, jolloin opetuksen voidaan olettaa olevan spesifimpää ja yhdenmukaisempaa, kuin koko Suomessa vapaasti toteutettuna järjestettävän perusopetuksen.

Vaikuttavuus ja turvallisuuspääoma

NouHätä!-kampanja esitellään pelastustaitokampanjana. Tutkimustulosten perusteella kampanjalla on vaikutusta juuri nuorten taito- ja tietotasoihin. Tämä käy ilmi sekä kyselytutkimuksesta että avaininformantti haastatteluista. Vaikutus muihin turvallisuuspääoman osa-alueisiin on epävarmempaa. Esimerkiksi asenteisiin vaikuttaminen on hankalaa, ja kyselytutkimuksen perusteella, vaikka kampanjaan osallistuneilla oli korkea asennetaso kyselyn ensimmäisellä kierroksella, taso laski sekä toisella että kolmannella kierroksella. Asenteisiin voidaan siis mahdollisesti vaikuttaa kampanjan ollessa käynnissä mutta pitkäaikainen vaikuttaminen on haasteellista. Turvallisuuspääoman kulttuurinen ulottuvuus, eli opitut tiedot ja taidot niin sanotusti ”juurtuvat” nuoriin ja uudet asiat rakentuvat pala palalta ennalta opitun päälle. Turvallisuuspääoman sosiaaliset osa-alueet taas kehittyvät yhteydessä ympäröivään maailmaan (ks. Sundblom ym. 2024), ja näihin vaikuttaminen ei tapahdu käden käänteessä ja etenkin murrosikäisiin on vaikeaa kohderyhmä.

Pitkittäiskyselyssä käytetyt mittariston kysymykset perustuvat tietojen ja taitojen osalta sellaiseen, minkä on ajateltu olevan osa NouHätä!-opetusta, ja kysymykset pohjautuvatkin NouHätä!-kampanjan opetussisältöihin. Moninaisen toteutuksen vuoksi ei kuitenkaan tiedetä, missä määrin opetuksessa de facto on esitelty kyseistä sisältöä ja/tai niitä asioita, joita kyselyssä tiedustellaan. Opetuksen varsinaiseen sisältöön vaikuttaa NouHätä-kampanjaan käytetty aika, sisältöjen laajuus, opetustapa (osallistava/ei-osallistava) sekä kouluttajan/opettajan priorisoinnit.

Nuorten turvallisuuspääomaan vaikuttaminen kokonaisuutena on tulosten perusteella hankalaa. Vaikuttaminen sosiaalisen pääoman alaisiin osa-alueisiin luottamus ja turvallisuudentunne sekä asenteisiin, jotka muotoutuvat suhteessa ympäröivään maailman sekä omien kokemusten pohjalta, ei tapahdu käden käänteessä, ja etenkin murrosikäisiin vaikuttaminen on vaikeaa.

11 Kehittämissuunnitelma ja -ehdotukset

Kehittämissuunnitelma sisältää ehdotukset kampanjan kehittämiseksi. Nämä kohdistuvat eri tahoille ja tasoille. Suositukset voivat koskea useita eri tasoja samanaikaisesti, sillä kampanjan vaikuttavuuden kehittyessä on sillä seurauksia niin mikrotasolla yksilölle, mesotason turvallisuudelle esimerkiksi koulussa sekä kampanjan tavoittavuuden vuoksi myös makrotasolla. Suosituksiin on päädytty tutkimusten tulosten, työpajojen ja kirjallisuuskatsauksen perusteella.

Suositukset: Kampanjan kehittäminen

- **Ohjelmateorian kehittäminen**

NouHätä!-kampanjaa on toteutettu kauan, mutta sen vaikuttavuutta ei ole aiemmin laajamittaisesti arvioitu. Vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtana pidetään selkeitä käsityksiä siitä, mikä ja miten interventio vaikuttaa. Näitä käsityksiä kutsutaan ohjelmateoriaksi, jolla selitetään, miten interventio voidaan muuttaa tuloksiksi. (Dahler-Larsen 2005, 23.) Ohjelmateorian kehittäminen helpottaa päämäärien hahmottamista, kampanjan kehittämistä ja vaikuttavuuden arviointia sekä antaa toiminnalle raamit. Ohjelmateorian kehittäminen toimii myös osana kampanjan modernisointia ja peruspilarina sille, mistä kampanjassa on kyse. Kehittämiseen olisi tärkeää osallistaa keskeisten sidosryhmien lisäksi esimerkiksi pedagogian, vaikuttavuuden ja interventioiden tutkimuksen asiantuntijoita, jotta ohjelmateoria täyttää tieteelliset kriteerit. Ohjelmateorian kehittämisen voi toteuttaa myös projektina. Ohjelmateorian pohjalta voi kehittää tiivistelmän, jolla viestitään kampanjan tarkoitus, toimintaperiaatteet ja päämäärät selkeästi toteuttajille ja sidosryhmille.

- **Palaute kampanjan kehittämisessä ja vaikutusten arvioinnissa**

Palautteen kerääminen paitsi auttaa kehittämään kampanjan sisältöjä ja toteutusta, myös auttaa tarkastelemaan sen vaikuttavuutta. Nykyään kerätty tieto ei kuitenkaan ole kattavaa esimerkiksi toteutuksen ja sisältöjen osalta, ja pelastuslaitoksilta kerätty tieto voisi olla myös tarpeen. Pelastuslaitosten edustajat nostivat toistuvasti esiin rajatut resurssit, ja palautteen kerääminen on yksi keino tuoda esiin kampanjan merkitystä samalla, kun kerätään kokemuksia siitä. Palautetta voisi hyödyntää myös kampanjan sisällölliseen kehittämiseen esimerkiksi hyödyntämällä vaihtuvia teemoja. Nuorten kohdalla palautetta ja toiveita kampanjaan liittyen voi pyytää esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja toisaalta loppukilpailuun päässeiltä suullisesti tai kirjallisesti Kuopiossa.

- **Toiston merkitys: NouHätä!-kampanjan laajentaminen ja toiston merkitys**

Kampanjan näkökulmasta 8.-luokka on haastava ajankohta nuorten kiinnostuksen kannalta. Yksi oppitunti ei ole riittävä kampanjan potentiaalın täyttämiseen erityisesti taitojen kehittymisen osalta. Ensisijaista on tavoittaa kaikki Suomen 8.-luokkalaiset sekä tarjota heille laadukasta opetusta ja materiaaleja. Toistuvat kohtaamiset nuorten kanssa kuuluvat pelastustoimen strategiaan tavoitteisiin ja ne nähdään hyvinä, mutta niitä toteutetaan

eriävästi. Tutkimuksessa tuotiin esiin erilaisia mahdollisuuksia, kuten NouHätä!-kampanjan laajentaminen yläluokille. NouHätä!-materiaaleja voisikin hyödyntää turvallisuusopetuksessa yläkoulussa laajemminkin. Koulukohtaisena mahdollisuutena nähtiin esimerkiksi eräänlaisen esikampanjan pitäminen 6. vuosiluokalla, jolloin kahden vuoden päästä oppeja voisi palautella mieleen.

- **Suunnittelulla varmistetaan jatkuvuutta**

Kampanja voi jäädä toistuvaksi osaksi koulun toimintaa, mikäli se onnistutaan integroimaan osaksi koulun rutiinia ja kouluvuotta. Tätä voi edesauttaa sen huomioiminen nimettynä osana vuosikelloa jo suunnitteluvaiheessa. Vastaavasti kampanjan sisällyttäminen nimellä pelastuslaitosten palvelutasopäätökseen auttaa varmistamaan tarvittavia resursseja. Pelastuslaitoksilla vähintään yksi päätoiminen turvallisuuskouluttaja helpottaa kampanjan toteuttamista käytännössä, ja koulujen osalta jatkuvuutta voi tukea esimerkiksi erillinen turvallisuustiimi, jotta kampanjan toteuttaminen ei ole vain yhden henkilön vastuulla.

- **Kouluille tarvittava tuki kampanjan toteutukseen eri tavoin**

Useat vaihtoehdot toteuttaa kampanja kouluilla eri tavoin voivat toisaalta olla siihen osallistumiseen kannustava tekijä, mutta voivat samalla asettaa nuoret epätasa-arvoiseen asemaan, mikäli opetus ei ole tasalaatuista. On tärkeää tuoda esille, että kampanjan voi toteuttaa eri tavoin ja eri tasoisesti eikä kilpailuun ole välttämätöntä osallistua. Helposti lähestyttävät opetussisällöt, videot, esimerkit, ja harjoitukset ovat tapoja toteuttaa kampanjaa riippumatta siitä, kuka oppitunteja pitää. Rehtoreiden tavoittaminen on myös tärkeää.

Suosituksia: Yhteistyö

- **Kunnalta tukea kampanjan toteutukseen**

NouHätä!-kampanjan näkökulmasta on ongelmallista, mikäli kampanjaan suhtaudutaan niin sanotusti yhtenä muiden joukossa, ja kunnan osallistuminen kampanjan tukemiseen erottaa sitä muista kampanjoista sekä voi helpottaa turvallisuusopetuksen toteutusta. Kunnan rooli kampanjaa tukevana osapuolena on nykyäänkin sekä hyväksi todettu käytäntö että yhteistyömahdollisuus. Kunnan sivistystoimi voi puoltaa kampanjan järjestämistä olemalla yhteydessä kouluun tai tukea sen toteuttamista konkreettisesti tarjoamalla harjoitteluvälineitä, kuten elvytysnukkeja, koulujen käyttöön.

- **Vaikuttavan yhteistyön tukeminen**

Mikäli pelastuslaitosten ei ole mahdollista tarjota opetusta kaikille, tulisi opettajia pystyä tukemaan kampanjan toteuttamisessa vähintään siten, että kaikilla on tieto pelastustoimen yhteyshenkilöstä, jolta saa apua. Lisäksi alueella olisi hyödyllistä olla ajantasainen yhteishenkilölistaus myös muiden kampanjan toteuttamiseen osallistuvien tahojen osalta, mikäli näitä on. Muiden paikallisten resurssien ja toimijoiden kartoittaminen käytännön opetuksen järjestämisessä on mahdollisuus, joka voi auttaa perusturvallisuusopetuksen

monipuolistamisessa sekä paineen vähentämisessä pelastuslaitoksilta. Tällaisia resursseja voivat olla esimerkiksi paikallinen VPK, SPR, Martat ja Sydänpiiri.

Suosituksset: Koulu

- **Pelastaja koululla**

On tärkeää pitää yllä kouluvierailuja ja järjestää tarvittavat resurssit, jotta turvallisuusopetusta voidaan tarjota myös pelastajien toimesta. Oppilaille ennestään tuntematon henkilö voi myös saada luokan keskittymään paremmin kuin opettaja, jonka oppilaat tuntevat. Viranomaisiin liitetään usein tietty auktoriteetti ja status, tämän vuoksi voi saada oppilailta kunnioitusta. Jaetut kokemukset elävästä elämästä jäävät nuorten mieliin ja tekevät vaikutuksen. Kyseessä on myös tärkeä mahdollisuus tuoda alaa tutuksi nuorille sekä madaltaa kynnystä viranomaisen kohtaamiseen, mikä voi lisätä kiinnostusta ja luottamusta pelastustoimeen.

- **Kampanja näkyväksi kouluissa**

Rohkaistaan tekemään kampanjasta näkyvämpi kouluilla. Näkyvyyttä ja kiinnostavuutta voivat esimerkiksi lisätä mahdollisuuksien mukaan ulkona pidetyt harjoitukset, kampanjan mainostaminen ilmoitustaululla tai kilpailukokemuksista kertominen muille. Turvallisuusviestintää voi tehdä myös koulujen sosiaalisen median kanavilla, jota seuraavat mahdollisesti niin oppilaat kuin heidän vanhempansa. Näkyvyyden lisääminen hyödyttää kampanjan kiinnittymistä kouluun ja voi lisätä kiinnostavuutta niin opettajien kuin oppilaiden silmissä.

Suosituksset: Sisällöt ja toteuttaminen

- **Käytännön harjoitusten merkityksen korostaminen**

Tutkimuksessa kampanjan yhtenä tärkeimpänä antina nähtiin rohkeus toimia tositilanteessa, ja harjoituksissa opit ”jäävät selkärankaan”. Siksi käytännön harjoittelun mahdollisimman laajamittainen tarjoaminen on ensiarvoisen tärkeää. Erityisesti paloturvallisuuteen liittyvät harjoitukset on parasta järjestää pelastustoimen taholta, kun taas tiettyjä ensiapuun liittyviä harjoituksia voidaan toteuttaa kouluissa itsenäisesti. Käytännön harjoitukset voivat myös tukea sellaisten nuorten oppimista, jotka eivät ole vastaanottavaisia luokkaopetuksessa.

- **Virtuaalisten työkalujen harkitseminen**

Virtuaaliset alustat ja työkalut nähdään hyödyllisinä ja houkuttelevina mahdollisuuksina madaltaa opetuksen kynnystä, helpottaa turvallisuusopetuksen toteuttamista, lisätä kilpailullisia elementtejä ja hauskuutta sekä saada tietoa kampanjan ja opetuksen toteutuksesta kouluilla. Tällaisia työkaluja voivat olla yhtäältä itsenäiset alustat esimerkiksi tietovisoja varten kuin laajemmat oppimisalustatkin.

12 Yhteenveto

Jo miltei kolmenkymmenen vuoden ajan monet nuoret ovat osallistuneet NouHätä!-kampanjaan ja saaneet oppia tärkeitä turvallisuustaitoja ja -tietoja. Tutkimushankkeemme tulokset ovat pääosin sen suuntaiset, että kampanjalla on vaikutusta nuorten turvallisuuspääoman kehittymiseen, sekä tämän kautta siihen kuinka turvallisuuspääoma kehittyy kouluissa ja kunnissa. Kampanja on keskeinen osa alaikäisille suunnatusta turvallisuusviestinnästä. Nähdäksemme kampanjan suurimmat haasteet liittyvät koulujen osallistumattomuuteen ja kampanjan laadullisesti vaihtelevaan toteutukseen.

Tutkimuskirjallisuudessa on pantu merkille, että interventiot koostuvat useista komponenteista, joilla on merkitystä interventioiden vaikuttavuudelle. NouHätä!-kampanjan vaikuttavuuteen vaikuttaa tutkimuksemme valossa seuraavat komponentit: NouHätä!-oppituntien määrä, sisältö ja toteutustapa, oppituntien vetäjän ammatti, asiantuntemus ja pedagoginen taito, mahdollisuus käytännön harjoitukseen, sekä opetustila.

Parhaimmassa tapauksessa NouHätä!-kampanja tarjoaa puitteet useampaan opetustilanteeseen, jossa asiantuntijat kouluttavat nuoria turvallisuustaidoista ja -tiedoista. Paitsi asiantuntemuksensa pelastustoimen kouluttaja edustaa pelastusviranomaista ja käynti luo rajapintaa viranomaisten ja nuorten välille. Näin ollen kampanja voi toimija viranomaisluottamusta kehittävänä toimena. Kampanjan kiinnostavuutta ajatellen olisi hyvä, että se erottautuu ns. tavallisesta kouluarjesta ja yksi komponentti tässä on viranomaiskontakti, harjoitteiden tekeminen ja kolmas missä opetus tapahtuu, esim. luokassa, koulun pihalla tai pelastuslaitoksella. Nuorten näkökulmasta voi olla hyvinkin paljon eroa, tarjoaako opetusta turvallisuusteemaan syventynyt opettaja, turvallisuuskouluttaja vai sisällytetäänkö se osaksi jotakin oppiainetta. Myös opetuksen määrä vaihtelee pakollisesta minimistä laajoihin, oppiainerajat ylittäviin kokonaisuuksiin, mikä asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan. Kampanjan vaikuttavuuden ja nuorten turvallisuuspääoman lisäämisen näkökulmasta on ongelmallista, mikäli turvallisuusopetus jää selvän alisteiseksi kilpailulle tai kampanjaan osallistuttaessakin opetus on ainoastaan näennäisellä tasolla. Joissakin kouluissa näin on.

Pelastustoimen turvallisuuskouluttajan rooli NouHätä!-kampanjan toteutuksessa on tärkeä, mutta kaikilla kouluilla ei ole mahdollista saada pelastustoimen kouluttajaa opettamaan kahdeksaluokkalaisia. Haastatteluiden perusteella tiedämme, että on pelastusalueita, joilla pelastustoimen kouluttajat resurssipulan vuoksi eivät osallistu NouHätä!-oppituntien toteutukseen. Toteutuksen vaihtelevuus johtuu jossain määrin tästä syystä. Kampanjan voi myös toteuttaa muiden toimesta. Koulun opettajien lisäksi olemme tutkimuksessa saaneet tietää tapauksista, joissa sopimuspalokunta ja jopa Punainen Risti toteuttaa kampanjaa.

Useissa kouluissa kampanjaa toteuttaa opettaja ilman ulkopuolista apua. Tällöin yhteyttä pelastustoimen ja koulujen eikä nuorten välille ei synny, eikä voida puhua koulun ja pelastustoimen välisestä varsinaisesta yhteistyöstä kampanjan toteutuksessa. On myös paljon niitä tapauksia, joissa pelastaja tai muu asiantuntija pitää yhden opetusession, jonka jälkeen opettaja jatkaa turvallisuusopetusta tukeutuen NouHätä!-materiaaleihin. Tämä lisää entisestään toteutuksen variaatiomahdollisuuksia ja mahdollisuuksia vaikuttaa vaikka toteutuksen yhdenmukaisuuteen ja

laatuun. Toiseksi raja sen välillä mikä on NouHätä!-kampanjaa ja mikä ei saattaa näissä tapauksissa olla epäselvä oppilaan näkökulmasta, millä ei sinällään pitäisi olla vaikutusta oppimiseen.

On kuitenkin niin, että pelastustoimella on tarvittavat resurssit ja asiantuntemus vaativien ja vaarallisten harjoitusten toteuttamiseen. Tällaisista esimerkinä eri paloharjoitteet kuten palon sammuttaminen vesiruiskulla tai sammutuspeitteellä. Näin ollen tietyt harjoitteet onnistuvat ainoastaan asiantuntijoiden valvonnassa ja toteuttamana. Muita tärkeitä harjoituksia voi toteuttaa vaikka luokkahuoneessa, kuten ensiapuun liittyviä.

Haastatteluissa nousi merkittäväksi tekijäksi kampanjan tarjoama mahdollisuus turvallisuustaitojen opetteluun ja oppimiseen. Kuitenkin vain hyvin pieni osa nuorista pääsee kampanjan kautta harjoittelemaan käytännön taitoja. Kun kampanjan antia ja vaikuttavuutta kuvataan nimenomaan käytännön harjoitusten kautta, on kysyttävä, kulkevatko kampanjan tavoitteet ja keinot käsi kädessä.

Kampanjan sisällöt on suunnattu suurelle yleisölle, mutta erilaiset oppijat jäävät huomioimatta. Erilaisilla oppimateriaaleilla olisi mahdollista tarjota opetusta myös erilaisille oppijoille ja nuorille, joilla on erityistarpeita. Myös kielivaihtoehtojen lisäämistä tulisi harkita. Tällä hetkellä NouHätä!-materiaaleilla ei voida saavuttaa 100 %:n kattavuutta ikäryhmästä, vaikka kaikkien nuorten tavoittaminen on kampanjan jatkuva tavoite.

Vaikka kampanjan näkökulmasta haasteena on erityisesti osallistumattomien koulujen tavoittaminen ja osallistumiseen sitouttaminen, tuli avaininformanttihaastatteluissa ilmi myös haaste saada nuoret innostumaan kampanjan sisällöistä. Olisikin syytä pohtia mahdollisuuksia nuorten osallistamisesta kampanjan tekemiseen ja sisältöjen luomiseen. Yhtenä vaihtoehtona avaininformanttihaastatteluissa esitettiin alueellista turvallisuuskonferenssia, jossa nuoret saisivat yhdessä suunnitella jonkin turvallisuutta parantavan jutun alueelleen. Suuri tapahtuma voisi olla myös resurssitehokas vaihtoehto, joka voisi mahdollistaa nuorten tavoittamiseen eri viranomaisen näkökulmasta.

Kampanjan avulla ylläpidetään koulujen ja yhteisöiden turvallisuuskulttuuria. Tämä jo ihan siitähän syystä, että nuoret soveltavat oppejaan arkielämässään ja saavat tietää mistä voivat etsiä tietoa turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Kampanja on myös tärkeä alusta pelastustoimelle esittäytyä nuorille ja se toimii rajapintana yläkoulujen ja pelastustoimen välillä. Tiedämme myös, että monella pelastusalalle hakeutuvasta on positiiviset muistot osallistumisestaan NouHätä!-kampanjaan.

Tulostemme perusteella, NouHätä!-kampanja luo mainiot kehukset vaikuttavalle pelastustaito-opetukselle 8.-luokkalaisille. Tässä tutkimuksessa olemme tunnistaneeet kampanjan toteutuksessa sekä hyviä että huonoja käytäntöjä, sekä ehdottaneet suosituksia kampanjan kehittämiseksi. Kampanjan potentiaali on eri tahojen hyvässä yhteistyössä, osaavien asiantuntijoiden antamassa mukaan tempaavassa ja osallistavassa opetuksessa, sekä kohderyhmälle suunnatuissa sisällöissä.

Lähteet

- Campbell, Nadia, Guadalupe X Ayala, Alan J Litrownik, Donald J Slymen, Francisco Zavala, John P Elder (2001). Evaluation of a first aid and home safety program for hispanic migrant adolescents, *American Journal of Preventive Medicine*, Volume 20, Issue 4, 2001, Pages 258-265,
- Dahler-Larsen, P. (2005). Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt: Menetelmäkäsikirja. FinSoc Arviointiraportteja, Stakes 3/2005. STAKES: Helsinki. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204194271>
- EVAPREM (2018). Developing an Evaluation Model to Assess Prevention Measures (Project EVAPREM Final report). Estonian Rescue Board, Tallinna. <http://www.evaprem.eu/comparison>
- Harinen, Aino (2018) *Pelastuslaitosten viestintäopas*. Pelastuslaitosten viestintäkäytännöt -hanke 2017–2018. Pelastusopisto, Kuopio.
- Harinen, Aino. (2019) *Hyvä renki mutta huono isäntä*. Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää -hankkeen osajulkaisu 1/2019. Kuopio: Pelastusopisto. PDF osoitteessa http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B2_2019.pdf
- Harinen, Aino & Salminen Laura (2019) DIGITAALISISTA PELEISTÄ TEHOA TURVALLISUUSKASVATUKSEEN? Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää -hankkeen osajulkaisu 6/2019 http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B1_2020.pdf
- Johander, Eerika, Turunen, Tiina, Garandeau, Claire F. & Salmivalli Christina (2021). Different Approaches to Address Bullying in KiVa Schools: Adherence to Guidelines, Strategies Implemented, and Outcomes Obtained. *Prev Sci* 22, 299–310. <https://doi.org/10.1007/s111>
- Lindfors, E., Somerkoski, B., Kärki, T. & Kokki, E. (2017). Perusopetuksen oppilaiden turvallisuusosaamisesta. Teoksessa M. Kallio, R. Juvonen ja A. Kaasinen (toim.), *Ainedidaktisia tutkimuksia 12. Jatkuvuus ja muutos opettajankoulutuksessa*. Ainedidaktinen tutkimusseura. Helsinki: Helsingin yliopisto, s. 109–125.
- Lo, M. L., Marton, F., Pang, M. F., & Pong, W. Y. (2004). *Toward a pedagogy of learning*. In Marton F. & Tsui A. (ed.) *Classroom discourse and the space of learning* (pp. 297-375)
- Pedak, Maarit & Mankkinen, Teija & Koltola, Eeva (2016). *Paloturvallisuuskampanjoiden vaikuttavuuden arviointi*. SPEK tutkii 14. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK, Helsinki.
- Puolitaival, Mikko, Somerkoski, Brita, Lindfors Eila & Laakkonen Eero (2024). Safety competence promotion in secondary education – A case of the Finnish NouHätä! Programme. *Heliyon* 10 (8) <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e28099>
- Rekola, Hanna 2019. *Näkökulmia pelastuslaitosten turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden arviointiin*. Kohti tuloksellisempaa turvallisuusviestintää -hankkeen osajulkaisu 4/2019. Pelastusopiston julkaisu, B-sarja: Tutkimusraportit 6/2019, Kuopio.

- Rekola, Hanna & Itkonen, Pekka & Saine-Kottonen, Annukka (2017). *Helsinkiäisten yläkoululaisten turvallisuusosaamisesta ja turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden mittaamisesta*. Helsingin kaupungin pelastuslaitoksen julkaisu, Helsinki.
- Riaz, Malik Sarmad, Ariane Cuenen, Stijn Dhondt, Helen Craps, Davy Janssens, Geert Wets, Tom Brijs, and Kris Brijs. 2019. "Evaluation of a Road Safety Education Program Based on Driving Under Influence and Traffic Risks for Higher Secondary School Students in Belgium" *Safety* 5, no. 2: 34. <https://doi.org/10.3390/safety5020034>
- Rikkilä, Saana & Sundblom, Dan & Mäki-Opas, Tomi & Somerkoski, Brita & Ahonen, Tiina & Puustinen, Alisa (2024). Vaikuttaaks tää? Kampanjan vaikuttavuuden arvioinnin menetelmät pelastusalalla – tapaus NouHätä! Pelastusopiston julkaisu Teoksessa Juutinen, Marko & Nygren, Hanna (toim.) *Pelastus- ja turvallisuustutkimuksen vuosikirja 2024*. Kuopio: Pelastusopisto. 23–45. http://info.smedu.fi/kirjasto/Vuosikirjat/Vuosikirja_2024.pdf
- Robson, Colin (2000). *Käytännön arvioinnin perusteet*. Tammi, Helsinki.
- Sisäministeriö (2019) Lepistö, Jari & Jonna Heliskoski *Turvallinen ja onnettomuuksista vapaa arki – Pelastustoimen toimintaohjelma onnettomuuksien ehkäisemiseksi*. Sisäministeriön julkaisu 2019:33. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-304-0>
- Somerkoski, B., Kärki, T. & Lindfors, E. (2019). Learning Outcomes: Safety Education for Comprehensive School Pupils. *European Journal of Social and Behavioural Sciences*
- Somerkoski, Brita (2018). Conclusions, discussion. Teoksessa *EVAPREM 2018. Developing an Evaluation Model to Assess Prevention Measures* (Project EVAPREM Final report). Estonian Rescue Board, Tallinna. <http://www.evaprem.eu/comparison>.
- Somerkoski, B., Kärki, T., & Lindfors, E. 2019. Oppilaitoksen ulkopuoliset turvallisuusasiantuntijat opetustyön tukena. Teoksessa M. Rautiainen, & M. Tarnanen (Eds.), *Tutkimuksesta luokkahuoneisiin. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisu*. Ainedidaktisia tutkimuksia 15 (pp. 265 – 281). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Stone, Jeff, & Taylor, John (2021). Dissonance and Attitude Change. *Oxford Research Encyclopedia of Psychology*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190236557.013.296>
- Sundblom, Dan, Saana Rikkilä, Alisa Puustinen, Brita Somerkoski & Tomi Mäki-Opas (2024). Turvallisuuspääoma -käsiteanalyysi. *Tiede ja Ase* (81), 112–136.
- Virta, Sirpa (2012). Turvallisuuden tutkimus. Tieteenalat ja monitieteisyyden lähtökohtia. *Tiede Ja Ase*, 69. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/ta/article/view/7470>
- Waitinen, Matti (2011) *Turvallinen koulu?: Helsinkiäisten peruskoulujen turvallisuuskulttuurista ja siihen vaikuttavista tekijöistä* <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/28435>
- Warda, Lynne, Tenenbein, Milton & Moffat Michal. 1999 House fire injury prevention update. Part II. A review of the effectiveness of preventive interventions. *Injury Prevention* 1999; 5, 217–225.

VERKKOLÄHTEET

Valtioneuvosto (2024) *Kansalaispulssi*. <https://valtioneuvosto.fi/kansalaispulssi>

Oph.fi, *Kasvatuksen ja koulutuksen turvallisuus*. Viitattu 22.2.2024.
<https://www.oph.fi/fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-turvallisuus>

Pelastustoimi.fi, *Onnettomuuksien ehkäisy*. Viitattu 18.7.2023. [Onnettomuuksien ehkäisy | Pelastustoimi](#)

Pelastustoimi.fi, *Turvallisuuskoulutus*. Viitattu 12.2.2024. [Turvallisuuskoulutus | Pelastustoimi](#)

POPS (2014). *Perusasteen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96*. Opetushallitus, Helsinki. [Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

VANUPO (2020). *Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023: Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:2. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki. [Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023 : Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Liite 1

Turvallisuuspääoman eri osa-alueita mittaavat kysymykset nuorille suunnatusta pitkittäiskyselystä.

Turvallisuustietoja koskevat kysymykset: Valitse väittämistä mielestäsi oikea vaihtoehto.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Vaarallisinta ihmiselle tulipalossa on kuumuus.			
Suomessa sattuu vuosittain noin 500 000 tapaturmaa.			
Suomessa on viime vuosina kuollut ihmisiä keskimäärin enemmän hukkumalla kuin tulipaloissa.			
Onnettomuuspaikan kuvaamisesta voi olla haittaa auttajille ja uhreille.			
Myrkyllinen savu on tulipalon vaarallisin asia.			
Rasvapalon voi sammuttaa vain jauhesammuttimella.			
Tajuttoman elvytys aloitetaan vasta, kun elottomuus on todettu pulssia tunnustelemalla.			
Rasvapalon voi turvallisesti sammuttaa vedellä.			
Elottoman potilaan elvytyksessä tärkeintä on tehokas tekohengitys.			
Jos koulussa tulee palohälytys, tiedän missä kokoontumispaikka sijaitsee.			

Turvallisuustietoja koskevat kysymykset:

Vastaa väittämiin tietojesi mukaisesti.

Turvallisuustaitoja koskevat kysymykset:

Vastaa väittämiin taitojesi ja osaamisesi mukaisesti.

	En osaisi	En luultavasti osaisi	Osaisin luultavasti	Osaisin varmasti	En osaa sanoa
Osaisin sammuttaa palavan roskakorin jauhesammuttimella.					
Osaisin sammuttaa rasvapalon sammutuspeitteellä.					

Osaisin aloittaa elottoman potilaan elvyttämisen.					
Osaisin tunnustella elottomalta vaikuttavan potilaan pulssia.					
Osaisin tehdä hätäilmoituksen tositilanteessa.					
Löydän alkusammutusvälineet koulustani.					

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Auttaisin aina ihmistä hätätilanteessa, vaikka en tuntisi häntä.			
Pelastuslaitos vastaa turvallisuudesta välittömästi, kun koulussa syttyy tulipalo.			
Uskon tarvitsevani tulevaisuudessa turvallisuustietoja ja -taitoja.			
Minusta on tärkeää, että kotona on toimiva palovaroitin.			
Olen ladannut puhelimeeni 112-sovelluksen.			
Turvallisuusasiat kuuluvat varsinaisesti jollekin muulle kuin minulle.			
Turvallisuusasiat ovat hyödyllisiä.			

Turvallisuutta koskeva kysymys

Kuinka turvalliseksi tunnet olosi päivittäisessä elämässäsi?

	En lainkaan turvalliseksi	Vain vähän turvalliseksi	Kohtuullisen turvalliseksi	Hyvin turvalliseksi	Erittäin turvalliseksi
Mieti elämääsi kahden viime viikon ajalta					

Asennetta koskevat kysymykset:

Valitse väittämistä näkemystäsi ja toimintaasi parhaiten kuvaava vaihtoehto

Luottamusta koskevat kysymykset:

Kuinka paljon luotat seuraavien turvallisuusviranomaisten tai tahojen toimintaan?

	Erittäin vähän	Melko vähän	Melko paljon	Erittäin paljon	En osaa sanoa
Poliisi					
Pelastustoimi					
Hätäkeskuksen toiminta					
Rajavartiolaitos					
Tulli					
Puolustusvoimat					
Yksityiset vartiointiliikkeet					

Yleisesti ottaen ihmisiin voi luottaa

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
Mitä mieltä olet väittämästä? Merkitse se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten kokemustasi.					

Liite 2

NouHätä!-kampanjan loppukilpailun järjestäminen Pelastusopistolla 1996–2024

Vanhempi opettaja Ilkka Kaarakainen

Alkuvaiheet 1996–1997

Kilpailun perustaminen ja alkuvaiheet

Syksyllä 1996 Sisäministeriö (SM) ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK) perustivat työryhmän suunnittelemaan turvallisuusaiheista kampanjaa peruskoulun yläluokille, joka sai nimekseen NouHätä pelastustieto- ja taitokilpailu! Työryhmä koostui sisäministeriön, SPEKin, Yleisradio TV1:n, Pelastusopiston, Uudenmaan pelastusliiton, Opetushallituksen ja Suomen palopäällystöliiton (SPPL) edustajista. Kilpailun suunnittelu lähti käyntiin syksyllä 1996 ja ensimmäinen kilpailu toteutettiin keväällä 1997. Kilpailua on rahoittanut alusta lähtien Palosuojelurahasto (PSR) ja rahoitus haetaan jokaiseen kilpailuun vuosittain.

NouHätä!-kilpailun alkuperäinen tavoite on kirjattu 1997 esitteissä seuraavasti: ”NouHätä!-kilpailun avulla halutaan kannustaa koululaisia 9-luokkalaisia opettelemaan, kuinka välttää vaaratilanteita ja kuinka toimia onnettomuus- ja hätätilanteessa. Kilpailu ei ole päätarkoitus vaan koululaisten turvallisuustietouden kohottaminen”.

Pelastustieto- ja taitokilpailun toteutus suunniteltiin järjestettävän peruskoulun 9.-luokkalaisille kolmivaiheisena. 1. kuntakilpailu, 2.lääni-/pelastusliiton aluekilpailu ja 3. loppukilpailu Pelastusopistolla. Ensimmäiseen kilpailuun osallistui viisituhatta koululaista 160 kunnasta. Kilpailu käytiin silloisten kuntien / läänien ja pelastusalan liittojen alueilla yhteistyössä palolaitosten ja koulujen kanssa. Vuonna 1998 kilpailu päätettiin järjestää 8.-luokille, joka on edelleen ikäryhmänä käytössä.

Loppukilpailuun karsittiin kunta- ja aluekilpailujen jälkeen pelastusalan liittojen alueilta parhaat joukkueet. Loppukilpailussa oli 12 joukkuetta, jotka olivat aluekilpailun voittajat. Loppukilpailuun pääsi usein myös ruotsinkielinen joukkue pelastusliittojen alueilta. SM koordinoi SPEKin kanssa ja esitti Pelastusopistoa järjestämisvastuuseen loppukilpailun osalta. Loppukilpailu työllisti alussa henkilökuntaa ja muutamia opiskelijoita, joista henkilökunta oli alussa päävastuussa loppukilpailun järjestämisestä. Kilpailun kutsuvieraissa on mukana pelastusalan ylin johto ja opetushallitus, joten kilpailua on arvostettu myös johdon tasolta. Yle TV1 taltioi kilpailut vuonna 1997 ja lähetti ne Koulutv:ssä. Juontajina toimivat Katja Ståhl ja Jyrki Attenberg.

NouHätä! on saanut vuosien varrella hyvin julkisuutta medioissa paikallisesti, alueellisesti sekä loppukilpailun osalta. 2016 loppukilpailun Kuopion torilta Yle Areena teki noin tunnin pituisen live stream -lähetyksen. Viime vuosina on live stream -lähetyksiä tehty loppukilpailussa myös järjestäjien toimesta.

Vuodesta 2004 lähtien pelastustoimesta ovat vastanneet 22 aluepelastuslaitosta, jolloin myös NouHätä!-loppukilpailuun tuli muutos ja loppukilpailujoukkueet karsittiin alueellisista

pelastuslaitoksista. Kilpailujoukkueita loppukilpailussa oli 22 vuoteen 2023 asti ja nykyisin pelastuslaitosten määrän mukaisesti 21 joukkuetta.

NouHätä! opetussuunnitelmiin Pelastusopistolla

Vuosien 1998–2001 kilpailun järjestäminen oli kytketty alipäällystökurssin valistus- ja turvallisuuskoulutus -opintojaksoon. Alipäällystökurssin turvallisuusviestinnän opintoihin kuuluneen NouHätä!-kilpailun todettiin vievän liian paljon aikaresursseja oppiaineesta, joten se päätettiin siirtää AMK-päällystökurssille, jossa tuntiresursseja oli enemmän.

AmkN-kurssien aika 2002–2024

Järjestämisvastuu tuli AmkN-päällystökurssille vuonna 2002. Päällystökurssit alkoivat järjestää NouHätä!-kampanjan loppukilpailua Pelastusopistolla Turvallisuusviestinnän opintojaksossa (6 op). NouHätä!-kampanjan osuus kaikilla AmkN-kurssin opiskelijoilla on kaksi opintopistettä opintojaksossa.

Loppukilpailun järjestäminen on joka vuosi uuden päällystökurssin vastuulla, joten käytännön järjestelyt on aloitettu jokaisella kerralla alusta. Edellisen vuoden suunnitelmia on kuitenkin pystytty hyödyntämään ja ideoimaan loppukilpailua niiden pohjalta. Valtakunnallinen NouHätä!-kampanjan ohjausryhmä on myös osallistunut loppukilpailun ohjaukseen vuosittain. Ohjausryhmän tehtävänä on teemoittaa aiheita ja koordinoida kampanjaa.

Möhemmin huomattiin, että kaksi opintopistettä on liian vähän loppukilpailun päällystökurssin vastuuhenkilöille ja lisättiin projektioinnit mukaan loppukilpailun toteuttamiseen. Projektioinnit ovat tärkeä lisä päällystöpöiskelijoille motivaation kannalta loppukilpailun toteuttamiseksi. Opiskelijat saivat opintopisteitä palkkioksi tehdystä työstä.

Kampanja tukee johtamisen opetusta turvallisuusviestinnässä. Turvallisuusviestinnän tapahtumat ovat myös erilaisten tapahtumien ja kampanjoiden järjestämistä, joten opintojaksojen integrointi on perusteltua päällystön opetuksessa.

NouHätä!-loppukilpailun toteuttaminen Pelastusopistolla työllistää opistolla 2–3 opettajaa sen suunnittelussa, johtamisessa ja ohjauksessa. Myös opiston tukipalvelut ovat osallistuneet oppilaiden avustamiseen kilpailun järjestelyissä. Loppukilpailun käytännön toteutus työllistää 20 päällystöpöiskelijää ja pelastajakurssin 30 opiskelijää turvallisuusviestinnän opintojaksoilla. Opistolta valmistuu kaksi pelastajakurssia, joista toinen ei osallistu NouHätä!-loppukilpailun toteuttamiseen. Vuodesta 2026 alkaen rinnakkaiskursseja on neljä. Kaikki pelastajakurssit saavat kuitenkin tiedollista opetusta NouHätä!-kampanjasta.

Vaikka NouHätä!-loppukilpailu tiedetään pidettävän joka vuosi tiettyyn aikaan, se ei opiston tila-, kalusto-, majoitus- ja yleissuunnittelussa ole saanut tarvittavaa arvostusta tutkinto- ja täydennyskoulutusten tavoin. Lähes vuosittain on jouduttu muuttamaan suunnitelmia viime tipassa mm. tilavarauksissa, ajoneuvokalustossa ja kilpailujoukkueiden majoituksessa. Edellä mainittu valtakunnallinen NouHätä!-ohjausryhmän ohjaus on ollut myös vaihtelevaa henkilöiden vaihtuvuuden takia. Pääosin SPEKin henkilöstö on hoitanut ohjauksen Pelastusopiston vastuupöittäjien kanssa.

Mainitut asiat eivät ole aina miellyttäneet vastuuopettajia ja opiskelijoita, mistä syystä järjestäminen on ajoittain ollut turhauttavaa. Pääosin Pelastusopiston järjestelyt ja loppukilpailun toteuttaminen ovat kuitenkin onnistuneet erittäin hyvin. Pelastusopiston opiskelijat ja henkilökunta ovat aina saaneet kiitettävää palautetta kilpailusta, joten voimme olla tyytyväisiä tekemiseen. Kilpailujen jälkeen saadut palautteet on käyty läpi ja niiden kautta on saatu hyviä kehittämisideoita seuraavan kilpailun järjestämiseen.

NouHätä!-kilpailun järjestämisen ensimmäiset 14 vuotta olivat tilojen, kaluston ja opiston henkilöstön suhteen maksutonta oppilastyötä. Ainoastaan majoitus- ja ravintolapalvelut laskutettiin NouHätä!-budjetissa Pelastusopistolta. Vuonna 2013 Pelastusopisto aloitti laskuttamaan tiloista, kalustosta ja henkilöstöstä. Näin kilpailu miellettiin paremmin tasaveroisena täydennyskoulutukseen nähden, mutta tästä huolimatta suunnitelmiin on jouduttu ajoittain tekemään muutoksia tilaväistöjen vuoksi muilta täydennyskoulutuksilta.

Loppukilpailussa on paljon tehtäviä, kuten logistiikkaa, kuljetuksia, valvontaa, hankintoja, liikennejärjestelyjä, tuomarointia jne. Edellä mainittujen aiheiden mukaisesti turvallisuusviestinnän opintoihin on siis kytketty myös projektijohtamista. Turvallisuusviestinnän tapahtumana loppukilpailun järjestäminen antaa hyvät valmiudet myös projektijohtamiseen. Vuonna 2015 julkaistiin opinnäytetyönä NouHätä!-käsikirja, jota on päivitetty vuosien varrella ja joka toimii edelleenkin käsikirjana NouHätä!-loppukilpailujen suunnitteluun.

Kampanjan juhluvuosina 2006 ja 2016 (NouHätä! 10v ja 20v) loppukilpailu on järjestetty Kuopion torilla. Tavoitteena on ollut tuoda kilpailua näkyväksi ja välittää turvallisuusviestintää yleisölle. Kilpailuista on myös TV-tallenteita Ylellä. Ohjausryhmä on tuonut kilpailuihin vetonaulaksi myös julkiksia, esimerkiksi Idols-voittaja Ilkka Jääskeläinen vuonna 2006, Miss Suomi Viivi Pumpanen vuonna 2016, Biisonimafia, Seksikäs-Suklaa ja tietysti kilpailun alkuvuosina Katja Ståhl, joka on nykyisin suosittu juontaja Yleisradiolla.

Korona-aikana 2020, 2021 ja 2022 NouHätä!-loppukilpailu järjestettiin etänä. Tällöin päällystökurssi laatii tehtävät opiston harjoitusalueella videoiden avulla. Pelastajakurssi ei tuolloin osallistunut kilpailun järjestelyihin, vaan sai NouHätä!-opetusta päällystökurssilta etäkilpailun suunnittelusta ja toteutuksesta. Tässäkin tarkoituksena ja tavoitteena oli turvallisuustietojen ja -taitojen opettaminen nuorille kilpailun kautta.

Uskon, että NouHätä! on toiminut pelastusosalalle hyvänä rekrytointikampanjana, josta moni on saanut hyvän harrastuksen eri turvallisuustoimijoiden kautta mm. VPK-toimintaan tai kimmokkeen turvallisuusalan ammattiin hakeutumiseksi, kuten pelastajaksi, ensihoitajaksi, poliisiksi, vartijaksi jne. Osallistujia koko kampanjaan on nykyisin vuosittain noin 45 000 yläkoululaista, joten ikäryhmästä tavoitetaan noin 80 %. Kaikkiaan kampanjaan on vuosien varrella osallistunut lähes miljoona suomalaista nuorta. Vuonna 1997 osallistuneet ovat jo 42-vuotiaita aikuisia. Jatkossa on odotettavissa, että tulevaisuuden nuorten vanhemmat ovat osallistuneet NouHätä!-kilpailuun, jotka kertovat turvallisuusosaamisen merkityksestä sukupolvelta toiselle.

Pidän tärkeänä, että Pelastusopisto on mukana NouHätä!-kampanjassa. Tällä on merkitystä niin Pelastusopiston kiinnostavuuden kannalta kuin pelastusalan ammattiin hakeutuville sekä turvallisuuspääoman kasvattamiseen yhteiskunnassa. Pelastusopisto on saanut hyvää julkisuutta NouHätä!-kilpailun kautta. Opetussuunnitelman osalta NouHätä!-kampanjaa kannattaa jatkossa tarkastella ammattikurssien osalta tasapuolisesti. Lisäksi jatkossa NouHätä!-loppukilpailun

järjestäminen voisi paljon aikaa vievänä olla omana, vapaasti valittavana projektiopintojaksona mahdollisine palkkioineen. Vaarana tällöin kuitenkin on, että tekijöitä ei löydy.

Uskon, että NouHätä!-sukupolvi on riskien tunnistamisen ja vähentämisen sekä pelastustaitojen kautta osaavampaa, kuin aikaisemmat sukupolvet. Pidetään yllä hyvää kampanjaa yhdessä Pelastusopiston tärkeiden sidosryhmien kanssa!

22.4.2024 Vanhempi opettaja Ilkka Kaarakainen

PELASTUSOPISTO

ISBN 978-952-7217-94-8 (pdf)

ISSN 2342-9313 (pdf)

B-sarja: Tutkimusraportit 7/2025